

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Bułgarskie pieśni łazarskie : próba systematyki pieśni obrzędowych

Author: Joanna Mleczko

Citation style: Mleczko Joanna. (2007). Bułgarskie pieśni łazarskie : próba systematyki pieśni obrzędowych. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

JOANNA MŁECZKO
BUŁGARSKIE
PIEŚNI
ŁAZARSKIE

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2007

Bułgarskie pieśni łazarskie

Próba systematyki pieśni obrzędowych

NR 2470

Joanna Mleczko

Bułgarskie pieśni łazarskie

Próba systematyki pieśni obrzędowych

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2007

Redaktor serii: Językoznawstwo Słowiańskie
Henryk Fontański

Recenzent
Jerzy Rusek

N 286 / 2470

BG 359618

Treść

Wstęp	7
Bułgarski obrzęd <i>łazaruwanie</i> i towarzyszące jego realizacji teksty folkloru	7
Pieśni adresowane do członków wiejskiej społeczności — metoda opisu materiału tekstowego	14
Rozdział pierwszy: Cykl pieśni dla kawalerów	17
CHŁOPAK ZACZYNA SZUKAĆ DLA SIEBIE DZIEWCZYNY [1]	17
CHŁOPAK ZNALAZŁ DLA SIEBIE DZIEWCZYNY [2]	18
CHŁOPAK MA JUŻ NARZECZONĄ [3]	23
INNE (CHŁOPAK NIE CHCE SIĘ ŻENIĆ) [4]	23
TEKSTY	24
Rozdział drugi: Cykl pieśni dla panien	51
PANNA NA WYDANIU (CZEKA NA CHŁOPAKA) [1]	51
DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA [2]	53
DZIEWCZYNA ZAWIEDZIONA [3].	55
DZIEWCZYNA ŁAZARKĄ [4]	55
DZIEWCZYNA JEST JUŻ ZARĘCZONA [5]	57
TEKSTY	57
Rozdział trzeci: Cykl pieśni dla gospodarzy	82
GOSPODARZE A DZIECI PRZED OŻENKIEM	82
TEKSTY	86
Rozdział czwarty: Cykl pieśni dla młodocianych	102
CHŁOPIEC I DZIEWCZYŃKA W ICH PRZYSZŁYCH ROLACH SPOŁECZNYCH (KAWALERA I PANNY)	102
TEKSTY	103

Rozdział piąty: Cykl pieśni dla młodych mężatek	111
NOWY STATUS MŁODEJ MĘŻATKI [1]	111
MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE [2]	112
TEKSTY	114
Bibliografia	123
Słownik	127
Wykaz skrótów	129
Indeks pieśni	131
Резюме	138
Zusammenfassung.	140

Wstęp

Bułgarski obrzęd *łazaruwane* i towarzyszące jego realizacji teksty folkloru

Paniński obrzęd *łazaruwane* to jeden z najważniejszych bułgarskich¹ obrzędów cyklu wiosennego. Przygotowania do niego rozpoczynają się zwykle już w okresie Wielkiego Postu, kulminacja działań rytualnych zaś przypada na dzień św. Łazarza lub następującą po nim niedzielę Palmową (w niektórych miejscowościach ostatnie etapy obrzędu realizowane są dopiero w Wielkanoc). Znany jest w wersji podstawowej, polegającej na obchodzeniu domów we wsi przez dziewczęta w wieku przedmałżeńskim, które tańczą i śpiewają dla oczekujących je gospodarzy i ich rodzin, lub w kilku wariantach lokalnych, w których do spotkania z grupą obrzędową dochodzi w przestrzeni publicznej (na cmentarzu, w karczmie, na placu wiejskim). Zalicza się go do obrzędów, które A. van Gennep określił jako *rites de passage* – działania, które w sposób symboliczny wyrażają zmiany, jakie zachodzą w życiu człowieka i przyrody².

A zatem łazarki – panny na wydaniu – wraz z udziałem w *łazaruwane* uzyskują nowy status społeczny (jego ostatecznym potwierdzeniem będzie wstąpienie w związek małżeński), czemu towarzyszy przejście zimy w wiosnę.

¹ Poza Bułgarią obrzęd ten występuje także w kilku innych krajach bałkańskich (Serbia, Macedonia, Rumunia, Albania, Grecja) oraz w Gruzji. Por. М. Б е н о в с к а - С ъ б к о в а: *Култът към св. Лазар в културата на православните народи*. В: *Етно-културолошки зборник*. Кн. 2. Сврълиг 1996, s. 148-149.

² *Słownik etnologiczny – terminy ogólne*. Red. Z. S t a s z c z a k. Warszawa 1987, s. 259-260.

Teksty folkloru³ towarzyszące realizacji obrzędu tworzą dwie grupy: pieśni adresowane do członków wiejskiej społeczności oraz inne pieśni łazarskie.

Pieśni adresowane do członków wiejskiej społeczności

W obrębie tej grupy można wyróżnić (zgodnie z kryterium ilościowym) pięć podstawowych cykli⁴: pieśni dla kawalerów, pieśni dla panien, pieśni dla gospodarzy, pieśni dla młodocianych oraz pieśni dla młodych mężatek.

Jako element kodu werbalnego⁵, współtworzącego sens *łazaruwanie*, w swej treści nawiązują one do wyrażanej przez obrzęd idei przejścia, stając się swoistą ilustracją zmian, jakie właśnie dokonują się w życiu wiejskiej społeczności. I tak oto cykl panieński (łazarki są jednocześnie postaciami obrzędowymi i realnymi kandydatkami na przyszłe żony i synowe) to zapis kolejnych etapów „wchodzenia” dziewczyny w rolę kobiety: widzimy, jak staje się panną (*PANNA NA WYDANIU* [1]), znajduje narzeczonego (*DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA* [2]), szykuje się do udziału w obrzędzie, który potwierdzi jej gotowość do zamążpójścia (*DZIEWCZYNA ŁAZARKĄ* [4]), przygotowuje dary weselne (*DZIEWCZYNA JEST JUŻ ZARĘCZONA* [5]).

Włączenie dziewcząt do nowej grupy społeczno-wiekowej (co właściwie komunikuje obrzęd) musi doprowadzić do analogicznego przejścia w przypadku ich rówieśników płci przeciwnej. Potwierdzają to pieśni cyklu kawalerskiego, przedstawiające chłopaka w typowej dla niego społecznej roli „poszukiwacza żony”: zaczyna się od deklaracji chęci założenia rodziny (*CHŁOPAK ZACZYNA SZUKAĆ DLA SIEBIE DZIEWCZYNY* [1]), po której przychodzi czas na podjęcie działań zmierzających do znalezienia odpowiedniej kandydatki na żonę (*CHŁOPAK ZNALAZŁ DLA SIEBIE DZIEWCZYNE* [2]), a gdy poszukiwania zostają uwieńczone sukcesem – na „bycie z dziewczyną po słowie” (*CHŁOPAK MA JUŻ NARZECZONĄ* [3]).

Przesunięcie o jeden szczebel w hierarchii społecznej już wkrótce stanie się także udziałem młodszego pokolenia, które zajmie miejsce panien

³ Realizacji obrzędu łazarskiego towarzyszą, przynajmniej tak wynika z zapisów źródłowych, wyłącznie pieśni. W badanym materiale nie zostały odnotowane żadne teksty należące do małych form folkloru, np. rytualne formuły powitania/zaproszenia przez gospodarzy grupy obrzędowej.

⁴ Analiza strukturalna tych pieśni wraz z prezentacją tekstów – zob. rozdz. 1–5.

⁵ **Obrzęd** jest tu rozumiany jako swoisty „tekst” kultury, na który składają się: **kod personalny** (postaci obrzędowe), **kod akcyjny** (czynności i działania rytualne), **kod przedmiotowy** (rekwizyty obrzędowe), **kod werbalny** (słowa towarzyszące kodowi akcyjnemu), **kod muzyczny** (dźwięki towarzyszące kodowi werbalnemu lub pełniące w obrzędzie funkcje samodzielne), **kod temporalny** i **kod przestrzenny** (parametry czasoprzestrzenne obrzędu). Por. Н.И. Толстой: *Из „граматики” славянских обрядов. В: Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике.* Москва 1995, s. 63–64.

i kawalerów, gdy ci – po wstąpieniu w związek małżeński – staną się częścią społeczności ludzi dorosłych. Z cyklu pieśni wykonywanych pod adresem młodocianych wyrażnie wyłaniają się kolejne etapy przybliżające ich do obrzędu łązarskiego, pokazujące chłopca i dziewczynkę w sytuacjach, które w tradycji ludowej jednoznacznie interpretowane są jako zapowiedź wejścia w wiek dojrzały (*CHŁOPIEC I DZIEWCZYŃKA W ICH PRZYSZŁYCH ROLACH SPOŁECZNYCH* [1]).

Konsekwencją udziału w *łazaruwanu* jest włączenie łązarek – panien na wydaniu do grupy oczekujących na ślub. Zajmą one miejsce młodych mężatek, które odtąd będą należeć do grupy kobiet. I właśnie tę zmianę wraz z wynikającymi z niej prawami i obowiązkami sygnalizują przeznaczone dla nich pieśni (*NOWY STATUS MŁODEJ MĘŻATKI* [1], *MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE* [2]).

Przejście z jednej grupy społecznej do drugiej będące udziałem panien i kawalerów staje się wyznacznikiem nowej roli, jaką przejmują na siebie ich rodzice – stąd najważniejszym tematem pieśni cyklu gospodarskiego są poszukiwania odpowiednich kandydatów na synową lub zięcia oraz przygotowania do wesela (*GOSPODARZE A DZIECI PRZED OŻENKIEM* [1]).

Wśród **pieśni adresowanych do członków wiejskiej społeczności** występują i takie, które zupełnie nie pasują do żadnego z pięciu podstawowych cykli. Mają one charakter marginalny, niemniej jednak warto poświęcić im uwagę. Ich adresaci to:

- *młode małżeństwo* (*Żonkoś chwali się piękną żoną i jeszcze cenniejszym koniem* [StoinNeg201]: Похвалил се млад Стоян, |: моме :| / Че има булче хубаво / И има конче хранено – / Булче му струва два града, / Конче му струва три града. [Stojan chwali się piękną żoną i koniem. Żona warta jest dwa grody, za to koń – trzy.]);
- *gospodarze mający dzieci już pożenione* (*Ojciec ma pociechę z synów* [ZachKam190/10]: Чул се прочул Богоя, |: е Лазаре :| / Със синове банове, / Със волове ярмове, / Със кон'еве бинове, / Еден оре белия, / Други върти сурия, / Трети кара кирия, / Щото кара кирия, / Надница му приоди, / Триста бели грошове, / Щото върти сурия, / Надница му приоди, / Триста вакли овнове, / Щото оре белия, / Надница му приоди, / Триста кутли пченица, / Играй, играй, Лазаре, / Па се свръни, обръни, / Та се тизе поклони. [Gospodarz słyszy z synów banów – jeden uprawia ziemię, drugi jest przewoźnikiem, trzeci hoduje bydło. Ten, który jest przewoźnikiem, w ciągu dnia zarabia trzysta groszy; temu, który hoduje bydło, każdego dnia rodzi się trzysta pięknych baranów; ten, który zajmuje się uprawą ziemi, co dzień zbiera trzysta korców pszenicy. Tańcz Łazarzu, skreć, obróć się, pokłoń się!]);
- *małe dzieci*, np. pieśni oparte na motywach: *Caryca nanizuje monety/perły na czapczkę dziecka* („Сиви бели гълъбе, Лазаре, / Каде сте ми летеле?” / – „Летеле

- сме, летеле / У царови дворове”. / – „Що правеше царица?” / – „На бел камак седеше, / Мъшко дете държеше, / Шанчица му шиеше”. / 3 бисери я нижеше. [StoinSof183/2] [Łazarki pytają gołębie, gdzie latały. Ptaki odpowiadają, że krążyły nad podwórzem cara. Widziały carycę, jak siedzi na białym kamieniu i trzyma małego chłopca, któremu nanizuje na czapeczkę złote monety.]); *Matka śpiewa dziecku kołysankę* (Добра е славеј чувала, |: моме |: / В свилна го люлка люляла, / Лична му песен пеяла: / „Нани ми, нани, славејче, / Та голем да ми порастеш, / От царя царство да земеш”. [StoinNeg201] [Dobra kołysze do snu słowika i śpiewa mu kołysankę – życzenie, by urosł duży i odebrał carowi jego carstwo.]); *Troskliwa matka-ptak* (Гръкала ми грълица / Спрома село у јасен / Мак’а си ју окаше: / „Ела, бела грълице, / Да те мак’а нарани, / Да те мак’а напои / Със белију пченицу, / С’ рујно вино црвено!” [SNU1905/4/8] [Turkawka przysiadła na rosnącym przy wsi jesionie. Matka woła ją do siebie, żeby nakarmić pszenicą i напоić winem]);
- r o d z e n s t w o: pieśni wykonywane dla siostry i brata (*Siostra znajduje śpiącego brata* [SNU1949/44/424/828]: Лена лен сеяла. / Не е лен сеяла, / На е брат тражила, / Па го намерила / На Стара планина. / Тамо си заспало – / Тръне му постилка, / Камик му назглаве, / Магла му завифкя. [Lena szuka brata. Znajduje go śpiącego w górach – ciemnie są mu posłaniem, kamień – zagłówkiem, mgła pościelą.]) lub braci (*Bracia uciekają z domu* [AngBojan720]: Забягнали съ / двамата братя, / двамата братя, / Калчо й Иванчо. / Та съ бегали, / та съ минали – / кой де ги видя / на крака стана. / Месец ги видя – / назад съ върна, / слънце ги видя – / още подскочи. / Туй ви на здраве, / двамата братя, / Калчо й Иванчо / и на вашата / мила майчица! [Dwaj bracia Kołczo i Iwanczo uciekają z domu. Każdy na ich widok zrywa się na równe nogi, księżyc rusza w drogę powrotną, a słońce podskakuje. Łazarki życzą obu braciom i ich matce dużo zdrowia.]).

Na przykładzie tekstów tej grupy wyraźnie widać, że chociaż obrzęd obejmuje całą wieś, to niektóre rodziny znajdują się w jego nurcie bocznym. Poświęcone im pieśni nie wykazują związku z główną osią semantyczną *łazaruwane* – „doczepiają” się do toku obrzędu, wykorzystując jego wysoką rangę.

Inne pieśni łazarskie

Najliczniejszą grupę stanowią tu pieśni, które – jak się wydaje⁶ – wykonywane są w **drodze**: między jednym a drugim domem, do specjalnie wyznaczonej strefy publicznej czy wreszcie do tych miejsc, w których odbywają się kolejne etapy obrzędu (spotkania dziewcząt z wiejską społecznością to najważniejszy komponent kodu akcjonalnego *łazaruwane*, ale nie jedyny). Wśród nich można wyróżnić:

⁶ Informacja o adresacie czy też okolicznościach, w których dana pieśń jest wykonywana (nie zawsze zresztą obecna), często bywa niepewna, o czym najlepiej świadczą rozbieżności w źródłach podających teksty tych samych pieśni.

- песни, które śpiewa się przy przechodzeniu różnych kategorii przestrzennych: *pól* (*Pole, przez które przeszły łazarki dało obfite zbiory* [ZachKam189/5]: Каде ние заминале, / Родило се, преродило, / Та на земня натернало: / От два класа кутел жито, / От два грозда бочва вино. [Tam, gdzie pojawiają się łazarki, wszystko daje obfite zbiory: dwa kłosa – jeden korzec pszenicy, dwie kiście winogron – beczkę wina.]), *lasu* (*Łazarki wzywają las, żeby się rozstąpił* [ZachKam189/4]: Подигни се, лисна горо, / Дигай връши, слагай корен / Да заминат малки моми, / Малки моми лазарници. / Да не сронят чимшир китки / Да не скинат тежок нанис: / Що е, да е, се е чуждо / Се е чуждо невестино. [Łazarki wzywają las, przez który będą przechodzić, żeby się rozstąpił – nie chcą stracić swych bukszpanowych bukiecików i ciężkich naszyjników pożyczonych od młodych mężatek.]), *miejszc związanych z wodą* (*Łazarki wzywają wodę, żeby się rozstąpiła* [ZachKam189/6]: Разшири се, тиа водо, / Да заминат лазарици, / Да пренесат гайтан'ете, / Гайтан'ете, – тежок нанис, / Тежок нанис, се е чуждо, / Се е чуждо от невести. [Łazarki wzywają wodę, żeby się rozstąpiła, kiedy będą tędy przechodzić – nie chcą sobie zmoczyć ozdobnych sznurów przy ubraniu i ciężkich naszyjników pożyczonych od młodych mężatek.]);
- песни, w których łazarki śpiewają o samych sobie (*Dziś dzień św. Łazarza – wszystkie dziewczęta są razem* [ZachKam189/1]: Да си жива и здрава, /: ей Лазаре: / Наша, мила сабото, / Како си ни сабрала, / Сички друшки наедно, / Една друшка немаше, / На бун' ише седеше, / Детенце си дръжеше, / От сламки се сопиня, / На игри се подпира, / На решето одеше. [Łazarki śpiewają o dniu św. Łazarza, kiedy to zbiorą się w jednym miejscu. Dziś brak jednej koleżanki – siedzi na śmietniku, trzymając na ręku dziecko.]);
- песни adresowane do przedstawicieli różnych grup zawodowych, np.: *owczarza*: *Owczarz gra na kawale* [SNU1994/84/129]: Припаднало й тъмна мъгла, / тъмна мъгла, ситна роса. / То не било тъмна мъгла, / тъмна мъгла, ситна роса, / ми най-било Нанковото, / Нанковото сиво стадо. / Разсвирва го, разтирва го, / разсвирва го с меден кавал / разспирва го с кован кривак. [Opadła ciemna mgła, ale to nie mgła, tylko stado Nanka. Owczarz gra mu na kawale i rozpędza łagą.]). Z pewnością, mimo konkretnego adresata, pieśni te grupa obrzędowa wykonywała właśnie w drodze, np. gdy spotkała pracującego w polu oracza albo prowadzącego stado owczarza, ewentualnie wtedy, gdy (jak to ma miejsce w niektórych rejonach kraju) podczas obchodu wsi odwiedzała także miejsca publiczne, takie jak karczma czy sklep;
- песни piętnujące niewłaściwe społecznie postawy – wykonywane w przestrzeni wspólnej, publicznej, jaką jest droga, mogą być traktowane jako element krytyki społecznej, na jaką w kręgu konkretnych rodzin nie można by sobie pozwolić (*Świekra uprzykrza życie synowej* [Jord Obicz148/10]: Върба има, върба нема / мене майка една има, / мене майка една има, / по-добре да ма нема, / по-добре да ма нема, / че н'ма й дала дет съм щяла, / че н'ма й дала дет съм щяла, / дет съм щяла и искала. / Най ма й дала надалеко, / най ма й дала надалеко, / надалеко приз три села, / надалеко приз три села. / Свекървата зле научена / да ма дига среде ноше, / да ма дига среде ноше, / среде ноше, с полуноше, / да й давам студна йода, / студна йода кладенчова. / Ас потекох на котлите, / а котлите ръждясали, / а котлите ръждясали, / кобилцата

гъбясала, / кобилцата гъбясала, / гъбясала изпустила. [Dziewczyna ma żal do matki, że wydała ją za mąż zbyt daleko od domu, tam, gdzie ona nie chciała. Na dodatek świekra ma złe nawyki – budzi ją w środku nocy, każąc sobie przynieść zimną wodę ze studni w zardzewiałych kotłach i pokrytych pleśnią nosidłach.]);

- pieśni *n a r r a c y j n e* (zapewne wykonywane także podczas realizacji innych obrzędów) z rozbudowaną lub przedstawioną tylko fragmentarycznie fabułą – zwykle dłuższe od typowych pieśni łazarskich, a więc doskonale nadające się „na drogę”, do wypełnienia czasu potrzebnego na pokonanie odległości dzielących miejsca, w których obrzęd jest realizowany (*Mąż pragnie sobie znaleźć inną żonę* [SNU1890/2/18/4]: Марко Елена проштава, / От две ја деца раздваја: / От Петар, та па от Павел, / Че му се смејат дружина: / „Каков је Марко гидија, / Каков је Марко млад јунак, / Каква ли води невеста, / Опрана, незакжрпена / Омита неуплетена”. / Марко Елени говоре: / „Либе, Елено, Елено! / Ја кју те, либе, отпроста, / Че ми се смејат дружина: / Каков је Марко левенин, / Левенин Марко, млад јунак; / Каква ли води невеста, / Опрана незакжрпена, / Омита, неуплетена”. / Елена Марку говоре: / „Не деј ме, либе, проштава, / До де си друга намериш, / Јазе кју с тебе да ида, / С невеста да ти поода, / Вос конја да ти постоја. / Вжрла ми жалба остана, / Че брата не сам имала, / С невеста да му поода, / Вос конја да му постоја, / Та тебе сваа да ида, / Вос конја да ти постоја, / С невеста да ти поода, / Невеста да ти покланам”. / Марко Елена послуша, / Та сабра Марко, та сабра, / Та сабра Марко сватове, / Се сас зелени атове. / Тжргнаа в друми да идат, / Мина’а поле широко, / Стигнаа в гора зелена. / В друми сретнаа два Власи. / Марко си влашки не знаје. / Власи си влашки думаа: / „Каков је Марко левенин, / Левенин, Марко, млад јунак, / Каква ли води невеста! / Дали је Марку сестрица, / Или је Марку снашица, / Та си је толку убава / И му на лице прилича! / Колку са с Марко прилика: / Кату два бора у гора, / Кату два овни у стадо, / Кату два страка иглика, / Кату два гјула стамбулски, / Кату две Божи светила”. / Сватове са ги дочеули, / Та са на Марко казали. / Марко се назад повжрна, / Повжрна свани, сватове; / Либе Елена обикна, / Посегна та ја прижрна, / Приникна да ја цалува, / Да ја цалува, милува. / Влашко си ноже одбоде, / Низ Марковите силафе, / Елена ф сјрдце убодје. / Елена трапна, продума: / „Либе ле, Марко, либе ле! / Ја бжркни ф свилни джепове, / Извади свилна махрама, / Та ми сјрдцето превжржи / До дома да си отида”. / Марко Елена послуша, / Бжркна и в свили джепове, / Извади свилна махрама, / Та и сјрдцето превжрза, / До дома да си отиде, / Да види Павел и Петар, / Да види Марку дворове, / Да види стока и мака, / Да гледа да се нагледа. [Żli doradcy chcą obrzydzić Markowi kochającą i wierną żonę. Ten postanawia więc wziąć sobie inną, rozdzielając matkę z dziećmi. Ona gotowa jest na drugim weselu męża odgrywać rolę siostry. W drodze spotykają dwóch Wołochów, którzy są oczarowani urodą Eleny, co sprawia, że Marko rezygnuje ze swych planów. Podczas drogi powrotnej do domu obejmuje Elenę i przypadkowo rani ją nożem w serce. Ta prosi, żeby wyciągnął z jej kieszeni chustę i przewiązał nią ranę, by mogła dojść do domu i przed śmiercią zobaczyć jeszcze dzieci. Mąż spełnia prośbę żony.]).

Stosunkowo nieliczne są natomiast pieśni wykazujące **ściśle związki z warstwą akcyjną obrzędu** – opisujące działania rytualne podejmowane przez grupę łazarską lub wzywające do ich podjęcia. Wykonuje się je⁷ (choć z pewnością nie wszędzie⁸):

- przed wejściem na podwórze odwiedzanego domu: *Wezwanie do rozpoczęcia przygotowań na przyjęcie łazarek* [KamCzipr43]: Петровице, не-висто, Петровице / не спи с Петра по пладне, / че ти дойду лазарке, / да се двори пометеш / да ти лепо попею, / да ти йош по лепо / пошетаю Лазаре. [Łazarki nakazują żonie Petra, by zamiast spać z mężem do południa wstała wcześniej rano i zamiotła podwórze na ich przybycie – żeby dla niej ładnie śpiewały i jeszcze ładniej tańczyły.]; *Przed bramą domu* [SNU1900/44/1]: Јовдека ми казују, Лазаре, / Јовдека иже борова, / Вратата гју иелови, Лазаре, / Дворове гју калдрами, / Порти гју шамширови, Лазаре. [Łazarkom powiedziano, że jest tu dom sosnowy, z bramą jodłową, podwórzem kamiennym i drzwiami z bukszpanu]; *Wezwanie do otwarcia bramy* [ZachKam190/7]: Абре Бое, бело Бое, / Тука ли си, дома ли си? / Я отварај рамни двори, / Рамни двори, чимшир порти, / Да улезнат лазарици! [Łazarki pytają gospodarza, czy jest w domu i nakazują mu otwarcie bram, żeby mogły wejść na podwórze.];
- po wejściu na podwórze odwiedzanego domu: *Powitanie* [ZachKam190/8]: Добро итро, равни двори! / – Дал Бог добро, малки моми, / Дал Бог добро, лазарици! [Łazarki witają gospodarzy, gospodarze witają łazarki.]; *Życzenia dla domu*⁹ [SNU1913/350/7]: Ой Лазъре, Лазъре! / Унъз гудинж додухми, / Мумътж беши по-малкж, / Къщътж бе зьмазънж; / Момъкж беши по-малък, / Дрвъникъж беши по-гулям. / Тъз гудинж дойдухми, / Мумътж беши по-гулямж, / Къщътж бе нимазънж; / Момъкът беши по-гулям, / Дрвъникъж беши по-малък. / Ой Лазъре, Лазъре! / Зъвърти сж Лазъре, / Зж чървену іййчице. / Кулкуту в гурътж листиту, / Толкус нж тъс къщж имотж; / Колкуту ф рикътж пясъкж, /

⁷ W przypadku podstawowej wersji obrzędu łazarskiego, występującej niemal na całym obszarze Bułgarii, tego typu pieśni związane są przede wszystkim z jego etapami kanonicznymi – z działaniami rytualnymi, które dziewczęta podejmują od momentu rozpoczęcia obchodu wsi do jego zakończenia. W wielu rejonach kraju zaraz po odwiedzeniu wszystkich domów i podziale darów *łazaruване* się kończy.

⁸ Autorzy opracowań etnograficznych nie poświęcają zbyt wiele uwagi kodowi werbalnemu *łazaruване* – na ogół przytaczają tylko fragmenty pieśni adresowanych do członków wiejskiej społeczności. Tymczasem w ekscerpowanym materiale folklorystycznym wystąpiły teksty, które wyraźnie odgrywają rolę organizatora obrzędu. Wobec niekompletnych zapisów etnograficznych (pamięć informatora może być zawodna, a niektóre informacje – w jego ocenie oczywiste lub nieistotne – mogą zostać pominięte) nie sposób jednak jednoznacznie stwierdzić, że jakaś grupa tekstów zawsze towarzyszy realizacji tego czy innego etapu obrzędu.

⁹ Źródła etnograficzne rzadko podają kolejność, w jakiej łazarki śpiewają dla członków odwiedzanych rodzin. Wydaje się jednak, że jako pierwsze mogą wykonywać pieśni z motywem *Życzenia dla domu* – skierowane do wszystkich domowników jednocześnie, w których grupa obrzędowa najpierw obwieszcza im swe przybycie, a potem życzy szczęścia i pomyślności. Kolejne pieśni, mające już konkretnych adresatów, są projekcją najbliższej przyszłości – tych zmian, jakie czekają ich w sferze życia prywatnego, a będące konsekwencją przesunięcia się łazarek o jeden szczebel w hierarchii społecznej.

- Толкус нж тьс кьшж врьсѣкж; / Колкуту в гурьтж мъртацитѣж, / Толкус нж тьс кьшж уртацитѣж. / Ой Лазьре, Лазьре, / Завърти сж. Лазьре!¹⁰ [Łazarki przybywają do domu, w którym były też w minionym roku, ale wtedy dziewczyna i chłopak byli jeszcze mali, dom był niebielony, a drewnia duża. Za to w tym roku chłopak i dziewczyna są już więksi, dom pobielony, a drewnia mniejsza. Łazarki życzą gospodarzom, by w ich domu był dostatek i liczne potomstwo, po czym same sobie wydają polecenie: Obróć się Łazarzu!];
- w związku z obdarowywaniem grupy łazarskiej: *Obdarowywanie łazarek*¹¹ [StoinSof185/6]: Паун лети високо, / Крила държи широко, / Пауница по не'го. / – „Стой, почекай, пауне, / Да ми дадеш ключеве, / Да отключим сандъци, / Да даруем лазарке / По две, по три ябълке”. [Paw lata wysoko, a pawica za nim. Pawica prosi pawia o klucze do skrzyni, żeby obdarować łazarki – dwoma, trzema jabłkami];
 - przy opuszczaniu podwórza odwiedzanego domu: *Pożegnanie* [ZachKam201/50]: Остан сбогом, рамни двори! / – Ай со здравіе, малки моми, / Малки моми, лазарици! [Łazarki żegnają domowników, domownicy żegnają małe panny].

Pieśni adresowane do członków wiejskiej społeczności – metoda opisu materiału tekstowego

Obrzęd łazarski należy do tych obrzędów bułgarskich, które od lat, niezmiennie, budzą zainteresowanie badaczy. Poświęcona mu literatura przedmiotu jest więc bardzo bogata, ale pełna niedostatków. Autorzy źródeł etnograficznych, czy to tych o charak-

¹⁰ W tej pieśni uwagę zwraca zawołanie taneczne łazarek obecne – w charakterze formuły metatekstowej – w wielu pieśniach adresowanych do członków wiejskiej społeczności, które dziewczęta wykonują na podwórzu odwiedzanych domów lub w przestrzeni publicznej. Rytualny taniec towarzyszący śpiewom (zwykle specjalny układ kroków, określane za pomocą czasownika *uetaм*, zarezerwowany wyłącznie dla tańców łazarskich, rzadziej *choro*) stanowi niezwykle ważny element kodu akcjonalnego obrzędu, służąc nawiązaniu kontaktu ze sferą „obcego”, by móc uzyskać zgodę na potwierdzenie zmian, jakie właśnie dokonują się w planie antropologicznym i kosmicznym.

¹¹ Wydaje się, że pieśni osnute wokół tego motywu mają na celu przypomnienie gospodarzom o darach, jakich oczekiwano w zamian za dobre słowo, i być może dlatego śpiewa się je wówczas, gdy wizyta łazarek zbliża się ku końcowi. Nie są to jednak jedyne pieśni, w których pojawia się motyw obdarowywania. Podobnie jak w przypadku zawołania tanecznego, w wielu pieśniach mających konkretnego adresata występuje formuła metatekstowa, którą można interpretować jako sygnał do obdarowania: Преди престѣпни, девоико, / Іа метни кърпа през рамо [SNU1890/2/15-16/1] [Wystąp do przodu, dziewczyno, / Zarzuć chustę na ramię] (według niektórych źródeł etnograficznych, przed końcem każdej pieśni przywódczyni grupy lub inna łazarka zarzuca chustę na ramię gospodyni bądź tego, dla kogo przeznaczona jest pieśń, by w jednym z jej rogów mogli zawiązać picinądzę – dar za pieśń).

terze syntetyzującym, których celem jest stworzenie ogólnego obrazu *łazaruwane*, czy też rejestrujących przebieg obrzędu w poszczególnych regionach, na ogół skupiają się jedynie na jego warstwie akcjonalnej. Towarzyszące realizacji obrzędu teksty folkloru pojawiają się tu sporadycznie, a ich wybór najczęściej ma charakter przypadkowy. Z kolei w materiałach folklorystów prezentowane są wyłącznie teksty pieśni łazarskich bez odniesienia do kontekstu, w jakim występują.

Monografia jest próbą systematyki bułgarskich pieśni łazarskich oraz odpowiedzi na pytanie o ich miejsce i rolę w obrzędzie. Została przeprowadzona na podstawie najliczniejszej spośród nich, a tym samym najbardziej reprezentatywnej i najważniejszej grupy – pieśni, które łazarki wykonują w obejściach odwiedzanych domostw lub w specjalnej przestrzeni publicznej.

W pięciu podstawowych cyklach, w jakie układają się łazarskie pieśni adresowane do członków wiejskiej społeczności, teksty zostały podzielone najpierw na bloki tematyczne, a dalej na typy (i podtypy). Ujmowanie *łazaruwane* w kategoriach *rite de passage*, a także przyjęcie zasady, że każdy element „tekstu” obrzędu współtworzy jego sens sprawiło, że o wewnętrznym uporządkowaniu bloków tematycznych zadecydowały sygnały wskazujące na status społeczno-rodzinny adresata pieśni¹². Powstały w ten sposób hierarchiczny układ motywów pieśniowych stanowi próbę odtworzenia etapów, przez które jednostka musi przejść, by odegrać przypisaną jej rolę społeczną.

Typy (i podtypy) obejmują tu pieśni oparte na wspólnym motywie przewodnim i realizujące ten sam prosty schemat fabularny (teksty pojedyncze, które nie tworzą typów, także zostały uwzględnione w zestawieniu – oznaczone jako *Inne*¹³). W obrębie poszczególnych typów (podtypów) teksty zostały przedstawione według wersji opartych na tym samym modelu strukturalnym, a w ramach takich wersji – od wariantów najbardziej rozbudowanych do uproszczonych (czasem sprowadzających się tylko do jednego motywu rozpoznawalnego dla danej struktury). Dla poszczególnych wariantów pieśni wprowadzony został literowy zapis schematów motywicznych. Małe litery alfabetu łacińskiego (a) oznaczają motywy – jednostki składowe, litery z indeksem pojedynczym (a₁) – wersje motywu, występujące paralelnie w tekstach pieśni opartych na tym samym motywie, z kolei litery z indeksem podwójnym (a_{1,1}) – warianty wersji. Małe litery alfabetu greckiego (α → formuła prośby o błogosławieństwo – np.: Благослови, млади Марко! [Pobłogosław, młody Marko!]; β → formuła błogosławieństwa dla łazarek: Да сте живи, лазарици [Bądźcie zdrowe, łazarki!]; γ → zawołanie taneczne – np.: Обърни са, възвий са, / та са богом поклони! [Obróć się, zakręć się, pokłoń się Bogu!]; δ → formuła życzeniowa – np.: Колку лиске у горуту, / Толку касмет у вашу къщ. [Ile liści w lesie, tyle szczęścia w waszym domu]; ε → formuła powitania grupy obrzędowej przez gospodarzy: Ой Лазър, Лазър, / Дубре си душъл, Лазър! [Ej Łazarzu, Łazarzu, / Witaj Łazarzu!]) wprowadzono na oznaczenie elementów tekstu, będących na innym poziomie językowej konstrukcji niż fabuła pieśni¹⁴ (tzw. formuły metatekstowe).

¹² Uporządkowanie pieśni w obrębie poszczególnych cykli ze względu na rolę społeczno-rodzinną adresata było sugestią Profesora Krzysztofa Wrocławskiego.

¹³ Z uwagi na ograniczenia objętościowe publikacji w każdym z pięciu cykli tę grupę pieśni reprezentuje tylko kilka wybranych tekstów.

¹⁴ M.R. M a y e n o w a: *Poetyka teoretyczna*. Wrocław 1979, s. 273.

Układ materiału w obrębie poszczególnych bloków tematycznych obejmuje:

- Zapis w nagłówku wydzielonego głównego motywu tematycznego (dla najwyższego poziomu uogólnienia przyjęto nominalny model zapisu, np.: I. *PANNA NA WYDANIU*, dla poziomów niższych (z pewnymi wyjątkami) czasownikowy, np.: 1.1. *Wychwalanie urody dziewczyny*, 1.1.1. *Dziewczyna nie jest zadowolona ze swego wyglądu*, 1.1.1.1. *Dziewczyna chce być jeszcze piękniejsza*).
- Cały tekst pieśni (wraz z metryką; region, źródło).
- Streszczenie w języku polskim całego wątku pieśniowego – w przypadku pojedynczych pieśni, które nie tworzą typów (podtypów); Analizę morfologiczną pieśni – w przypadku pozostałych tekstów korzystającą z modelu opisu zaproponowanego przez J. Bartmińskiego¹⁵.

Pieśni podano w pisowni, jaką zastosowano w cytowanym źródle. Dotyczy to zarówno samego tekstu pieśni (ingerencja autorki ogranicza się tylko do poprawienia oczywistych błędów, najczęściej interpunkcyjnych), jak i jej tytułu. Dane dotyczące lokalizacji i autora zapisu podawane są w transkrypcji¹⁶. Powtórzenia tekstu zostały zaznaczone tylko w pierwszym wersie pieśni (znak |: :|).

¹⁵ J. B a r t m i ń s k i: *Pieśń o pannie, co trzy wianeczki wila. Między staropolskim erotykiem a kolędą ludową. Problem tożsamości tekstu*. W: *Wszystek krąg ziemski. Antropologia -- historia -- literatura. Prace ofiarowane Profesorowi Czesławowi Hernasowi*. Red. K. K o w a ł s k i. Wrocław 1998, s. 154–155.

¹⁶ Szczegółowe dane dotyczące lokalizacji pieśni (nazwa wsi) oraz informatora ludowego – zob. cytowane źródło.

Rozdział pierwszy

Cykl pieśni dla kawalerów

Punktem wyjścia wyróżnienia poszczególnych grup tematycznych stała się tu rodzinno-społeczna rola kawalera – „poszukiwacza żony”. Można w niej odnaleźć trzy podstawowe etapy: *CHŁOPAK ZACZYNA SZUKAĆ DLA SIEBIE DZIEWCZYNĘ* [1] – wejście w stan kawalerski, *CHŁOPAK ZNALAZŁ DLA SIEBIE DZIEWCZYNĘ* [2], *CHŁOPAK MA JUŻ NARZECZONĄ* [3] – wyjście ze stanu kawalerskiego. Poza tymi trzema podstawowymi grupami znalazły się pieśni traktujące o przypadkach nietypowych, odbiegających od przyjętych norm społecznych – *INNE (CHŁOPAK NIE CHCE SIĘ ŻENIĆ)* [4].

CHŁOPAK ZACZYNA SZUKAĆ DLA SIEBIE DZIEWCZYNĘ [1]

W cyklu pieśni kawalerskich, tak jak w cyklu pieśni panińskich, przeważają teksty o podobnej tematyce, ale odmiennej strukturze. Te, które tworzą typy pieśni – osnute wokół tego samego motywu przewodniego i oparte na tym samym schemacie kompozycyjnym – są tu stosunkowo nieliczne. W grupie pieśni opowiadających o poszukiwaniu przez chłopaka odpowiedniej kandydatki na żonę można wyróżnić dwa takie typy. Pierwszy z nich – *Chłopak chce się żenić* [1.1] – tworzą dwa podtypy: *Syn prosi matkę, żeby go ożeniła* [1.1.1], *Matka pociesza syna, że go jeszcze ożeni* [1.1.2].

Pieśni reprezentujące ten typ są swoistą deklaracją gotowości do odegrania roli społecznej. W pierwszym z podtypów chłopak prosi matkę, żeby mu w tym pomogła [a]. W drugim – matka występuje w roli pocieszycielki syna, który rozpacz z powodu braku odpowiedniej kandydatki na żonę bądź po utracie dziewczyny, którą sobie upatrzył, a którą oddali innemu, gdy on był w wojsku [a].

Adresatami pieśni podtypu pierwszego byli zapewne chłopcy, którzy już wkrótce mieli się ożenić¹, stąd ich prośba do matki o rozpoczęcie niezbędnych

¹ Jedna z pieśni [AngBojan722], z uwagi na obecny w zakończeniu motyw matki stojącej nad grobem syna, pozwala sądzić, że jej adresatem jest przedwcześnie zmarły chłopak, któremu śmierć przeszkodziła w odegraniu roli społecznej.

przygotowań. Z kolei w przypadku pieśni drugiego podtypu mogło chodzić o chłopców gotowych do ożenku – pojawiające się w tekstach takie sformułowania, jak: „dzień świąteczny”, „piękne dziewczyny”, „czerwone wino” i „obfitość kwiatów”, należałoby chyba odczytywać jako „znaki czasu i miejsca” odpowiednie do poszukiwań kandydatki na żonę.

Pieśni tworzące typ drugi – *Chłopak chce zdobyć dziewczynę strojnym zaprzęgiem* [1.2] – wyznaczają kolejny etap poszukiwań kandydatki na żonę. Po wstępnych deklaracjach przychodzi wreszcie czas na działanie: chłopak prosi więc matkę, by pomogła mu pięknie przystroić jego bawoły – ma nadzieję, że kiedy będzie je prowadzić ulicami miasta, wzbudzi podziw wszystkich panien [b].

Pieśni z tym motywem, jak się wydaje, adresowane były do chłopców, którzy jeszcze nie znaleźli sobie dziewczyny. Można by je nawet traktować jako swoisty instruktaż dla kawalera poszukującego kandydatki na żonę.

Tak więc pieśni o chłopaku zaczynającym szukać dziewczyny – kandydatki na żonę – dotyczą albo momentu, w którym chłopak uświadamia sobie, że oto osiągnął wiek upoważniający go do założenia własnej rodziny (*Syn prosi matkę, żeby go ożeniła* [1.1.1], *Matka pociesza syna, że go jeszcze ożeni* [1.1.2]), albo pokazują go już w trakcie odgrywania społecznej roli „poszukiwacza żony” (*Chłopak chce zdobyć dziewczynę strojnym zaprzęgiem* [1.2], ale także pieśni: *Syn obiecuje matce, że znajdzie dla niej wyrękę*; *Sokół szuka wody, cienia i dziewczyny*; *Chłopak pyta słońce o dziewczynę* [1.3]).

CHŁOPAK ZNALAZŁ DLA SIEBIE DZIEWCZYNĘ [2]

Grupa ta, najliczniejsza w całym cyklu kawalerskim, obejmuje teksty, w których chłopak znajduje dla siebie dziewczynę. Bardzo często pomagają mu w tym inni, jak np. w pieśniach opartych na motywie *Łazarki wskazują chłopakowi odpowiednią dla niego dziewczynę* [2.1]: przybywające do domu łazarki nakazują, by spytano chłopaka o jego plany na przyszłość – jeśli chce się żenić [b], to one znalazły dla niego odpowiednią kandydatkę [c]. Pieśń taka wykonywana była zapewne z myślą o chłopaku, który upatrzył już sobie dziewczynę. Może się jednak zdarzyć, że wybrana przez łazarki dziewczyna nie chce chłopaka, wówczas zgłasza się inna, gotowa do ożenku [d]. Adresatem tego typu pieśni mógł być więc chłopak, który źle ulokował swe uczucia – łazarki wskazywały mu inną chętną do ożenku dziewczynę.

Znalezienie przez chłopaka odpowiedniej dziewczyny nie zawsze musi jednak prowadzić do wejścia w stan narzeczeński. W przypadku pieśni wykorzystujących motyw przewodni *Chłopak upatrzył sobie dziewczynę wśród łazarek, ale ona go nie chce* [2.2] mamy do czynienia z następującą sytuacją: do domu, w którym jest kawaler, przybywają łazarki [a]; nakazują, żeby powiedziano mu, że ma wyjść na podwórze i je zobaczyć [b]. Potem pada propozycja – ta, którą sobie wybierze, będzie jego [c]. Chłopak dokonuje wyboru [d], ale okazuje się, że źle ulokował uczucia, bo dziewczyna go nie chce [e]. Pieśń taką należałoby

chyba traktować jako sugestię dla chłopca, by poszukał sobie innej kandydatki na żonę.

Przeszkody w odegraniu roli społecznej mogą być także natury obiektywnej, o czym mówią pieśni osnute wokół motywu przewodniego *Chłopak musi opuścić wieś i boi się, że w tym czasie dziewczynę (którą sobie upatrzył) oddadzą innemu* [2.3]. W badanym materiale motyw ten wystąpił w dwóch tekstach. Fabułę wariantu dłuższego tworzy aż sześć elementów (schemat kompozycyjny krótszego powtarza tylko trzy z nich: **c** + **d** + **e**): chłopak zostaje powołany do wojska [**a**]; na wieść o tym zaczyna rozpaczać [**b**]; zaniepokojona matka wypytuje syna, dlaczego jest smutny [**c**]; chłopak wyjaśnia, że to z powodu poboru do wojska – boi się, że dziewczynę, którą sobie upatrzył, oddadzą innemu [**d**]; matka pociesza syna – na jej miejsce pojawią się inne, ładniejsze i młodsze [**e**]; chłopak nie chce innej dziewczyny [**f**].

Upatrzywszy sobie dziewczynę, *Chłopak zaczyna o nią zabiegać* [2.4]. Ten temat pojawia się w wielu tekstach – krótszych lub dłuższych, na ogół jednak różniących się strukturą, dla których wspólny jest jedynie motyw zalotów (np.: *Chłopak chce zatańczyć z dziewczyną, ale ona odmawia; Chłopak prosi dziewczynę, żeby zawołała go, kiedy będzie zbierać bodziszek; Chłopak przychodzi do Jutrzenki, którą chciałby za żonę; Chłopakowi nie chcą dać dziewczyny, bo jest za biedny* [2.4.3]). Pieśni oparte na tym samym motywie przewodnim, o podobnym schemacie fabularnym, stanowią tu mniejszość. Zaledwie w trzech tekstach odnotowany został motyw *Zaniepokojona matka nie wiedziała, że syn spędzał czas u dziewczyny* [2.4.1]. Wszystkie warianty opierają się na tym samym schemacie kompozycyjnym: matkę niepokoi zachowanie syna, pyta więc: gdzie wychodzi wieczorami/po co podkuwa konia/co oznacza kwiat, który każdej nocy znajduje na jego posłaniu [**a**]; syn wyjaśnia motywy swego postępowania – spotyka się z dziewczyną [**b**].

Z kolei pieśni oparte na motywie *Rada matki dla syna* [2.4.2] występują w mniej lub bardziej rozbudowanej postaci. Wariant krótszy tworzą tylko dwa elementy: chłopak rozgłasza po wsi, że jest dziewczyna, za którą jest gotów oddać swego konia i dorzucić jeszcze pięć tysięcy [**a**]; matka radzi synowi, żeby się nie spieszył, bo jeśli dziewczyna jest mu przeznaczona, sama do niego przyjdzie [**d**]. W pieśniach dłuższych motyw przewodni poprzedzają dwa inne: matka wypytuje syna, zaniepokojona jego zachowaniem – w różnych wariantach motyw ten przyjmuje inną postać (matka pyta syna, kogo wygląda po nocach/dlaczego tak często odwiedza sąsiednią machałę) [**b**]; wyjaśnienia syna – powodem dziwnego zachowania jest dziewczyna, którą sobie upatrzył [**c**]. W jednym z wariantów pojawia się dodatkowy motyw – „reakcja syna na radę matki”: chłopak nie zamierza rezygnować z zabiegania o względy dziewczyny [**e**].

Pieśni te, o charakterze pouczenia, miały z pewnością indywidualnych adresatów: chłopca, który źle ulokował uczucia – jego wybranka jest zbyt młoda

[StoinNeg199], którego zwodzi dziewczyna [AngBojan725], któremu nie chcą jej dać [ZachKam197/33].

Pieśni o chłopaku zabiegającym o dziewczynę wykonywano przypuszczalnie z myślą o tych, którzy jeszcze nie znaleźli sobie kandydatki na żonę (należałoby je zatem traktować jako bodziec do działania). Natomiast pieśni kolejnej grupy – *Dziewczyna jest już zdobyta/wybrana* [2.5] – były, jak się wydaje, adresowane do kawalerów, o których wiadano, że mają już dziewczynę (choć nie można też wykluczyć, że traktowano je jako projekcję przyszłości, życzenia, by to, o czym łązarki śpiewały, spełniło się i to jak najszybciej – a zatem byli to ci sami adresaci, co w przypadku pieśni poprzedniej grupy). W grupie tej można wydzielić pieśni reprezentujące cztery podstawowe typy. Pierwszy z nich tworzą teksty osnute wokół motywu przewodniego *Chłopak zdobywa dziewczynę* [2.5.1] i co znamienne, zawsze uciekając się do podstępu.

Wśród pieśni tworzących podtyp *Chłopak sam podstępem zdobywa dziewczynę* [2.5.1.1] występuje kilka motywów przewodnich. Najliczniej reprezentowany z nich to *Chłopak podstępem zdobywa dziewczynę – skuszona jabłkiem* [2.5.1.1.1]. Schemat kompozycyjny pieśni na nim opartych tworzą zwykle cztery elementy: wprowadzenie postaci: chłopak bawi się jabłkiem/łazarki apelują do matki chłopca, żeby nie patrzyła na syna jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę na koniu [a]; podstęp: chłopak namawia dziewczynę, żeby do niego podeszła i wzięła sobie owoc/daje dziewczynie owoc [b]; dziewczyna wpada w zastawioną pułapkę – kiedy sięga po jabłko, chłopak wsadza ją na konia i uwozi [c]; w domu chłopak mówi matce, że ma dla niej wyrękę [d].

Ten sam schemat fabularny powtarzają pieśni z motywem *Podstępna prośba do dziewczyny o przysługę* [2.5.1.1.2]: wprowadzenie postaci: jeździec na koniu spotyka grupę łązarek/dostrzega na drugim brzegu Dunaju dziewczyny bielące płótno/spotyka przy studni piękną dziewczynę [a]; podstęp – chłopak prosi: łązarki, żeby złapały jego konia/bielące płótno dziewczyny, żeby przerzuciły je na drugi brzeg/dziewczynę, żeby podała mu wodę [b]; dziewczyna wpada w zastawioną pułapkę: niezależnie od rodzaju przysługi chłopakowi zawsze udaje się uspić czujność dziewczyny – wsadza ją na konia i uwozi [c].

W przypadku gdy zabiegi o względy dziewczyny nie przynoszą oczekiwanych rezultatów, chłopak jest zmuszony prosić o pomoc osobę bardziej doświadczoną – żonę brata. O tym opowiadają pieśni wykorzystujące motyw przewodni *Chłopak realizuje (podsunięty przez bratową) plan zdobycia podstępem upatrzonej dziewczyny* [2.5.1.2]. Mają one podobną budowę. Ich schemat fabularny może tworzyć pięć elementów: bezskuteczne zabiegi o względy dziewczyny [a]; prośba do bratowej o pomoc w zdobyciu dziewczyny [b]; plan zdobycia dziewczyny podstępem [c]; realizacja planu – zakończona sukcesem [d]; sprowadzenie dziewczyny do domu [e].

Być może pieśni ostatniego podtypu to przytyk łazarek pod adresem kawalerów, do których były kierowane. W takim razie należałoby je traktować jak swoisty plan działania: Jeśli dziewczyna cię zwodzi, zrób tak, jak ci radzimy, a będzie twoja!

Kolejny typ reprezentują pieśni osnute wokół motywu przewodniego *Wybór dziewczyny* [2.5.2]. Składają się na niego dwa podtypy: *Chłopak wybiera dla siebie dziewczynę – łazarkę* [2.5.2.1] i *Chłopak wybiera dziewczynę przy czeszmie/studni* [2.5.2.2]. Pierwszy z nich obejmuje teksty rozpoczynające się od charakterystycznej dla wielu pieśni łazarskich formuły, w której przybywające do odwiedzanego domu łazarki informują, że oto powiedziano im, że jest tu nieżonaty chłopak [a]. Następnie nakazują, by do nich wyszedł [b] – obiecują, że ta, którą sobie wybierze, będzie jego [c]. Ostatni element schematu kompozycyjnego to wybór dziewczyny [d]. Podobnie jak pieśni osnute wokół motywu *Chłopak upatrzył sobie dziewczynę wśród łazarek, ale ona go nie chce* [2.2], tłumaczą sens działań podejmowanych przez uczestniczące w obrzędzie dziewczęta. Udział w *łazaruwanie* daje im prawo do zawarcia związku małżeńskiego. Ich taniec i śpiew na podwórzu domu kawalera można więc odczytywać jako chęć zaprezentowania się potencjalnemu kandydatowi na męża i jego rodzinie. Tak więc w tym konkretnym przypadku łazarki występują w podwójnej roli – są nie tylko postaciami obrzędowymi, ale także realnymi dziewczętami ze wsi.

Motyw przewodni tworzący drugi z podtypów *Chłopak wybiera dziewczynę przy czeszmie/studni* [2.5.2.2] odnotowany został w dwóch pieśniach. Wariant dłuższy tworzą trzy elementy: chłopak znajduje trzy pawie pióra, zatyka je na głowie, dosiada konia i rusza w kierunku studni, gdzie spotyka trzy podobne do siebie dziewczęta [a]; prosi, żeby zatańczyły i przemówiły do niego, a tej, która go zechce, obiecuje pawie pióra [b]; kolejno każda z dziewcząt próbuje sięgnąć po pawie pióra, ale chłopak pochyła głowę tylko przed najmłodszą [c].

Spośród pojedynczych tekstów, w których wystąpił motyw *Wyboru dziewczyny* [2.5.2] na uwagę zasługują: *Chłopak wybiera ze stada owcę – dziewczynę* oraz *Chłopcy rozdzielają między siebie dziewczęta* [2.5.2.3].

Wśród pieśni trzeciego typu – „*Złowienie*” *dziewczyny* [2.5.3] – można wyróżnić dwa podtypy: *Chłopak wraca z polowania z dziewczyną* [2.5.3.1] oraz *Zamiast jelenia chłopak „złowił” dziewczynę* [2.5.3.2]. Pierwszy z motywów został poświadczony w czterech pieśniach – na schemat kompozycyjny najbardziej rozbudowanych wariantów składają się dwa elementy: łazarki przybywają do domu, w którym jest kawaler, ale go nie zastają, bo wybrał się na polowanie – informują domowników, że zamiast zwierzyny „złowił” dziewczynę [a]; chłopak wraca z polowania, prowadząc dla matki wyrękę [b].

Motyw *Zamiast jelenia chłopak „złowił” dziewczynę* [2.5.3.2] wystąpił w trzech pieśniach. Schemat fabularny dłuższego wariantu tworzą: wprowadze-

nie postaci – chłopak na koniu jeździ po górach [a]; myśliwy spotyka jelenia [b]; pogoń za zwierzęciem [c]; myśliwy prosi panny i młode mężatki o pomoc w złapaniu jelenia – w zamian obiecuje podzielić się jego rogami [d]; schwytanie zwierzęcia [e]; podział rogów – gdy jedna z dziewcząt zostaje z pustymi rękami, chłopak proponuje siebie w nagrodę [f].

Badacze dostrzegają w motywie pogoni za zwierzęciem (szerzej – w motywie polowania) aluzję do swatów i ożenku². Potwierdzałyby to analizowane pieśni – w efekcie pogoni chłopak zdobywa dziewczynę (zwierzę zamienia się w pannę³) albo w wyniku podziału poroża zwierzęcia chłopak proponuje pannie, dla której nic nie zostało, siebie w nagrodę. Byłyby to więc pieśni przeznaczone dla chłopców, którzy mieli już dziewczynę, albo dla tych, którzy wciąż jej szukali, jako życzenia, by to, o czym łazarki śpiewały, spełniło się i to jak najszybciej. Można by chyba także doszukiwać się w nich pewnych podpowiedzi dla niezbyt sprawnego kawalera. Łazarki bowiem wskazywały mu miejsce, w którym może znaleźć kandydatkę na żonę – nad rzeką – tam dziewczęta bielą płótno.

Wśród pieśni opowiadających o „Złowieniu” dziewczyny [2.5.3] interesująca jest pieśń *Chłopak chwytą w lesie „ptaka” (dziewczynę)* [2.5.3.3], zwłaszcza że również w tym wypadku mamy do czynienia z podstępem (pod tym względem przypomina ona typ *Chłopak realizuje (podsunięty przez bratową) plan zdobycia podstępem upatrzonej dziewczyny* [2.5.1.2]). Chłopakowi udaje się złowić ptaka, który okazuje się dziewczyną (podobnie jak w przypadku jelenia, który zamienia się w dziewczynę), ale tylko dzięki sprytowi konia – to on radzi jeźdźcowi, żeby zarzucił sieć na drzewa.

Ostatni typ pieśni z grupy *Dziewczyna jest już zdobyta/wybrana* [2.5] to teksty oparte na motywie *Chłopak spotyka na drodze dziewczynę* [2.5.4]. Ich schemat kompozycyjny tworzą na ogół dwa elementy: chłopak spotyka dziewczynę o pięknym wyglądzie [a]; prosi jeżyny, żeby zatrzymały dziewczynę, która na jego widok rzuciła się do ucieczki/rusza za dziewczyną/obejmuje dziewczynę i zaczyna ją całować [b].

Poza tymi podstawowymi typami znalazły się pieśni, które znacznie różnią się strukturą, ale łączy je temat chłopaka, który znalazł/upatrzył sobie/wybrał dziewczynę, np.: *Chłopak chce zobaczyć tańczącą łazarkę*; *Chłopak upatrzył sobie drzewo w lesie i dziewczynę we wsi*; *Chłopak na konnej przejażdżce – dziewczyna w ogrodzie*; *Chłopak wziął dziewczynie bukiecik*; *Dziewczyna nagrodą dla najlepszego tancerza* [2.6].

² Л. Н. Виноградова: *Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования*. Москва 1993, s. 54.

³ Й. Мороз: *Елѣнтъ в ѡлгарскія фолклор и вярванія*. „Български фолклор” 1981, кн. 3, s. 39.

CHŁOPAK MA JUŻ NARZECZONĄ [3]

Pieśni, które sygnalizują przejście chłopaka w stan narzeczeństwa, jest w badanym materiale niewiele. Większość z nich to teksty, które łączy tylko wspólny temat – „bycie z dziewczyną po słowie” (*Chłopak sprowadza do domu przyjaciół, żeby pochwalić się narzeczoną; Jabłoń nie zawiązuje owocu, bo chłopak zwleka ze ślubem; Sokół każe dziewczynie przygotować dary weselne* [3.3]). Załedwie cztery pieśni tworzą tu dwa typy: *Wizyta złotników* [3.1] oraz *Rada dla niedoświadczonego chłopaka* [3.2].

Pierwszy z wymienionych typów jest bardzo charakterystyczny dla tej grupy pieśni – w tradycji ludowej wyrób złotych przedmiotów odbierany jest jako zapowiedź wesela⁴. Motyw ten został odnotowany w dwóch pieśniach. Na schemat kompozycyjny wariantu dłuższego składają się dwa elementy: przybycie do wsi złotników wyrabiających przedmioty zaręczynowe [a] oraz prośba syna do matki, by poszła po dziewczynę, którą on chce wziąć za żonę [b].

Drugi motyw – *Rada dla niedoświadczonego chłopaka* [3.2] – także reprezentują jedynie dwie krótkie pieśni: matka/łazarki radzą chłopakowi, by nie zapomniał włożyć pierścienia na palec dziewczyny, którą całuje, żeby ta wiedziała, że ma zacząć przygotowywać dary weselne/że przypada jemu [b].

W obu pieśniach zwraca uwagę sposób prezentacji bohatera – raz występuje on pod postacią sokoła, innym razem o jego statusie przedmałżeńskim ma świadczyć powiewający nad podwórzem sztandar weselny [a].

Pieśni te zapewne śpiewano chłopcom już zaręczonym, choć niewykluczone, że ich adresatami byli także kawalerzy jeszcze wolni – rada matki/łazarek, by chłopak nie zapomniał włożyć pierścienia na palec dziewczyny, którą całuje, brzmiałaby wówczas jak pouczenie.

INNE (CHŁOPAK NIE CHCE SIĘ ŻENIĆ) [4]

Grupa ta obejmuje załedwie trzy pieśni traktujące o nietypowych przypadkach, które nie pasują do żadnego z trzech zasadniczych etapów poszukiwań żony, prezentujące postawy odbiegające od przyjętych norm społecznych. I tak np. dla chłopców zwlekających z założeniem rodziny przeznaczone były zapewne pieśni z motywem *Wezwanie do porzucenia przedłużającego się stanu kawalerskiego* [4.1]: łazarki przypominają chłopakowi, że już najwyższa pora, by przestał nosić się jak kawaler, a w jednym z wariantów wskazują nawet odpowiednią dla niego kandydatkę na żonę [a].

Jawna deklaracja odmowy odegrania właściwej sobie roli społecznej wystąpiła tylko w pieśni *Syn prosi matkę, żeby go jeszcze nie żeniła* [4.2].

⁴ Л.Н. Виноградова: *Зимняя календарная...*, s. 52.

ТЕКСТЫ

1. CHŁOPAK ZACZYNA SZUKAĆ DLA SIEBIE DZIEWCZYNY

1.1. *Chłopak chce się ożenić*1.1.1. *Syn prosi matkę, żeby go ożeniła*

[AngBojan722]

Кату викна юнак:

– Мамо, йожени мъ,

тейне, задоми мъ,

къща направи ми

горе на баиря.

Куга вятър вее

двори дъ ми мете,

a_{1,1}

куга роса роси

дрехи дъ ми пере,

куга слънце грее

дрехи дъ ми суши.

Туй ти прощеньс, Иване,

и на твоята гробница!

b

Elchowskie, za: R. Angelowa

[DasKariot104]

Туку ричи, мамо,

мамо, ожини май

мамо, задоми май

за таз герджик мома

герджик беренджик,

къща направи ми

на високо място

на връх могила

кога вятър вее, дори да измете

a_{1,2}

кога слънце грее, дори да изсуши

кога роса роси, дори да полее

да ни са окали Иванчовото булчи

с моравото кирпичи, с алените бялки

жълтите местъове, червените чехли

наздраве ти Иванчово булчи.

δ

Sakar, za: N. Daskalowa - Żeljazkova

Стоян на мама дума [SNU1994/83-84/126]

Стоян мамо дума:

– Мамо, стара майчо,

мамо, ожени ма,

мамо, задоми ма,

къща ми направи,

къща карамидна,

на равна морава,

игликом поляна,

a_{1,3}

дето вятър вее,

къща да люлее,

дето роса роси,

калдаръм да мис,

да ни са напраши

Стоянов'та булка

с моров'то сукно,

с ръждави терлици.

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Syn prosi matkę, żeby go ożeniła, i ojca, żeby zbudował dla niego dom na zboczach, gdzie wiatr zamiecie podwórze, rosa wypierze jego ubranie, a słońce je osuszy.

a_{1,2}. Iwan prosi matkę, żeby ożeniła go z piękną dziewczyną i wybudowała mu dom w miejscu wysoko położonym, gdzie wiatr wieje – zamiecie podwórze, gdzie słońce grzeje – osuszy je, gdzie rosa osiada – zmoczy je, a wszystko po to, aby panna młoda nie zabrudziła sobie stroju.

a_{1,3}. Stojan prosi matkę, żeby go ożeniła i wybudowała mu dom na polanie porośniętej pierwiosnkiem. Wiatr będzie kołysać domem, a rosa obmyje bruk, żeby panna młoda nie zakurzyła sobie ubrania i pantofli.

b. Matka żegna się ze zmarłym synem.

δ. Łazarki życzą zdrowia żonie Iwana.

1.1.2. *Matka pociesza syna, że jeszcze go ożeni*

[SNU1900/46/10]

Забележи млат Воїни, Лазаре,
Зелен іавор іу гору,
Ісребицу іу польє, Лазаре,
Мрену рибу іот Дунаф;
И девоікѹ іу село, Лазаре,
Па іотиде на воїну;
Тамо седе три годин, Лазаре,
Па тегаіа дома доїде,
Па іотиде іу гору, Лазаре,
Зелен іавор іотсечен;
Па іотиде іу польє, Лазаре,
Ісребицата іубита;
Па іотиде на Дунаф, Лазаре,
Мрена риба фанута;
Па іотидо іу село, Лазаре,

a, И девоікѹ дадена;
Іон си седе да плаче, Лазаре,
Маікѹа си га тешеше;
b Три пути му думаше, Лазаре:
„– Таі се, синко, не плачи,
Тсп че мама да жсни, Лазаре,
Прeko празну неделѹ:
Тegaі су моме іубаве, Лазаре,
Тegaіa іе вино цѣрвено;
Тegaі іе цвекѹе свекакво, Лазаре,
Свакоіако разлико;
Наі-више іе иглика, Лазаре,
Да сме слика прилика,
Ко два струка іеглика, Лазаре”.

Cziprowci, za: T. T e n e w

[SNU1900/45/8]

Іу рубница ми трепери, Лазаре,
Среди двори воїнови;
Пот нѹ Воїно седеше, Лазаре,
Дребне сѣлзе ронеше:
Маікѹа си му думаше, Лазаре:
– Таі се, Воїно, не рови;
Тсп че маікѹа да жени, Лазаре,
Прeko празну неделѹ;

a, Тegaі су моме іубаве, Лазаре!
Тegaі іе вино цѣрвено;
Тegaіa іе цвекѹе свакакво, Лазаре,
Свакоіако разлико;
b Наі-више іе іеглика, Лазаре,
Да сме слика прилика,
Ко два струка іеглика, Лазаре.

Cziprowci, za: T. T e n e w

Analiza morfologiczna

a₁. Przed wyruszeniem do wojska chłopak upatrzył sobie drzewo w lesie, ptaka w polu, rybę w rzece i dziewczynę we wsi. Po trzech latach wraca, idzie do lasu – ktoś ściął jego drzewo, idzie na pole – ptak leży zabity, idzie nad rzekę – ktoś schwytał jego rybę, idzie do wsi – jego wybraną oddali innemu. Teraz siedzi i rozpacza nad swym losem.

a₂. Pośrodku podwórza, pod powiewającym sztandarem weselnym, siedzi Wojno i płacze.

b. Matka pociesza syna i obiecuje, że ożeni go w dniu świątecznym – wtedy panny są piękne, jest wino czerwone i obfitość kwiatów.

1.2. *Chłopak chce zdobyć dziewczynę strojnym zaprzęgiem*

Куцар през Ямбол [BNT5/403]

Мама Куцара рано будеше:
– Я стани, стани, синко Куцаре,
дружината ти впрягат, отодат,
впрягат, отодат, тебе не чакат! –
Куцар мами си тихо говори:
– Стана ше, мамо, и впрегна ше си,

a и впрегна ше си руси биволи,
и стигна ше си вярна дружина;
я дай ми, мамо, витите грибни,
витите грибни, косоплитката,
b_{1.1} да си излея на биволите,
на биволите златни улари,

златни улари, сребарни жегли,
че ще да мина през сред през Стамбол,
през сред през Стамбол, през голям Ямбол,
че ще излязат моми ямболки,
моми ямболки, булки стамболки,

че ще да рекат: – Благатка майка,
благатка майка с тогова сина,
дет го израни, та го изгледа,
и по блазе ѝ, коя го земе!

Wschodnia Bulgaria i powiat berdjanski, za: A. Wyrbanski

[AngBojan720]

Славчо майка си
тихо думаше:
– Мор дай ми, мамо,
твоите връили,
дъ си направа
на биволите
ситни синджири.
Мор дай ми, мамо,
тою бял дялбент,
дъ си направа
на биволите
силни ветрила.
Чи ша да нося
тежка кирия:
суху жилизу,
бяла куприна.
Чи щъ дъ мина
приз Делиорман,

b_{1,2} приз Карабунар.
Карабунарки
лазар играят –
два реда моми,
три реда момци,
четири реда
се млади булки.
Чи щъ дъ рикът:
– Бре блазя, боже,
на тѝзи майка,
дету ѝ гледала
такава синка;
дваж блазя, боже,
коя го люби,
триж блазя, боже,
коя го земи!
Туй ти на здраве, Славчо ле,
и на твойта майчица!

δ

Elchowskie, za: R. Angelowa

Analiza morfologiczna

a. Matka budzi Kucara – jego przyjaciele zaprzęgli już bawoły i odjechali, nie czekając na niego.

b_{1,2}. Kucar prosi matkę, żeby dała mu swe bransolety, z których odleje złote uździenice i srebrne zatyczki na jarzmo dla swych bawołów. Chce wzbudzić podziw panien i młodych mężczyzn, gdy będzie przechodzić przez Stambol i Jambol – będą ją chwalić za tak udanego syna, a o nim marzyć jako o mężu.

b_{1,2}. Sławczo prosi matkę, żeby dała mu swe naszyjniki ze złotych monet i białą chustę na głowę, którymi przyozdobi bawoły, gdy pojedzie sprzedawać żelazo i jedwab. Chce wzbudzić podziw tańczących Łazara karabunarek – będą ją chwalić za tak udanego syna, a o nim marzyć jako o mężu.

δ. Łazarki życzą zdrowia Sławczowi i jego matce.

1.3. *Inne*

Syn obiecuje matce, że znajdzie dla niej wyrękę

Я не грижи се, мале мо! [BNT5/402]

– Иване, един у майка, / не рани рано на нива, / не ори черни угари, / не пръскай жълта пшеница, / майка ти стара, не кадър: / не може жътва да жъне, / камо ли арман да върша! --
/ Иван на мама думаше: / – Я не грижи са, мале мо; / дорде жито изникне, / Иван ще да се погоди; / дорде житото узрее, / Иван ще да са ожене, / млада невяста жда дойде, / двамата жда ожънеме, / двамата жда оваршеме! – / Дс да е моми и булки, / сѐ Иван да ги пресрешне,

/ водата да им напие, / менците ще им обземе, / през рамо ще ги префърли, / цветето ще им обере, / на старна ще го закиче.

Wschodnia Bułgaria i powiat berdjański, za: A. W y r b a n s k i

Matka prosi Iwana, żeby nie obsiewał pola, bo jest już stara i nie będzie mogła mu pomóc przy żniwach. Syn obiecuje, że zanim przyjdą żniwa będzie miał żonę – pomocnicę.

Sokół szuka wody, cienia i dziewczyny

[SNU1891/6/17/2]

Сокол лети високо, / Шири пера широко, / Тражи сенкю ладовну, / Тражи воду студену, / Тражи мому убаву. / Наиде сенкю ладовну, / Наиде воду студену, / Мома нема убава.

Caribrodskie, za: C. S t a l i j s k i

Sokół lata wysoko, szukając cienia, wody i pięknej dziewczyny. Znajduje cień i wodę, ale nigdzie nie ma dziewczyny.

Chłopak pyta słońce o dziewczynę

[StoinNeg200]

Дойчин си слънце сборува: |: моме :| / „Слънце ле, ясно небесно, / Като ми грееш високо, / Високо, та нашироко, / Виде ли нейде некъде / На мойто лице прилика?”

Elinpelinskie, za: E. S t o i n

Dojczin pyta słońce, czy nie widziało gdzieś dziewczyny, która byłaby dla niego odpowiednia na żonę.

2. CHŁOPAK ZNALAZŁ DLA SIEBIE DZIEWCZYNĘ

2.1. Łazarki wskazują chłopakowi odpowiednią dla niego dziewczynę

Отдолу иде хранено конче (I) [SNU1994/84/127]

Отдолу иде храняно конче,
храняно конче, гледано конче,
та кой седеше, та на кончето.
Стоян седеше та на кончето.
Я питайте го ша ли са жени,
ша ли са жени, ша ли са годи,

a₁ да му зъмнеме кълна Калинка.
Калинка плаче, тя го не раче.
Пауна дума: „Я ша го зъма,
ако ми купи кован коланец,
b₁ кован коланец, жълти алтъне”.

c₁
d_{1,1}

Karnobatskie, za: D. T o d o r o w

Отдолу иде хранено конче (II) [SNU1994/95/171]

Отдолу иде раняно конче,
раняно конче, гледано конче.
Та кой сидеше, та на кончето?
Иванчо сидеше, та на кончето.
Я питайте го ше ли са жени,

a₁ ше ли са жени, ше ли са годи.
Ако са жени, ако са годи,
ний ша му дадем кълном Калинка.
Калинка плаче, тя го не раче,
b₁ А Радка дума: „Я ша го зема”.

c₁
d_{1,2}

Karnobatskie, za: D. T o d o r o w

Тука сме чули – ерген неженен [SNU1994/81/117]

Тука сме чули –
ерген неженян,
малко пиянен.

a₂ Я му речете
навън да излезе,
да го питаме

b₂

ша ли са жени
тази година
и догодина,
да му хваляме

близка комшийка,
близка комшийка,
чичова Стойка.

c₂

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a₁. W oddali pojawia się Stojan na koniu.

a₂. Łazarki słyszały, że jest tu kawaler – trochę pijany.

b₁. Łazarki nakazują, by spytano chłopaka, czy chce się żenić, czy chce się zaręczyć.

b₂. Łazarki nakazują, by powiedziano chłopakowi, żeby wyszedł przed dom, bo chcą go zapytać, czy zamierza się żenić w tym roku, czy w następnym.

c₁. Łazarki upatrzyły już odpowiednią kandydatkę na żonę dla chłopaka – Kalinkę.

c₂. Łazarki będą zachwalać chłopakowi jego bliską sąsiadkę – Stojkę.

d_{1,1}. Kalinka płacze, nie chce Stojana. Zgłasza się za to Pena – weźmie go za męża, jeśli dostanie kuty pas i złote monety.

d_{1,2}. Kalinka płacze, nie chce Iwancza. Zgłasza się za to Radka – ona go weźmie.

2.2. Chłopak upatrzył sobie dziewczynę wśród łazarek, ale ona go nie chce

Тука са ни казали (II) [SNU1994/81/115]

Тука са ни казали

има ерген неженен.

Кажете му да излезе,

да ни види Лазара

от край до край момите.

Която си хареса

a нея ще му заделим.

Харесал си, харесал

b_{1,1} назълн Райка Попова.

Райка плаче, не раче:

– Не го искам чобанин.

c_{1,1}

d_{1,1}

e_{1,1}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Тука са ни казали (III) [SNU1994/81/116]

Тука са ни казали,

има момък неженен,

кажете му да излезе,

да погледа лазарки,

как хубаво играят.

a Която мома хареса,

c_{1,2}

нея ще му дадем,

b_{1,2} че хареса, хареса

d_{1,2}

най-крайната лазарка,

Райка плачи, не рачи.

e_{1,2}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a. Łazarkom powiedziano, że jest tu kawaler.

b_{1,1}. Łazarki nakazują, by powiedziano chłopakowi, żeby wyszedł zobaczyć Łazara – od końca do końca panny.

b_{1,2}. Łazarki nakazują, by powiedziano chłopakowi, żeby wyszedł je zobaczyć – jak ładnie tańczą.

c_{1,1}. Łazarki zapewniają chłopaka, że zachowają dla niego tę, która mu się spodoba.

c_{1,2}. Łazarki zapewniają chłopaka, że dadzą mu tę dziewczynę, która mu się spodoba.

d_{1,1}. Chłopakowi spodobała się kapryśna Rajka Popowa.

d_{1,2}. Chłopakowi spodobała się ostatnia łazarka w szeregu.

e_{1,1}. Rajka płacze, nie chce pasterza.

e_{1,2}. Rajka płacze, nie chce takiego chłopaka.

2.3. *Chłopak musi opuścić wieś i boi się, że w tym czasie dziewczynę (którą sobie upatrzył) oddadzą innemu*

[AngBojan724]

Цар у градинка седеше
под бял, под чарвен трандафил,
бялу си книжи държеше,
ситно си писмо четеше:
– Де да е Ристо, кадя да й,
тука при мени да доди,
да ми войската строява,
строява и приборява.
Кату съ Ристо научи,
кадату ходи, се тъжен,
се тъжен, Ристо, каровен,
та на коня до гривата,
я пък коня до земята.
Христова мама думаше:
– Ристо ле, олум, Ристо ле,
защо си тъжен, каровен,
та на коня до гривата,
я пък коня до земята?
Ристо майка си думаше:
– Мале ле, мила майче ле,

a как да н съм тъжен, каровен,
та на коня до гривата,
я пък коня до земята!
Младо войнички шъ ида,
доде ида и да дода,
акране ми шъ съ йзженят,
и Станка шъ съ ожени,
дружката й шъ съ годи.
b Христова мама думаше:
– Мълчи, Христо, нидей плака,
отподер растат по-малки,
по-малките, по-хубави,
по-хубави. по-гиздави.
c₁ Ристо майка си думаше:
– Пуси съ, останали съ,
по-малки и по-хубави,
кату съ Станка ожени!
d_{1,1} Туй ти на здраве, Ристо ле,
и на твойта майчица!

e_{1,1}

f

δ

Elchowskie, za: R. Angelowa

[AngBojan721]

Иванчова майка думаше:
– Иванчо, олум Иванчо,
что читеш книга, хем плачиш,
шо ни я читеш да пеиш?
Иванчо майка си думаше:
– Мале ле, мила майчо ле,
как да я чита и лея –
царю ми абер проводил:
„Де да й Иванчо да доди,
тука при мене да доди,
златарчи шъ го направя,
златарчи и кувенджийчи,
да лей Иванчо среброто,
среброто, още златото,
на млади булки иглите

c₂ на годеници пръстени,
на момите гривните”.
Дур ида, мамо, да дода,
Станчица шъ съ позгоди,
d_{1,2} позгоди. шъ съ ожени!
Иванчова майка думаше:
– Иванчо, олум Иванчо,
Станчица ко съ позгоди,
позгоди да съ ожени,
и други растат по-малки,
по-малки и по-хубави,
по-тънки и по-високи,
по-бели и по-червени.
Туй ти на здраве, Иванчо ле,
и на твойта майчица!

e_{1,2}

δ

Elchowskie, za: R. Angelowa

Analiza morfologiczna

a. Car siedzi pod krzewem róży, gdzie prowadzi pobór do wojska. Nakazuje, by przyprowadzono mu Ristę, który ma dowodzić żołnierzami.

b. Na wieść o poborze do wojska chłopak wpada w rozpacz.

c. Matka pyta syna, dlaczego jest smutny.

c₂. Matka pyta syna, dlaczego, czytając list, płacze zamiast śpiewać.

d_{1.1}. Syn wyjaśnia matce, że to z powodu poboru. Nie chce tak młodo iść do wojska, bo w tym czasie jego rówieśnicy pożenią się, a jego ukochaną Stankę oddadzą innemu.

d_{1.2}. Syn wyjaśnia matce, że został wezwany do cara, żeby odlewać ozdoby dla młodych mężatki, narzeczonych i panien. Gdy on pójdzie na służbę do cara, jego Stankę zaręczą i wydadzą za mąż.

e_{1.1}. Matka pociesza syna mówiąc, że nie ma powodu do rozpacz. W miejsce Stanki pojawiają się inne dziewczęta – młodsze i ładniejsze.

e_{1.2}. Matka pociesza syna mówiąc, że na miejsce Stanki pojawiają się inne dziewczęta – młodsze i ładniejsze, smuklejsze i wyższe.

f. Chłopaka nic nie może pocieszyć – co mu po innych dziewczętach, młodszych i ładniejszych, jeśli jego Stankę wydadzą za mąż.

δ. Łazarki życzą zdrowia chłopakowi i jego matce.

2.4. Chłopak zabiega o dziewczynę

2.4.1. Zaniepokojona matka nie wiedziała, że syn spędzał czas u dziewczyny

[AngBojan724]

Миткува мама думаша:
– Митко ле, олам, Митко ле,
вечер си додиш от къра,
от къра, от чаламара,
събуеш кални навуша,
обуеш бели калцуни,
врѣс калцуните каревли,
наметниш сукно алсно,
въз аленото – мораво,
чи на дюкяню отиваш.
на дюкяню, на кипяню,
за пара вино да пишеш,

a₁ за пара вино й ракия.
Нету ми пиан дувадяш,
нету ми каър донасяш.
Митко майка си думаша:
– Язи ни ходя, мале ле,
на дюкяня, на кюпня,
ми най ходя, мале ле,
долу ми в долната махла,
малко момиче да лъжа –
лъжа го да ми пристане.
Туй ти на здраве, Митко ле,
и на твойта майчица!

b₁

δ

Elchowskie, za: R. A n g e l o w a

Никола коня подковава [JordObicz134/3]

Бре Никола, мамин сине,
бре Никола, ламбантино,
що си коня пудковаваш,
да ни мериш бяг да бягаш,
да ни мериш бяг да бягаш,
бяг да бягаш, плен да плениш.

Никола майка си думаша:
– Мари мале, стара мале,
мари мале, стара мале,
ас ни меря бяг да бягам,
ас ни меря бяг да бягам,

a₂ ас най меря да са годе,
ас най меря да са гуде,
да са годе, да са женя,
да са годе, да са женя,
за моята любовничка.
Куга ида на кладенец,
да заваря малка мома,
да заваря малка мома,
колко й драго и на меня,
колко й драго и на меня,
толкуз драго и на нея.

b₂

Burgaskie, za: Ł. J o r d a n o w a

Цвете от мома [SNU1949/44/423/825]

Майкя Стояну думаше:
„Синко Стояне, Стояне,
Вечер си касно дождаш,
Касно ти, майка, постилам
И на постелкя намирам
Секикво цвеке ронено –
Най-много ружа алена.
Дали е, синко, од мома,

a₃ Или е, синко, од рода?“
Стоян на майкя говоре:
„Мале ле, стара мале ле,
Като ме питаш – да кажа:
Не ми е ружа од рода,
На ми е ружа од мома –
Семето да го събираш,
На мене да го ти даваш!“

b₃

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. I w a n o w

Analiza morfologiczna

a₁. Matka gani Mitka за to, że wychodzi wieczorami wystrojony – czyżby tracił pieniądze w sklepie na wino i wódkę?

a₂. Matka pyta Nikołę, po co podkuwa konia – czy zamierza gdzieś jechać, kogoś porwać?

a₃. Matka martwi się późnymi powrotami Stojana do domu i kwiatami (zwłaszcza czerwoną różą), które każdej nocy znajduje na jego posłaniu. Pyta syna, czy te kwiaty są od panny, czy od jakiejś krewnej.

b₁. Mitko uspokaja matkę. Nie chodzi do sklepu, lecz do dolnej machały, do dziewczyny, którą sobie upatrzył – namawia ją, żeby z nim uciekła.

b₂. Nikoła wyjaśnia, że nie zamierza nigdzie wyjeżdżać. chce jedynie zaręczyć się i ożenić z dziewczyną, z którą spotyka się przy studni.

b₃. Stojan wyjaśnia matce, że czerwona róża jest od dziewczyny. Niech zbiera nasiona i dla niego zostawia.

2.4.2. Rada matki dla syna

[ZachKam197/33]

Лудо младо коня яа
Уз темнини, низ рамнини
И се тенко провикнуе:
В село има малка мома:
Да знам майкя да я дава,
Дало би си врана коня
Уз кон'око пет иляди.
Дочула го стара майкя,

a Дочула го и думала:
Аво лудо, лудо младо:
Не си давай врана коня,
Уз кон'око пет иляди!
Ако ти е реченица
И од Бога суг'еница,
Она сама че ти дойде,
d₁ Да ти чука по дворове!

Kjustendilskie, за: J. Z a c h a r i e w

[StoinNeg199]

Майка Стояну думаше, |: моме :|
„Синко Стояне, Стояне,
Що стоиш, синко, що гледаш?“
„Гледам си, мале, гледам си
Едно ми мало момиче,
Що рано рани за вода
И покрай нази минава“.
Майка Стояну говоре:

b₁ „Синко Стояне, Стояне,
Много е, синко, мъничка,
Не знае къша да реди“.
c₁ Стоян си майци продума:
„Мамо ле, стара майчице,
Т'ако е, мамо, мъничка –
Ластовицата мъничка
d₂ Сама си прави гнездото“.

e

Elinpelinskie, за: E. S t o i n

[AngBojan725]

Ивановата майчица,
 тя си на Иван думаше:
 -- Що често честиш долен край,
 долен край, долна махала –
 на вино ли си дельлия,
ил на ракия бекрия?
 Иван майка си думаше:
 – Шу щеш, мале ле, од мене,
 дали ти пиян духождам,
 ели ти кавга донасям,
 кавга, мале ле, маразъ?
 Залюбих люби долен край,
 долен край, горна махала,
 Русиву милно сестричи.
 Либих го, мамо, лъгах го,
 ни можах да го излъжа.
 Реках му да ми пристане –
 ни рачи каил да стане.
 Реках му да го завлика –

b₂ то фана да ми са моли:
 – Пусни ма, либе Иване,
 я съм си твоя, пак твоя:
 на ралото съм писана,
на емиша съм леена.
 Ивановата майчица,
 c₂ тя си на Иван думаше:
 – Иване, олум Иване,
 на мома, олум, вярата,
 вярата ощи клетвата –
 връвата със ялтъните,
 пръстено със бъклицата –
 и пак й вяра не хващай,
 дур ни е у вас завидеш,
 майка ти мама да риче,
тейну ти тате да каже.
 Туй ти на здраве, Иване ле,
 и на твойта майчица!

d₃

δ

Elchowskie, za: R. Angelowa

Analiza morfologiczna

a. Chłopak na koniu jeździ po górach i dolinach rozgłaszając, że we wsi jest dziewczyna, za którą gotów jest oddać wrzonego konia i dorzucić jeszcze pięć tysięcy.

b₁. Matka pyta Stojana, kogo tak wygląda.

b₂. Matka pyta Iwana, dlaczego tak często odwiedza dolną machałę – czyżby chodził tam na wino i wódkę?

c₁. Stojan wyjaśnia, że wygląda dziewczyny, która każdego ranka, w drodze po wodę, przechodzi obok ich domu.

c₂. Iwan wyjaśnia matce, że powodem jego ciągłych wypraw do górnej machały jest dziewczyna, w której się zakochał i która go zwodzi. Chciał, żeby do niego przyszła, ale odmówiła, zamierzał ją porwać, ale prosiła, by tego nie robił. Zapewniała, że to niepotrzebne, bo i tak będzie należeć do niego.

d₁. Matka radzi synowi, żeby nie dawał ani konia, ani pieniędzy – jeśli dziewczyna jest mu przeznaczona, sama do niego przyjdzie i zastuka do bramy.

d₂. Matka radzi Stojanowi, żeby zostawił dziewczynę, którą sobie upatrzył, bo jest jeszcze bardzo młoda i nie nadaje się do pracy w domu.

d₃. Matka radzi Iwanowi, by nie wierzył zapewnieniom dziewczyny, dopóki nie sprowadzi jej do domu, a ona nie powie do jego rodziców: mamó, tato.

e. Stojan nie zgadza się z matką – jaskółka też jest mała, a sama buduje gniazdo.

δ. Łazarki życzą zdrowia chłopakowi i jego matce.

2.4.3. Inne

Chłopak chce zatańczyć z dziewczyną, ale ona odmawia

Мило ми е да си тропнем [JordObicz130/2]

Иван на Ратка дума: / – Мила ем бяла Ратке, / мило ми й да си тропнем / сва двама със теб,

/ сва двама със тебѣ. / Я Ратка му дума, / я Ратка му дума: / – байно ле, Иване, / ни мога да тропна, / краката ма бол’ят, / краката ма бол’ят / със тези кондуре. / Я Иван е дума: / – Мила ем драга Ратке, / яс ша ти ги купя, / купя и донеса, / купя и донеса / сва двама да тропнем, / сва двама да тропнем. / Я Ратку му дума, / я Ратка му дума: / – байно ле, Иваня, / ни мога да тропна, / красчето ма боли, / красчето ма боли / за синьо коланче.

Burgaskie, za: Ł. J o r d a n o w a

Iwan prosi Radkę, żeby z nim zatańczyła, ale dziewczyna odmawia, tłumacząc że ma niewygodne buty i bolą ją nogi. Chłopak proponuje, że kupi jej nowe buty. Niestety, Radka i tak nie będzie mogła z nim zatańczyć – boli ją w krzyżu.

Chłopak prosi dziewczynę, żeby zawołała go, kiedy będzie zbierać bodziszek

[SNU1930/34/3]

Мър мумице Дубрице, джанъм, / Яга’ одиш на здравуц, / Да и менѣ да рюкаш, джанъм, / Млогу да гу наберѣм, / Млогу да гу наберѣм, джанъм, / Да чи да гу разделим / Да чи да ги разделим, джанъм, / Тебѣ срѣчец и менѣ, / Ду година със здравѣ!

Rodopskie, za: M. A r n a u d o w

Chłopak prosi dziewczynę, żeby zawołała go, kiedy znowu będzie zbierać bodziszek – chciałby jej towarzyszyć, a później podzielić się tym, co zbiorą.

Chłopak przychodzi do Jutrzenki, którą chciałby za żonę

[SNU1890/3/25-26/2]

Сношти се Павел похвали, / Че си има добра конѣ, / Добра конѣ вихрогонѣ, / Да обиде по свѣе полѣе, / Да надода сѣнчу сестра, / Сѣнчу сестра іасна звѣзда. / Павел на сѣнце говори: / „Іа ште си сѣнце надолѣ, / Да си зема сѣнчу сестра!“ / Па трѣгнаа кални друми, / Па оідоа на планина; / Легна си Павел па си заспа, / Конѣ си вѣрза за нога, / Узди си тури до него. / Сѣнце оіде икиндиѣ, / Кон си цвили, трапи сбива: / „Іа сиромѣх роб отидох!“ / Па си оіде на планина, / Нога си тури в зингиѣ, / Па си оіде на сѣнчу, / На сѣнчу тѣнки порти, / Па почукна, па поокна: / „Излез, излез, сѣнчу сестра, / Сѣнчу сестра, іасна звѣзда, / Іасна звѣзда зорница, / Штото рано изгреваше, / И по-рано заходѣше!“

Sofijskie, zapisał: S. G e o r g i e w

Paweł przechwala się przed Słońcem, że ma tak szybkiego konia, iż może je prześcignąć i zdobyć jego siostrę. Rusza w drogę, dociera do gór i tu zasypia. Następnego dnia przybywa do wrót siedziby Słońca i wzywa jego siostrę Jutrzenkę, by wyszła mu na spotkanie.

Chłopakowi nie chcę dać dziewczyny, bo jest za biedny

[SNU1890/3/27-28/3]

Един е Тодор желепин. / Чул се е Тодор и прочул, / Че знае книга голема. / Узе си книга у рака, / Та па се качи искачи, / на високите чардаци, / На джамлиите пенджери, / Голема книга четеше: / Кой коіа мома да земе. / На Тодор се е паднало, / Тодор Тодора да земе, / Тодора мома кумова. / Кумовата нај-млада. / Засака Тодор Тодора, / Сака іа, не дадоа іа; / Башта іа маікѣ не дават. / Че си іе рода голѣма, / Голема рода кумова. / Тодору жалба остана, / Тодор си писмо исписа. / Та го по сестра испрати. / Та го Тодори запрати. / На сестра мило зарачи: / „Сестро Елено, Елено! / Кога намериш Тодора, / Писмото да ѣ подадеш, / Та да ѣ рачаш порачаш, /

Писмото скришно да чува". / И Елена го послуша, / Дадѝ писмото Тодори, / И на Тодора говоре, / Какво ѝ Тодор приказа. / Тодора писмо прочете, / У ситно писмо писано: / „Можеш ка можеш, Тодоро! / Што сам ти рекал да свършиш, / По скоро да го извършиш, / Кърпата да ми ушиеш, / Китката да ми накитиш, / У кърпа да ја увиеш, / По сестра да ја допратиш, / Да тура китка у чаша, / Заман да ми е весела, / Какво си тизе весела; / Кога погледна у китка, / Да ми се тага отлечи, / Да тура кърпа пред куна, / Кога погледна у кърпа, / Душа да ми се утеши". / А Тодора му говоре: / „Гъаче Тодоре, Тодоре! / Добра сме лика прилика, / Добре е да се земеме; / Мама и тати не дават, / Защо сме рода голема, / Голема рода кумова".

Sofijskie, za: C. W y ł c z i n o w

Todor, przeczytawszy w księdze (wróżb?), że poślubi Todorę, idzie prosić o nią jej rodziców. Jednak matka i ojciec dziewczyny nie zgadzają się – ich córka jest dla niego za dobra. Nieszczęśliwy pisze list do ukochanej. Prosi w nim Todorę, żeby uszyła dla niego chustę i zawinęła w nią bukiecik kwiatów. Chustę zarzuci na ikonę, a bukiecik wsadzi do wody – kiedy na nie spojrzy, będą mu ją przypominać i nie będzie mu już tak smutno. Todora zapewnia ukochanego, że się pobiorą, nawet jeśli jej rodzina jest temu przeciwna.

2.5. Dziewczyna jest już zdobyta/wybrana

2.5.1. Chłopak zdobywa dziewczynę

2.5.1.1. Chłopak sam podstępem zdobywa dziewczynę

2.5.1.1.1. Skuszona jabłkiem

Момкова премяна [BNT5/400]

Маленова майчице,
имаш сина Малена,
не гледай го малено,
но го гледай на вран кон,
как му коня играе,
златни юзди треперят.
из улица в улица –
на момина вратница.
Дека срешне момата,
той я лъже с яболка:
– На ти, моме, яболка,
на яболка злат пръстен.

a₁ на пръстена жълтица,
на жълтица парица! –
Па я фана за ръка,
та я метна на вран кон,
та я дома заведе,
та я майчи предаде:
– На ти, мамо, отмяна,
мене бяла премяна,
b₁ тейну вода студена,
сестри тънко плетене,
брату китка шарена.

c_{1,1}

d_{1,1}

Panagjuriszte, za: C z o ł a k o w

Момък примамва мома [SNU1949/44/420/816]

Тука ми е казано:
Пометени дворове.
Наредени столове,
На столове млат юнак
Фръля. мета ябъка,
Та си мома лажеше:
„Приди, моме, пристапи,
Да ти подам ябъка!”
Приде мома пристапи –

a_{2,1} Не ѝ ладе ябъка,
На я фана за рака,
Та я дома заведе,
Па на мака говоре:
„Те ти, мале, одмена –
b_{2,1} Мене бела премена,
Сестри коса плетена,
Брату чомбас разрешен.”

d_{1,2}

c_{1,2}

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G ł w a n o w

[SNU1891/4/15/4]

Чернооко ергенче, [: Лазаре :]
 На авлија седеше,
С јабљка играеше.
 Та си мома лжеше:
 „Приди Видо, приди,
Та си земи јабулка”.
 Ергенче било гъволче,
 Мома била глупава,

a_{2,2} Че ја фана за ржа,
Че ја метна на конџа,
 Далеч иде и вика:
 b_{2,2} Излес мамо, излес,
 Отвори ми чемшир порти.
 Тебе вода одмена.
 c_{1,3} Мене бела премена,
 Брату китка шарена.

d₁

Wakareł, za: Ch. Konstantinow

[StoinSof186/11]

Чернооко ергенче
 На ездея седеше, 2)
Със ябљка играе, 2)
 Па на мома говори: 2)
 – „Прийди, моме, престапи.
Земи златна ябљка”.
 Прийде, мома, престапи,
 Не зе златна ябљка, –

a_{2,3} Той я фана за рака,
Та я дома заведе,
 Та я майце предаде.
 b_{2,2} – „На ти, мале, отмена,
 Тейно бела премена,
 Брату китка зелена,
 c_{1,2} Сестри танко плетено”.

d_{1,3}

Sofjiskie, za: W. Stoin

[SNU1905/6/2]

Момче лже девок’у:
 „Приди, приди, девок’о,
Да ти дадем јабуку!”
 Приде, приде девок’а.
 Не даде вој јабуку,
 Но ѝ вати за руку.

b_{2,1} Води, води, та дома:
 „На ти, мале, одмену,
 Башти белу премену,
 c_{1,2} Брату перчиг чешл’ана,
 Сестри леса плетена!”

d_{1,4}

Trynskie, za: P. Ziwo

[StoinNeg198]

Чернооко ергенче, [: Лазаре :],
 На одъри седеше,
В рака държи ябљка.

a_{2,4} Па си мома лжеше:
 „Приди, моме, пристъпи,
 Вземи златна ябљка”.

b_{2,2}

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Analiza morfologiczna

a₁. Łazarki nakazują matce Malena, by nie patrzyła na syna, jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę – jeźdźca na wronym koniu, jadącego do wrót dziewczyny.

a_{2,1}. Łazarkom powiedziano, że zamieciono tu podwórze i ustawiono stoły – za jednym z nich siedzi chłopak i bawi się jabłkiem.

a_{2,2}. Chłopak siedzi na podwórzu i bawi się jabłkiem.

a_{2,3}. Chłopak siedzi na koniu i bawi się jabłkiem.

a_{2,4}. Chłopak siedzi na ławie i trzyma w ręku jabłko.

b₁. Spotkawszy dziewczynę, chłopak ma ją jabłkiem ze złotym pierścieniem i złotą monetą.

b_{2,1}. Chłopak namawia dziewczynę, żeby do niego podeszła, bo chce jej dać jabłko.

b_{2,2}. Chłopak namawia dziewczynę, żeby do niego podeszła i wzięła sobie jabłko.

c_{1,1}. Chłopak chwytając za rękę dziewczynę, wsadza na konia i uwozi do domu.

c_{1,2}. Девчынца падходзі – хлопак хваіта яа за рэку і прадваді до дому.

c_{1,3}. Девчынца јест наівна, а хлопак спрытны – хваіта яа за рэку і всадза на коніа.

d_{1,1}. Хлопак мові матце, же ма дла неј вырэку, он бэдне маі пікне убраніе, ојціе – зімнэ водэ, сіостры – сінко заплечіоне влосы, брат – колорowy букіецік.

d_{1,2}. Хлопак мові матце, же ма дла неј вырэку, он бэдне маі пікне убраніе, сіостры заплечіоне влосы, брат – рорчезаны czumbas.

d_{1,3}. Хлопак мові матце, же ма дла неј вырэку, он бэдне маі пікне убраніе, брат – зіелony букіецік, сіостры – сінко заплечіоне влосы.

d_{1,4}. Хлопак мові матце, же ма дла неј вырэку, ојціе бэдне маі пікне убраніе, брат рорчезаны czumbas, сіостра – заплечіоне влосы.

d₁. Хлопак каже матце отворзіч брэму, бо прадваді јей вырэку, он бэдне маі пікне убраніе, брат – колорowy букіецік.

2.5.1.1.2. Podstępna prośba do dziewczyny o przysługę

[ZachKam197/31]

Лудо млада коня ја
Уз ливади, нлз ливади,
Във убаво Дрено пол'е.
Узда влачи, трава тлачи!
Не е узда, но е дзвезда!
Не е кон'ок, но е змейок!
Не е седло, но е сребро!
Не е момче, но е сьнче!
На среща му малки моми,
Малки моми лазарици,
Па говори лудо млада:
Таком Бога, малки моми,
Ја фанете врана коня!
Никоя се е наема

a₁ Да му фане врана коня;
Наема се тънка Митра,
Та фанала врана коня.
Бръкна лудо у джепос,
Та извади жъта дуня,
Удри Митра по лесата,
По лесата, по косата.
Па говори лудо млада:
Глейте, моми, паметуйте:
На Лазарици спомения,
b₁ На Великден китка к'е е,
На Джурджовден свадба к'е е!
– Благосови, лудо млада.
c₁ – Да сте живи, лазарици.

α
β

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

[SNU1890/2/17/1]

Млад неженен коня јазди,
По планини по рудини,
По ливади по зелени,
Крај кладенци, крај студени.
Конче му гледа високо,
А момче гледа далеко;
Та па сагледа, сагледа,
Оданад Дунаф у Влашка,
У Кара-Влашка широка:
Три девојки еднолики
По две траби платно белат.
Бутна коня млад неженен,
Та отиде ф Кара-Влашка,
Ф Кара-Влашка, крај бел Дунаф.
Проговори млад неженен:

a₂ „Леле варај, три девојки,
Три девојки презморјанки,
Ја фжрлете бело платно,
Бело платно у бел Дунаф,
Да посегна, да го фана,
Да препливам през бел Дунаф”.
Презморки, моми убави,
Презморки шури глупави
Фжрлиа платно ф бел Дунаф;
А лудо-млада досетно.
Досетно, итро, разумно,
b₂ Не фана платно ленсно,
А фана мома убава,
Фана ја лудо за рака,
Качи ја коню за себе,

c₂

Па бутна конѣа да бега,
Та па на конче говоре:
„Бегаі, конче, да бегаме,
Да си дома отидеме,

Какво дирих, и намерих;
Имах конче тураличе,
Узех либе дизманличе,
Дизма снага, цѣрни очи”.

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

[SNU1890/2/17/2]

Иъяздило лудо-младо
Краі Солуна по герено.
Излезнаха Солунчане,
Излезнаха зговараха,
Как да фанат лудо младо.
Премениа гѣрчка мома,
Гѣрчка мома гѣрчко руфо;
Дадоха ѣ до две стомни,
До две стомни две шарени,
Та отиде у герено,
У герено, на чешмата,
Да налѣае студна вода.
Ка іа виде лудо-младо,
Бутна конѣа краі чешмата,

a_{3,1} Краі чешмата, краі момата;
Проговори лудо-младо:
„Фала тебе, малка моме!
Іа ми подаі студна вода,
Че іе конѣа аджамиѣа,
Не ште стои да отседна,
Ни ште стои да возседна”.
Излага се малка мома,
Излага се измами се,
Подале му студна вода;
Не посегна лудо-младо,
Да прифане студна вода,
b_{3,1} На іа фана за рацете,
Та іа фѣрли конѣу себе.

c_{3,1}

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

Лудо-младо грабѣа мома [SNU1949/44/422/823]

Лудо-младо с кон играе
Краі Солуна на герено.
Видоха го солунчане,
Ка видоха – завидоха.
Премениа гѣрчка мома,
Гѣрчка мома з гѣрчко руфо,
Дадоха ѣ до две стомни.
Пратиа я на чешмата.

a_{3,2} Ка я виде лудо-младо,
Бутна конѣа, там отиде.
Посаѣа ѣ студна вода,
Подале му студна вода –
Он я фана за раката,
Та я метна врану конѣу,
Бутна конѣа каде дома!

b_{3,2}

c_{3,2}

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Анализ морфологична

a₁. Jeżdżący na koniu po łąkach i polach chłopak spotyka na swej drodze grupę łazarek. Ale to nie chłopak, tylko słońce, i nie koń, tylko smok.

a₂. Chłopak na koniu jeździ po górach, halach, zielonych łąkach i w pobliżu studni, rozglądając się dokoła. Na drugim brzegu Dunaju dostrzega trzy identyczne dziewczyny bielące płótno.

a_{3,1}. Jeździec na koniu krąży koło studni w pobliżu Solunia. Jego mieszkańcy, chcąc go pochwycić, wysyłają po wodę dziewczynę w pięknym stroju Greczynki.

a_{3,2}. Jeździec na koniu krąży koło studni w pobliżu Solunia. Jego mieszkańcy zazdroszczą mu, wysyłają więc po wodę dziewczynę w pięknym stroju Greczynki.

b₁. Chłopak prosi łazarki, żeby złapały jego konia.

b₂. Chłopak prosi bielące płótno dziewczęta, żeby przerzuciły je przez wodę, by mógł przeprawić się na drugi brzeg.

b_{3,1}. Zobaczywszy stojącą przy studni dziewczynę, chłopak podjeżdża do niej i prosi, żeby podała mu wodę, bo sam nie może zsiąść z narowistego konia.

b_{3,2}. Zobaczywszy stojącą przy studni dziewczynę, chłopak podjeżdża do niej i prosi, żeby podała mu wodę.

c₁. Gdy jednej z łazarek udaje się złapać konia, jeździec wyciąga z kieszeni żółtą pigwę i uderza nią dziewczynę w głowę. Potem zwraca się do jej koleżanek: „Jesteście dla niej już tylko wspomnieniem, na Wielkanoc będą zaręczyny, na św. Jerzego – wesele”.

c₂. Kiedy dziewczęta spełniają prośbę chłopaka, ten zamiast płótna chwyta za rękę jedną z nich, wsadza na konia i odjeżdża do domu.

c_{3,1}. Kiedy dziewczyna podaje chłopakowi wodę, ten chwyta ją za rękę i wsadza na konia.

c_{3,2}. Kiedy dziewczyna podaje chłopakowi wodę, ten chwyta ją za rękę, wsadza na konia i uwozi do domu.

α. Łazarki proszą chłopaka o błogosławieństwo.

β. Chłopak błogosławi łazarki, życząc im zdrowia.

2.5.1.2. *Chłopak realizuje (podsunięty mu przez bratową) plan zdobycia podstępem upatrzonej dziewczyny*

[SNU1890/3/29-30/7]

Засака Стоіан Стоіанка,
Сака іа, не дадоа іа;
Чуди се Стоіан деіа се,
Как ште да види Стоіанка.
Попита Стоіан снашица:
„Како ле Динко по-стара,
По-стара и по-разумна,
Можеш ли, како, знаеш ли,
Знаеш ли да ме научиш,
Как да си зема Стоіанка?”
Снашица тиом говоре:
„Братче, Стоіане, Стоіане!
Сичко те уча и това ли,
И това ли да те науча?
Не кови конъа от вечер,
На кови конъа от заран,
Каде пладне го проіазди,
Краі Стоіанкини дворове.
Стоіанка ште те сагледа,
Па ште излезне, излезне,
Излезне да те погледа.
Свилен си колан распаши,
Влашко си ноже отбоди.
И Стоіанка ште да приде,
Да ти подаде колано,
И това влашко ноженце.
Тизе іа фани за рака,
Качи іа конъу в теркиіа”.
Стоіан си снаа послуша,
Добра си конъа искова.

a₁ У зелената градина,
Под това джрво калина,
Сребро му плочи натури,
Злато го клинци искова,
b Каде пладне го проіазди,
Краі Стоіанкини дворове
Не видела го Стоіанка,
На го видела снаа й,
Па на Стоіанка говоре:
„Іа ел да видиш, сестрице,
c_{1,1} Каков іе тоіа гидиіа,
Што іазди конъа дориіа
Што се е толку пременил,
Се у свилено – алено!”
Стоіанка стана да види.
Стоіан си поіас распаса,
Влашко си ноже отбодѐ,
Добра си конъа разигра,
Па на Стоіанка говоре:
„Іа приди, моме, пристапи,
Додаі ми свилни поіаси,
И тиіа влашки ножове”.
Стоіанка шура глупава,
Та се не сети досети,
Че си е това поіама.
Поіама върла измама,
Приде Стоіанка пристапи,
Та му подаде поіаси,
d_{1,1} И тиіа Влашки ножове.
Стоіан не гледа в поіаси,

Нито си гледа в ножове;
 На си ѝ гледа в рацете,
 Та па ѝа фана за рака,
 Та ѝа през конѝа преметна,
 И ѝа през Дунаф пренесе,

Та си ѝа дома заведе,
Та па на маѝкѝа говоре:
 „ѝа на ти мале одмена,
 Тебека мале отмена,
 Менека бела премена”.

e

Sofijskie, za: C. Wyłeczynow

[SNU1891/5/20/3]

Никола мами Драгана;
Мами ѝа, не измами ѝа.
 Снаа Николу говоре:
 – Се те учих, и това ли,
 И това ли да те уча?
 Оїдете доле пот село,
 Везден свирете, тупаїте,
 Прекрите Бранко деверче,
 Секѝи кѝе доїде да гледа
 И Драгана кѝе да се премени
 Се у свилено алено,
 Се у венчалска премена.
 Открите Бранко деверче,
Прекрите мома Драгана.

a_{1,1}

И Никола ѝа послуша,
 Та викна до два тупане,
 И викна четири свирѝи,
 Оїдоа доле пот село,
 Прекриа Бранко девера,
 Везден свириа, тупаа,
 Секѝи отиде да гледа;
 И Драгана се премени
 Се у свилено алено,
 Се у венчалска премена,
 Та па отиде на свадба.
 Откриа Бранко девера,
 Прекриа мома Драгана,
 Ете Николу невеста.

d_{1,2}c_{1,2}

Sofijskie, za: S. Spasow

[StoinNeg200]

Никола лага Драгана, |: моме :|
 До осем-девет години,
Не може да я излаже.
 Никола дума снаха си:

a_{2,2}

„Како ле, снао Петкано,
 Кажи ми, како, научи,
 Какво да зема Драгана”.

b

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Analiza morfologiczna

a₁. Stojan kocha Stojankę, ale nie chcą mu jej dać.

a_{2,1}. Nikola usiłuje zdobyć Dragana, ale bez powodzenia.

a_{2,2}. Blisko dziewięć lat Nikola usiłuje zdobyć Dragana, ale bez powodzenia.

b₁. Stojan prosi bratową Dinę, żeby powiedziała mu, co ma zrobić, by zdobyć Stojankę.

c_{1,1}. Bratowa radzi Stojanowi, jak powinien postąpić, żeby zdobyć Stojankę. Ma rano podkuć konia, a w samo południe pojechać pod jej dom i rzucić na ziemię swój pas oraz nóż. Kiedy Stojanka wyjdzie go zobaczyć, ma ją poprosić o podanie pasa i noża – wówczas chwyci dziewczynę za rękę, wsadzi na konia i przywiezie do domu.

c_{1,2}. Bratowa radzi Nikole, jak ma postąpić, żeby zdobyć Dragana. Ma wynająć muzyków, młodszego brata Branka przebrać za pannę młodą i udawać, że przez wieś idzie wesele. Gdy wszyscy (w tym i Dragana) wyjdą z domów, żeby zobaczyć orszak weselny, wówczas ściągnie z brata welon i zarzuci go na dziewczynę.

d_{1,1}. Stojan realizuje podsunięty przez bratową plan działania. Podkuwa konia, podjeżdża pod dom Stojanki, rzuca na ziemię swój pas i nóż, po czym prosi dziewczynę, żeby mu je podała. Kiedy Stojanka spełnia prośbę Stojana, ten chwytając ją za rękę, wsadza na konia i wozi do domu.

d_{1,2}. Nikola realizuje podsunięty przez bratową plan działania. Przebiera brata za pannę młodą

i udaje, że przez wieś idzie orszak weselny. Kiedy na drogę wychodzi jego Dragana, nakrywa dziewczynę czerwonym welonem – odtąd będzie jego żoną.

e. Chłopak mówi matce, że ma dla niej wyrękę. On będzie miał piękne ubranie.

2.5.2. *Wybór dziewczyny*

2.5.2.1. *Chłopak wybiera dla siebie dziewczynę – łazarkę*

Тука са ни казали (I) [SNU1994/80/114]

Тука са ни казали	a _{1,1}	<u>нея</u> <u>ще</u> му дадеме.	
<u>има</u> момък неженен.		Че й харесал, харесал,	d _{1,1}
Кажете му и речете,	b _{1,1}	най-крайната девойка,	
кажете му да излезе		герджик Пенка Попова,	
да ни види Лазара		герджик ходи и носи,	
<u>от</u> край до край момите.		пъстри сини сукмани	
Той която хареса,	c _{1,1}	и алени колани.	

Karnobatskie, za: D. Todorow

Ние тука знаеме [SNU1994/78/105]

Ние тука знаеме	a _{1,2}	открай докрай момите, (2)	c _{1,2}
<u>има</u> ерген неженен, (2)		<u>която</u> си избере.	
<u>Кажете</u> му да излезе,	b _{1,2}	Взе си Иван, избра я,	d _{1,2}
ние ша му дадеме		вакла Пенка, хубава.	

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Łazarki przychodzą do domu, w którym – jak im powiedziano – jest kawaler.

a_{1,2}. Łazarki wiedzą, że w domu, który odwiedzają, jest kawaler.

b_{1,1}. Łazarki nakazują, żeby powiedziano chłopakowi, że ma wyjść zobaczyć Łazara – od końca do końca panny.

b_{1,2}. Łazarki nakazują, żeby powiedziano chłopakowi, że ma do nich wyjść.

c_{1,1}. Łazarki zapewniają chłopaka, że ta, która mu się spodoba, będzie jego.

c_{1,2}. Łazarki zapewniają chłopaka, że dadzą mu tę dziewczynę, którą sobie wybierze.

d_{1,1}. Chłopak wybiera ostatnią łazarkę w szeregu – piękną i strojną Penkę Popową.

d_{1,2}. Iwan wybiera piękną Penkę.

2.5.2.2. *Chłopak wybiera dziewczynę przy czeszmie/studni*

[SNU1889/21/10]

Пасло момче врани конье	a _{1,1}	Там затече три девоіки,	
У зеленого ливагье,		Три девоіки, еднолики,	
Та испасло до три перья,		Еднолики, едноимки,	
До три перья пауневи.		<u>Едно</u> руфо пременени.	
Пауневи галуневи;		Проговори лудо-младо:	b
Затикна ги на главата,		– Леле вараі, три девоіки!	
На главата над очите;		Три девоіки еднолики,	
Па возседна врана конья,		Еднолики, едноимки,	
Та отиде на чешмата,		Едно руфо пременети,	

Една дума продумаите!
Една игра заиграите!
Да ви види лудо-младо,
Која ште го него земе,
Да ја дари добра дара
До три перѝа пауневи,
Пауневи галуневи.
Наведе се нај-старата,
Та си земе до три перѝа
До три перѝа пауневи.
Пауневи галуневи;

Дигна глава не даде ги.
Наведе се по-средната,
Дигна глава не даде ги.
Наведе се нај-младата,
Сведе глава даде ѝ ги,
Та ја фана за раката
Та ја качи конѝу себе,
Заведе ја низ друмове,
Та ја свали на дворове.
Искачи ја на чардаци,
На чардаци на одрове.

Sofijskie, za: S. Wylczinow

Лудо-младо и три моми [BNT5/396]

Лудо-младо с кон играе
низ Солуна, воз Солуна,
край солунските геренѝе.
Среща са му до три моми,
до три моми лазаркини;
на рака му сиво сокле,
пуши сокол, фана паун,
та оскубе до три перѝе,
до три перѝе паунови,

$a_{1,2}$ затакна ги на капата.
Посегнала нај-старата –
дигна глава, не даде ги;
посегнала нај-стредната –
дигна глава, не даде ги;
посегнала нај-младата –
сведе глава, даде ѝ ги.
Проговори лудо-младо:
– Ти си моя прѝвно либе!

$c_{1,2}$

Sofijskie, za: A. Iliev

Analiza morfologiczna

$a_{1,1}$. Chłopak pasie konia na łące. Znalazłszy trzy pawie pióra, zatyka je na głowie, dosiada konia i rusza w kierunku chlewy, gdzie spotyka trzy podobne do siebie dziewczyny.

$a_{1,2}$. Jeździec na koniu i z sokołem na ręku spotyka przy studni w okolicach Solunia trzy łazar-ki. Puszczą sokoła, chwytą pawia, a jego trzy pióra zatyka sobie na głowie.

b. Chłopak prosi dziewczęta, żeby do niego przemówiły i zatańczyły – chce je zobaczyć. Tej, która go zechce, obiecuje trzy pawie pióra.

$c_{1,1}$. Kolejno każda z dziewcząt próbuje sięgnąć po trzy pawie pióra, ale chłopak pozwala na to tylko najmłodszej. Chwytą ją za rękę, sadza przed sobą na konia i zawozi do swego domu.

$c_{1,2}$. Kolejno każda z dziewcząt próbuje sięgnąć po trzy pawie pióra, ale chłopak pozwala na to tylko najmłodszej, którą wybiera na ukochaną.

2.5.2.3. Inne

Chłopak wybiera ze stada owcę – dziewczynę

[WasKapam219-220]

Огряло мясно слънце. /|: дойла, дойла, дойла :|/у гората, под дървото. / – Че кой оди из стадото?
/ – Иван оди из стадото, / да си отлъчи вакла овца. / Не си отлъчи вакла овца, / най си отлъчи бяла Пена.

Razgradskie, za: M. Wasilewa

Iwan prowadzi stado owiec, od którego odłącza piękną owcę, ale to nie owca, tylko dziewczyna – biała Pena.

Chłopcy rozdzielają między siebie dziewczęta

Момците си поделят момите [SNU1953/326/489]

Събрайъ съ мумцити, |; Лазъри :| / събрайъ съ мумцити / дял дъ дилът с мумити. / Нъ секи съ дял пѣдна / пу инъ тънкъ дивойкъ, / нъ Иван съ дял пѣдна / тънкъ Пенъ, високъ, / па йъ Иван пуведи, / тъ йъ у тая зъведи.

Karłowskie, za: L. R a l e w

Chłopcy zbierają się, żeby rozdzielić między siebie dziewczęta. Na każdego przypada jedna smukła panna. Iwan prowadzi swą do domu.

2.5.3. „Złowienie” dziewczyny

2.5.3.1. *Chłopak wraca z polowania z dziewczyną*

Иван и лов [BNT5/401]

Ние тука додахме, |; Лазаре :|
на Иванови дворове;
Иван тука, не тука,
той отиде в горица
да улови ловица.
Не улови ловица,
най улови момица:
с копринена ризица,
с бяла сая – по сая,
жълти чехли на прябош.
За ръка я водеше,

$a_{1,1}$ за рѣчица десница,
отдалеко викаше:
– На ти, мане, отмена,
отмен да та отмени:
от белите бакрачи,
от тежките ватали,
от дълбоки нощови! –
Къшна метла вънкашна,
обърни са, възвий са,
та са богом поклони!

b_1

$\gamma_{1,1}$

Jambołskie, za: G. J a n k o w

[SNU1912/285/410]

Ний тука духохми
Тука Стуянь ни тукж
Той утиди фъ гурицж
Дж си луви лувницж
Ни улуви лувницж
Най улуви мумицж
Зж диснатж рѣницж
Майци си жж водѣжиши
Уть дѣлеку вѣкѣши
Ила мале утуруи

$a_{1,2}$ Портити чѣмширижни
Чи ти одѣж утмянж
Утмѣжж дж тж утмѣжж
Уть дълбоки нѣшувѣ
Уть тешкити станувѣ
Ой Лазѣре Лазѣре
Обѣрни сж Лазѣре
 $b_{2,1}$ Завѣрни сж Лазѣре
Чи сж Богу помули

$\gamma_{1,2}$

Tymowo, za: N. C z e c h l a r e w

Ловъ на мома [SNU1923/320/384]

Утишел ф гурж ловж дж луви
Ни улувил лувеницж,
Най улувил мумицж
С шам-алаа анж сѣицж,
С купринѣнж ризицж.
Уд дѣлеку вѣкѣши,
Я уд близу чукѣши:

a_2 „Утури, мамо, утключи,
Аз ти носе отмена,
Дж тж, мамо, отмене,
Уд дълбоки нощови,
Ут тешките ватали,
 $b_{2,2}$ Ут кривѣтж кубилцж!”

Żużen, za: M. A r n a u d o w

[SNU1956/461]

Мъри, бульо, убъвъ,
имъш момче убъву,
той утишел, зъишел
дъ си лувѣ лувѣ;
ни улувил лувѣ,
най улувил мумѣ

a₃ с куприненъ ризицъ,
дъ тъ, бульо, утърве
уд дълбоки ношуви,
ут кривътъ кубилцъ,
ут тешките ватъли.

Nowopazarskie, za: S. R u s a k i e w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Łazarki przybywają do domu Iwana, ale go nie zastają, bo poszedł na łowy. Jednak zamiast zwierzyny schwycił dziewczynę w jedwabnej koszuli, białym kaftanie i żółtych trzewikach założonych na gołe nogi. Prowadzi ją, trzymając za prawą rękę.

a_{1,2}. Łazarki przybywają do domu Stojana, ale go nie zastają, bo poszedł na łowy. Jednak zamiast zwierzyny schwycił dziewczynę – trzyma ją teraz za prawą rękę.

a₂. Chłopak poszedł na łowy, ale zamiast zwierzyny złowił dziewczynę w jedwabnej koszuli.

a₃. Łazarki mówią matce, która ma urodziwego syna, że chłopak poszedł na łowy. Jednak zamiast zwierzyny schwycił dziewczynę w jedwabnej koszuli, która będzie dla niej wyręką przy głębokiej dzieży, krzywych nosidłach i ciężkich krosnach.

b₁. Powracający z łowów syn już z daleka woła do matki, że ma dla niej wyrękę przy białych kotłach, ciężkich krosnach i głębokiej dzieży.

b_{2,1}. Powracający z łowów syn już z daleka woła matkę i każe jej otworzyć bramę, bo prowadzi jej wyrękę przy głębokiej dzieży i ciężkich krosnach.

b_{2,2}. Powracający z łowów syn już z daleka woła matkę i każe jej otworzyć bramę, bo prowadzi jej wyrękę przy głębokiej dzieży, ciężkich krosnach i krzywych nosidłach.

γ_{1,1}. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Obróć się, okręć się, pokłoń się Bogu!”

γ_{1,2}. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Obróć się, okręć się, pomódl się do Boga!”

2.5.3.2. Zamiast jelenia chłopak „złowił” dziewczynę

[SNU1891/5/20-21/4]

Лудо младо с кон играе
Вос планина, вос рудина,
Срешта му е сури елен.
Іа лудо му одговара:
– Бегаі, бегаі, сури елен,
Да те гони лудо младо,
Да обиде кон и себе.
А елен му одговара:
– Гони, гони, лудо младо,
Че је елен от кошута,
От кошута пржвескѣнка,
Три години је млако бозал.
Лудо младо одговара:
– Бегаі, бегаі, сури елен,
И конче је от кобилка,
От кобилка пржвескѣнка,
Три години је млеко бозал:

a₁ И іунак је от маічица,
Од маічица пржвескѣнка,
b₁ Три години је млеко бозал.
Па го гони малку млогу,
Малку млогу, тѣжмо три дни,
Та го фкара доле поле,
Доле поле у речица,
Дека моми платно белат
И невести танкѣ крѣпи.
Іа іунак им одговара:
– Леле, вараі, малкѣ моми.
Малкѣ моми и невести!
Издигаіте танкѣ платна,
И невести танкѣ крѣпи,
Направете танка мрежа,
Да фанеме сури елен,
Рогове да му земеме.

c_{1,1}d₁

Послушали малкѝ моми,
Издигали бели платна,
И невести танкѝ крѝпи,
Направили танка мрежа,
Та фанали сури елен,
Та му са зели рогове,
На делба са ги делили,
А на Іанка дел не дали.

- e_{1,1} А Іанка му одговара:
– Леле, вараі, лудо младо!
На си моми дел отдели,
А мене си дел не даде.
Лудо младо одговара:
f – Леле, вараі, мома Іанко!
Іа сам тебе сам си на дел.

Sofijskie, za: S. S p a s o w

Момѝк изкарва елен [SNU1949/44/423-424/827]

Майкѝ Павел рано буди:
„Стани, стани, синко Павле,
Че дружина ти ойдоа –
Кой по гора, кой по лова,
А ти, синко, на никаде!”
Рипна Павел санен, трапен,
Па отиде у аѝре,
Та изведе врано конче,
Врано конче дуралийче.
Па наметна остра сабля,
Па запаса ален пояс
И наметна тѝнка пушка.
Бутна коня низ друмове,
Па отиде пѝрва гора,
Пѝрва гора чемширова,

- a₂ Чемширова, бѝршланѝова.
Сѝ погази, сѝ поломи –
Нищо лова не улови!
Па отиде фтора гора,
Фтора гора чемширова,
b₂ Чемширова, бѝршланѝова.
Сѝ погази, сѝ поломи –
Там искара сури елен!
Ви го горе, ви го доле, c_{1,2}
Закара го доле ф поле,
Дека моми платна белат,
А невести – тѝнки кѝрпи.
Там напрайле златен сарай, e_{1,2}
Там уловили сури елен!

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. I w a n o w

[SNU1905/4/6]

Овчар гони елена
Преко гора зелена,
Не искара елена,
Но искара дѝвок'у.
Свива скути да бега.
Овчар моми говори:

- b₁ „Мор стоі, моме, не бегаі,
Іа сѝм тебе видело
На спаиск'и кладенци,
Куде воду точеше,
На спаие даваше
d₂ И у мене гледаше”.

Trynskie, za: P. Ż i w k o w

А n a l i z a m o r f o l o g i c z n a

- a₁. Chłopak na koniu jeździ po górach.
a₂. Matka budzi Pawła, bo jego przyjaciele już dawno odeszli – jedni do lasu, inni na łowy.
b₁. W górach chłopak spotyka jelenia. Chce go upolować, ale zwierzę mówi, żeby tego nie robił, bo jest wyjątkowe – od łani pierworódki. Myśliwy nie chce dać za wygraną – on i jego koń też są wyjątkowi.
b₂. Uzbrojony w szablę i strzelbę Paweł wsiada na konia i rusza do lasu, gdzie spotyka jelenia.
b₃. Owczarz goni jelenia, ale zamiast zwierzyny znajduje dziewczynę.
c_{1,1}. Po trzech dniach pogoni za jeleniem myśliwy dociera do położonej nad rzeką polany, gdzie dziewczęta bielą płótno, a młode mężatki cienkie chusty.
c_{1,2}. W pogoni za jeleniem myśliwy dociera do polany, gdzie dziewczęta bielą płótno, a młode mężatki cienkie chusty.

d₁. Chłopak prosi dziewczęta i młode mężatki, żeby zrobiły cienką sieć, do której schwytają jelenia. W zamian za okazaną pomoc obiecuje podzielić się jego rogami.

d₂. Chłopak prosi dziewczynę, żeby nie uciekała. Już ją kiedyś widział – czerpała wodę ze studni, dawała ją spahisom i spoglądała w jego stronę.

e_{1,1'}. Dziewczęta i młode mężatki robią sieć, w którą zostaje schwytyany jelen.

e_{1,2'}. Dziewczęta i młode mężatki wznoszą złoty pałac, do którego zostaje schwytyany jelen.

f. Gdy dochodzi do podziału rogów, okazuje się, że dla Janki nic nie ma. Wówczas myśliwy proponuje siebie w nagrodę.

2.5.3.3. *Inne*

Chłopak chwytą w lesie „ptaka” (dziewczynę)

[SNU1890/2/21-22/9]

Лудо-младо конья стега, / Да си иде на манастир, / На манастир Свето-Горски; / Да си кара бела свила, / Бела свила и червена, / Синья-бледа бугасија; / И да кара девет маски, / Девет маски сас иманье, / Десетата ситни, дребни. / Па си тжргна низ друмове, / Нис друмове, нис широки, / Та отиде ф пуста гора / Ф пуста гора у осоје. / У гората пиле пеје. / Лудо-младо конья сапре, / Да постси да послуша, / Като пеје, какво дума. / Постојало мало-млогу, / Мало-млогу такмо три дни, / Такмо три дни и три ношти. / Проговори добра конья: / „Фала тебе, лудо-младо, / Лудо-младо чорбаджо, / Чорбаджо аджамио, / Стига стоја, стига слуша / Стаја три дни ка стоиме, / Мои нозе джрвја ли са? / Очите ми дзвезди ли са? / Сјрдцето ми камик ли је? / Моја душа магла ли је? / Леле варај лудо-младо! / Ја си бжркни у товаре, / Та извади ситна свила, / Та уплети танка мрежа, / И замрежи гаста гора, / Та улови сиво пиле”. / Лудо-младо конь послуша / Та си бжркна у товаре, / Та извади ситна свила, / Уплете ја танка мрежа, / Та замрежи гаста гора / И улови сиво-пиле. / Не је било сиво пиле, / На је било малка мома.

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

W drodze do monasteru chłopak przejeżdża przez ciemny las, gdzie – urzeczony śpiewem ptaka – zatrzymuje się na dłużej. Zniecierpliwiony koń radzi jeźdźcowi, by z jedwabiu, który wiezie w darze dla monasteru, zrobił sieć i zarzucił ją na drzewa. Chłopak stosuje się do rady konia – ptak wpada w jego sieć, ale to nie ptak, tylko dziewczyna.

2.5.4. *Chłopak spotyka na drodze dziewczynę*

Тръгна Стоян на нива да иде [SNU1994/82/122]

Тръгна Стоян, Стояне,
тръгна д'иде на нива
с герджик лиси биволи,
с копринени чолюве,
с маламени поюве.
Отвън село излезе,
на път срещна момата,

a₁ тръти мома да бяга,
 през честите къпини.
 Стоян дума къпино:
 – Дръж, къпино, момата,
 твои ще са сукната,
 моя ще е момата.

b₁

Karnobatskie, za: D. Todorow

[AngBojan724]

Орал Юрдан на нива,
с черни лиси биволи,

a₂ с башини си срези.
 Одвън село изляна,

срешнал мома селянка,
 Полите й фучаха
 като вятър приз гора,
 веждите й скриптяха
като зюмбюл в градина.
 -- Я ми я, мамо, зимети,

я надолу шъ ила.
 Занаят си оставам,
виляят си забравам!
 Туй ти на здраве, Юрдане ле,
 и на твоята майчица!

δ

b₂

Elchowskie, za: R. Angelowa

[SNU1905/4/7-II]

Саратличе кон'а игра
 Узъе село, низъе село,
У спречу му тънка Стана,
 Пригръну ю, целива ю,
 Целива вои бело лице.

a₃

Оно вели симид еде;
 Целива вои цръне очи.

b₃

Оно вели грозие зобе;
 Целива вои тънк'е веце,
 Оно вели пијавице.

Trynskie, za: P. Żiwkowi

Тръгнал Гюро на нива [SNU1994/83/125]

Тръгнал Гюро на нива,
 с черни лиси биволи,
 забравил си емиша,
 загубил си каиша.
 Гюро са назад повърна,

a₄

срешнал мома хубава,
 полите й фучаха,
 като вятър през гора,
 очите й шъкляха,
 като риба в дълбина.

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a₁. W drodze na pole Stojan spotyka dziewczynę, która na jego widok rzuca się do ucieczki przez gęste jeżyny.

a₂. Orzący w polu Jordan spotyka dziewczynę o pięknym wyglądzie.

a₃. Jeździec na koniu spotyka we wsi piękną Stanę.

a₄. Wracając z pola do domu, Gjuro spotyka dziewczynę o pięknym wyglądzie.

b₁. Stojan prosi jeżyny, żeby zatrzymały dziewczynę – im przypadnie ubranie, on weźmie pannę.

b₂. Chłopak zostawia matkę w polu, a sam idzie za dziewczyną, porzucając pracę, zapominając o majątku.

b₃. Chłopak obejmuje dziewczynę i całuje. Całując jej twarz, myśli, że to biały chleb, całuje czarne oczy – jakby jadł grona winne, całuje cienkie brwi – a one jak pijawki.

δ. Łazarki życzą zdrowia chłopakowi i jego matce.

2.6. Inne

Chłopak chce zobaczyć tańczącą łazarkę

Момък иска да види лазарка [SNU1956/481/10]

Юралу й мунче нъ рет. нъ бърду, / нъ рет. нъ бърду, нъ дългъ нивъ. / Къту й юралу, селу гледъ-лу, / селу гледълу, богъ молилу: / „Я дай ми, боже, дъ ми съ счупи, / дъ ми съ счупи криуту ралу, / дъ ми съ згубет мали олуве – / яз дъ си сийдъ зъранъ у селу, / чи дъ си виде дребнъ лазъркъ. / Как играй Янъ, Янъ Стилянъ / из нови черкви, из мънъстире, / как си ръзвявъ червєнъ рокле, / червєнъ рокле ду чернъ зиме, / зилєну джубе ду пъсри поли, / бапсинджак кожув ду бели пити; / как си ръзвявъ шити ялъчки, / как си путропвъ с червени чейли”. / Чи си зъгуби Янъ Стилянъ / малъмен пръстєнъ нъ малкъ пръстъ, / вит куван опъс нъ тънкъ кръстъ, / пузль-тен гъитанъ нъ русъ кусъ. / Чи съ спрувикнъ Янъ Стилянъ: / „Я йлати, йлати, турци и българе,

/ третѣтъ вяръ черни цигъне, / я си зимети метли й лупати / метли й лупати, гъсти ръшита,
/ дъ си пумитем черковну дори, / дъ си путсейми дребние пепель, / дъ си нъмерим малъмен
пръстенъ, / вит куван опъс нъ тънкъ кръсть / пузльтен гъитанъ нъ русъ кусъ!"

Razgradskie, za: I. K o e w

Chłopak orze pole, prosząc Boga, by złamało mu się radło i zgubiły woły, bo chce jak najszybciej wrócić do wsi, by zobaczyć małą łazarkę Janę, jak tańczy odświętnie ubrana. Podczas tańca dziewczyna gubi: pierścień, kuty pas i pozłacaną wstążkę. Zwołuje więc wszystkich, żeby przybywali z miotłami, łopatami i sitami, zamiećli plac przed cerkwią i pomogli jej znaleźć to, co zgubiła.

Chłopak upatrzył sobie drzewo w lesie i dziewczynę we wsi

[SNU1889/19/4]

Забележил је млад Стојан / У гора дјрво високо, / У поле мома убава. / Рачи порачи млад
Стојан / По стари та па по млади: / Момата та ми не либат, / Дјрвото да ми не сечат; / Ја
си дјрвото познавам, / По шума по маламена; / И си момата познавам / По коса по бел
косичник.

Sofijskie, za: S. W y l c z i n o w

Stojan upatrzył sobie drzewo w lesie i dziewczynę we wsi. Zapowiada wszystkim – starym i młodym – żeby nikt nie ważył się całować dziewczyny i ścinać drzewa. Drzewo pozna po liściach, a dziewczynę – po jasnym warkoczu.

Chłopak na konnej przejażdżce – dziewczyna w ogrodzie

Отдолу иде момче латинче [SNU1994/95/170]

Отдолу иде момче латинче. / Куве е било момче латинче? / Иванчо й било момче латинче,
/ във ръце държи сребърни юзди, / юзди дръннаха, коне трепнаха, / че е трепнала Иванка
в градинка.

Kamobatskie, za: D. T o d o r o w

Z dołu jedzie Iwanczo, w ręce trzyma srebrną uzdę. Uzda pobrzękuje. Iwanka drży w ogrodzie.

Dziewczyna nagrodą dla najlepszego tancerza

[ZachKam197/34]

Два се брата преигруят / На свилено постелено. / Един игра влашко оро, / Други игра арва-
нашко. / Щото игра влашко оро, / Изигра си врана коня; / Щото игра арванашко, / Изигра
си малка мома. / Па си брайкя завидуят: / – Честит, братко, с врана коня! / – Ти пречестит
с малка мома: / Врана коня до зло зиме, / Малка мома вековище!

Kjustendijskie, za: J. Z a c h a r i e w

Dwaj bracia współzawodniczą o miano najlepszego tancerza. Jeden dostaje w nagrodę konia, a drugi – dziewczynę. Ten, który dostał konia, zazdrości bratu – dziewczyna jest trwałą nagrodą.

3. CHŁOPAK MA JUŻ NARZECZONĄ

3.1. Wizyta złotników

В село златари дойдоха [SNU1994/83/123]

В село златари дойдоха,
дойдоха и кундисаха.

а, Всряд село чадър побиха,
побиха и повикаха:

– Кой има сина за сгода,
за сгода и за женене,
да доди гримни да лес –
от ока гримни дебели,
от половина гайтани.
Тука ми й Ралю за сгода,

за сгода и за женене.
Ралю мами си думаше:
– Иди ми, мамо, поискай
хубава Рада Ральова,
ако я дадат не дадат,
b кажи й да ми пристане.

Karnobatskie, za: D. Todorow

[WakSof181/3]

Стоянови двори дръво ябленево,
Под дръвото седат млади коюнджие,
Синьо седло шият за млад младоженяк:

a₂ Вити гримни и внят за млада невеста,
Златен пръстен леят за млада девок'а.

Sofijskie, za: Ch. Wakaretski

Analiza morfologiczna

a₁. Pośrodku wsi złotnicy rozbijają namiot, po czym przywołują wszystkich, którzy mają synów kawalerów, żeby przybywali odlewać bransolety zaręczynowe.

a₂. Na podwórzu Stojana, pod jabłonią, siedzą złotnicy – robią siodło dla nowożeńca, bransolety dla młodej mężatki i pierścień dla dziewczyny.

b. Ralju prosi matkę, żeby poszła po piękną Radę. Jeśli rodzice nie będą chcieli dać dziewczyny, niech namówi ją, żeby sama przyszła.

3.2. Rada dla niedoświadczonego chłopaka

[SNU1900/45/6]

Сиф се сокол виіеше, Лазаре,
Юди двори на двори;
Да цалива девоікѣ, Лазаре,
Маікѣ си му јорати:
– Сине, сиви соколе, Лазаре,
Кат цаливаш девоікѣ,

a₁ Ти гѣу прѣстен надени, Лазаре,
Да си знаіе девоікѣ,
Да си готви дарови, Лазаре,
b₁ Царограцке маралѣ,
Дранополске престилке, Лазаре!

Cziprowci, za: T. Tenev

[KamCzipr43]

Йорубница ми трепери, Лазаре,
среди двори войнови.
кат целиваш девоікѣ
ти гѣу прѣстен наметни

a₂ да си знае девоікѣ
под нѣу войну сидеше
b₂ дребни сълзи ронеше.

Cziprowci, za: A. Kamenowa

Analiza morfologiczna

a₁. Sokół krąży od podwórza do podwórza – chce pocałować dziewczynę.

a₂. Sztandar weselny powiewa nad podwórzem chłopaka, który idzie do wojska.

b₁. Matka radzi sokołowi, by całując dziewczynę, założył jej na palec pierścień – niech wie, że jest zaręczona i ma zacząć przygotowywać dary weselne.

b₂. Rada dla chłopaka, by całując dziewczynę, założył jej na palec pierścień – niech wie, że jest zaręczona z żołnierzem, niech zacznie ronić po nim łzy.

3.3. *Imne*

Chłopak sprowadza do domu przyjaciół, żeby pochwalić się narzeczoną

[SNU1890/3/31/11]

Провикна се левен Гъуро / Низ Цариградска градина! / „Орум бери, бери се, / Збирайте се Гъуровите, / Гъуровите дружина. / Да ви води левен Гъуро, / Да видите левен Гъуро, / Какво Гъуро либе либи: / Снага му тжна висока, / Като презморска тржстика; / Лице му бело червено, / Като Петровка ябълка; / Очи му црни череши, / Коса му танки телове”. / Па са назаде повърна, / Та па на либе говорс: / „Либе Петкано, Петкано! / Кога ште дойдат на госкъс, / Гъурови млади дружина, / Тизе си оми уплети, / Та па се бело премени, / Се у свилено алено, / Се у Великденска премена; / Излезни та ги посрештни, / Танки им порти отвори, / Врани им конъс прифани; / Сал недеи да се уплашиш, / Та ли пак да се засрамиш, / Та бело лице да мениш”. / Кога дойдоа на госкъс, / Гъурови млади дружина, / Петка иде на срешта, / Танки им порти отвори, / Врани им конъс прифана, / Църните очи премрени.

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

Gjuro zwołuje przyjaciół, żeby pochwalić się swą ukochaną – piękną Petkaną. Przed przybyciem drużyny rozmawia z dziewczyną. Każe jej się umyć, zapleść włosy, przebrać w strój wielkanocny i przestrzega, by witając jego przyjaciół nie zaczerwieniła się ze strachu albo ze wstydu. Kiedy przybywają goście, Petkana wychodzi im na spotkanie, otwiera bramy domu, przytrzymuje wrone konie i przymyka swe czarne oczy.

Jabłoń nie zawiązuje owocu, bo chłopak zwleka ze ślubem

[AngBojan725]

Изникна златна ябълка / в Иванови равни дворови, / в башчата срещу вратата. / Цъфти ябълка, ни връзва / и дету връже ни одръзва. / Иван ябълка думаше: / – Ябълко, бяла й червена, / що цъфтиш и не връзваш, / и дету връжеш ни одръзваш? / Ябълка на Иван думаше: / – Ако са с Янка земите, / тогас ша цъфна и връжа / и дету връжа ш одръжа! / Туй ти на здраве, Иванс ле, / и на твоята майчица! [Ѣ]

Elchowskie, za: R. Angelowa

Na podwórzu Iwana wyrosła złota jabłoń, ale nie rodzi owoców, a jeśli już, to spadają na ziemię. Chłopak pyta drzewo, dlaczego nie zawiązuje owocu, a jeśli jakiś się pojawi, to go nie utrzymuje. Jabłoń odpowiada, że będzie tak, dopóki on nie poślubi Janki.

Sokół każe dziewczynie przygotować dary weselne

[SNU1905/4/7-I]

У града е шибин'к'а, / На шибин'к'у сив сокол, / Та се свива, превива, / Та девок'у целива: / „Совианк'с девок'о, / Много дари да готвиш, – / Много свати че дойду. / На сви свати по кон'а, / Младожен'и два кон'а, / На свекръву кошул'у, / А на свекра дорамче”.

Trynskie, za: P. Żiwickow

Sokół każe dziewczynę i każe jej przygotować dużo darów weselnych – dla każdego swata po koniu, dla narzeczonego – dwa konie, dla świcry – koszulę, a dla świcra – doramcze.

4. INNE (CHŁOPAK NIE CHCE SIĘ ŻENIĆ)

4.1. *Wezwanie do porzucenia przedłużającego się stanu kawalerskiego*

[StoinSof186/13]

Ергенине левенине,	a _{1,1}	Левен перо на гуглата,
Стига оди ергенува,		Сърмен калпак до рамени,
Ергенува, левенува,		Момата е ваф маалата,
Стига носи левен перо,		Ваф маалата край гуглата.

Sofijskie, za: W Stoin

[StoinNeg200]

Ергенину, левенину, : моме : ,	a _{1,2}	Стига носи къдрав чумбас.
Стига ходи, ергенува,		

Elinpelinskie, za: E Stoin

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Łazarki wzywają chłopaka do porzucenia „kawalerki”. Już najwyższa pora, by przestał nosić pióro przy czapce – w machale jest dziewczyna.

a_{1,2}. Łazarki wzywają chłopaka do porzucenia „kawalerki”. Już najwyższa pora, by przestał nosić czumbas.

4.2. *Inne*

Syn prosi matkę, żeby go jeszcze nie żeniła

[SNU1905/3/1]

Израсъл ми струк босил'ак / У маичини равни двори. / Сака мак'а да га жени, / А он воі се верно моли: / „Бре стоі, мале, не жени ме, / Не жени ме іако младо, / Іако младо ацаміиу, – / Не умеем кон' да играм, / Не умеем джилит връл'ам!”

Trynskie, za: P. Ż i w k o w

Na podwórzu wyrosła bazylia – matka chce ożenić syna. Chłopak prosi, żeby tego nie robiła, bo jest jeszcze młody i niedoświadczony – nie umie ani jeździć na koniu, ani rzucać strzałą.

Rozdział drugi

Cykl pieśni dla panien

W cyklu panieńskim wyróżniono pięć grup tematycznych, które – podobnie jak w przypadku pieśni przeznaczonych dla innych członków wiejskiej społeczności – wiążą się ze społeczno-rodzinną rolą ich adresata. Pierwsza grupa – *PANNA NA WYDANIU (CZEKA NA CHŁOPAKA)* [1] – sygnalizuje wejście dziewczyny w stan panieński. Kolejne etapy w jej życiu wyznaczają pieśni tworzące grupę drugą – *DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA* [2] – oraz czwartą – *DZIEWCZYNA ŁAZARKĄ* [4] (między nimi znalazły się teksty o dziewczynie nieszczęśliwie zakochanej, która źle ulokowała swe uczucia – *DZIEWCZYNA ZAWIEDZIONA* [3]). Ostatnia, piąta grupa – *DZIEWCZYNA JEST JUŻ ZARĘCZONA* [5] – obejmuje pieśni mówiące o będącym konsekwencją jej udziału w obrzędzie łązarskim przejściu do grupy oczekujących na zamażpójście.

PANNA NA WYDANIU (CZEKA NA CHŁOPAKA) [1]

Większość pieśni tworzących tę grupę to teksty o bardzo zróżnicowanej strukturze, dla których wspólny jest tylko temat. Tekstów opartych na tym samym motywie przewodnim, o podobnej budowie, jest tu stosunkowo niewiele. I tak np. wśród pieśni, których tematem jest *Wychwalanie urody dziewczyny* [1.1], możemy wyróżnić trzy podstawowe typy: *Dziewczyna nie jest zadowolona ze swego wyglądu* [1.1.1], *Uroda dziewczyny budzi zachwyt w innych* [1.1.2] oraz *Piękna dziewczyna zagrożona* [1.1.3].

Dla pierwszego typu reprezentatywne są pieśni osnute na motywie *Dziewczyna chce być jeszcze piękniejsza* [1.1.1.1]: w części pierwszej dziewczyna przygląda się swemu odbiciu w wodzie [a], w części drugiej zaś wyraża pragnienie, by być jeszcze piękniejszą – chciałaby mieć czarne oczy [b]¹.

¹ Być może powtórzenie właśnie tego elementu we wszystkich czterech wariantach pieśni wiąże się nie tylko z tym, że odpowiada on, właściwemu dla bułgarskiego folkloru, kanonowi kobiecej urody. Por. Ж. То д и е р: *Носията и човешката хубост според българските народни*

W drugim z wyodrębnionych typów – *Uroda dziewczyny budzi zachwyt w innych* [1.1.2]² – wystąpiły pieśni osnute wokół dwóch motywów przewodnich: *Dziewczyna wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę* [1.1.2.1] oraz *Zamiast drogocennych kamieni złotnicy „wyceniają” dziewczynę* [1.1.2.2].

Pieśni z motywem *Dziewczyna wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę* [1.1.2.1] mają podobną budowę. Elementy schematu kompozycyjnego, powtarzające się we wszystkich odnotowanych wariantach, to: pytanie zakonnika/chłopca/łazarek kierowane do dziewczyny, czemu zawdzięcza swą niezwykłą urodę [b] i jej odpowiedź – jest tak piękna nie dzięki bielidłu czy tureckiej pomadzie i nie dlatego, że Bóg ją stworzył, albo że wczesza z ziemi, ale dlatego, że (urodziła się w dniu świątecznym i) gdy była mała matka/ciotka/babka kapały ją w świeżym mleku, nacierały świeżą oliwą/śmietaną i owijały liśćmi pigwy [c].

Drugi z motywów przewodnich – *Zamiast drogocennych kamieni złotnicy „wyceniają” dziewczynę* [1.1.2.2] – został poświadczony tylko w dwóch krótkich pieśniach: dziewczyna sieje bazylię, ale zamiast niej wyrastają perły i drogocenne kamienie [a]; przybywający do wsi złotnicy nie wyceniają kamieni i pereł, lecz niezwykłej urody ich właścicielkę [b].

Podziw dla urody dziewczyny pojawia się także w kilku innych pieśniach, np.: *Kolorowy ptak zachwyca się urodą dziewczyny*³; *Grecy zachwycają się urodą napotkanej na drodze dziewczyny*⁴ [1.1.2.3].

Pieśni reprezentujące typ *Piękna dziewczyna zagrożona* [1.1.3] tworzą dość liczną grupę. Na ogół mówi się w nich *O pięknej dziewczynie zagrożonej przez „obcych”* [1.1.3.1]. W pieśniach opartych na motywie przewodnim *Piękna dziewczyna spotyka na drodze Turków/Wołochów* [1.1.3.1.1] mamy do czynienia z następującą sytuacją: wracając z wodą do domu/w drodze po wodę dziewczyna spotyka Turków/Wołochów [b], którzy zachwyceni jej urodą, chcą ją z sobą zabrać/za jej wolność żądają trzystu koni/chcieliby ją za synową, ale jest za młoda [c]. Temat ten pojawia się również w pieśniach: *Turek chce zobaczyć twarz dziewczyny, ale ona odmawia; Turcy uwożą dziewczynę* [1.1.3.1.2].

песни. „Български фолклор” 1977, кн. 2, с. 52–53. Nie bez znaczenia jest tu zapewne także fakt, że „oczy stanowią istotny erogenny element urody dziewczyny”. J. Bartmiński: „Jaś koniki poił” (*Uwagi o stylu erotyku ludowego*). W: *Teoria kultury. Folklor a kultura*. Red. M. Waliński. Katowice 1978, s. 177.

² W grupie tej znalazły się pieśni, w których zachwyt dla urody dziewczyny został wyrażony *explicito*.

³ Być może w pieśni tej uroda dziewczyny schodzi na plan drugi, a kluczowe znaczenie ma zestawienie części jej ciała z przepaską na biodrach kolorowego ptaka (chłopca). Jeśliby przyjąć taką właśnie interpretację, to pieśń ta znalazłaby się w grupie *DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA* [3].

⁴ Pieśń ta do pewnego stopnia przypomina pieśń osnute na motywie *Dziewczyna wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę* [1.1.2.1]. Jednak zarówno pytanie dziewczyny, jak i jej odpowiedź przybierają tu nieco inną postać – zwłaszcza odpowiedź sprawia wrażenie jakby w połowie urwanej.

Jednak motyw zagrożenia nie musi odnosić się tylko do „obcych”. Urodziwej dziewczynie może grozić niebezpieczeństwo także ze strony któregoś z krewnych (zagrożenie incestem) – *Gdy dziewczyna jest piękna, więzy krwi nie są przeszkodą* [1.1.3.2].

Wychwalanie urody dziewczyny [1.1] to także wspólny temat takich pieśni, jak np.: *Car w odwiedzinach u pięknej dziewczyny*; *Wojwoda zapatrzył się na piękną dziewczynę tańczącą choro na megdanie*; *Matka chwali się, że ma córkę piękniejszą od Słońca* [1.1.4].

Większość pieśni, w których pojawiają się *inne znaki stanu panieństwa* [1.2], to teksty o zróżnicowanej strukturze, które łączy tylko temat – pokazują dziewczynę w sytuacjach typowych dla jej statusu społeczno-rodzinnego, dającą sygnały gotowości do zamążpójścia (np.: *Dziewczyna chodzi po wodę w jedwabnej spódnicy i adrianopolskich trzewikach*; *Dziewczyna chce się stroić*; *Dziewczyna zasiała bazylię*; *Dziewczyna sadi kwiaty*; *Dziewczyna posiała kwiaty – wszyscy je zrywają* [1.2.2]).

Zaledwie cztery teksty tworzą tu typ *Dziewczyna szyje/tka* [1.2.1]. Mają one zbliżoną budowę. Krótszy wariant składa się tylko z jednego motywu – dziewczyna siedzi w ogrodzie i szyje rękaw koszuli zaręczynowej [a]. Schemat fabularny wariantów dłuższych tworzą dwa motywy. W jednym z nich motyw przewodni wystąpił obok motywu snu [a]: szyjąc w ogrodzie, dziewczyna zasypia; śni jej się cudowne drzewo, wysokie do nieba, z dwoma złotymi jabłkami, mającymi symbolizować nowożeńców [b]. Tak więc czynność szycia (znak stanu panieńskiego) została tu połączona ze snem interpretowanym jako zapowiedź wesela.

DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA [2]

Pieśni o dziewczynie, która znalazła już sobie chłopaka, tworzą sześć typów: *Dziewczyna w krzewach jeżyn* [2.1], *Chłopak ratuje dziewczynę przed utonięciem* [2.2], *W zamian za uratowanie życia dziewczyna obiecuje chłopakowi, że zostanie jego żoną* [2.3], *Dziewczyna ma kłopoty z powodu chłopaka* [2.4], *Wskazówki dla chłopaka* [2.5], *Siostra prosi brata, by dał szansę jej chłopakowi* [2.6].

Na szczególną uwagę zasługuje pierwszy z nich. Podobne pieśni łązarskie wystąpiły także w cyklu kawalerskim. Zarówno w pieśniach adresowanych do kawalerów, jak i w pieśniach adresowanych do panien motyw ten przybiera taką samą postać – chłopak prosi krzewy jeżyn, żeby zatrzymały uciekającą dziewczynę [b]. Zasadnicza różnica między obu grupami uwidacznia się w motywie towarzyszącym – tam chłopak spostrzegł dziewczynę, tu – dziewczyna chłopaka [a].

Drugi z motywów – *Chłopak ratuje dziewczynę przed utonięciem* [2.2] – został odnotowany w trzech pieśniach. Wariant dłuższy zbudowany został z dziewięciu elementów: dziewczyna wpada do wody [a]; wzywa pomoc [b];

ojciec dziewczyny każe jej podpłynąć do brzegu, ale ona wyjaśnia, że zaplątała się w sitowiu [c]; teraz matka każe córce podpłynąć do brzegu, ale dziewczyna mówi, że nie może tego zrobić [d]; wreszcie wkracza do akcji chłopak – każe dziewczynie podpłynąć do brzegu, ale ona tłumaczy, że nie może się ruszyć i prosi, żeby po nią przyszedł [e]; chłopak rzuca się do wody, wyciąga dziewczynę na brzeg i prowadzi do swego domu [f]; każe matce wyjść mu na spotkanie [g]; matka wychodzi synowi na spotkanie [h]; syn mówi matce, że przyprowadził jej wykę [i].

Typ ten przypomina swą budową pieśni weselne i korowodowe oparte na szeroko reprezentowanym tam motywie „preferowanie ukochanego”. Pieśni podobne do tych, które zostały odnotowane w badanym materiale, o tonącej dziewczynie, która odmawia udzielenia jej pomocy przez rodzinę i dopiero ukochanemu podaje rękę, przywołuje w swej pracy L. Winogradowa. Wystąpiły one w folklorze białoruskim w pieśniach towarzyszących obrzędowi wiosennemu i weselnemu⁵. Zdaniem rosyjskiej folklorystki, na symbolikę weselną motywu „preferowanie ukochanego” wskazuje charakterystyczna zasada wymieniania tych, do których dziewczyna zwraca się z jakąś prośbą. Fakt, że najpierw są to członkowie jej rodziny, a na samym końcu ukochany nasuwa wyraźne skojarzenia z obrzędem weselnym – panna młoda wychodzi spod opieki jednej rodziny i staje się członkiem innej – tej, którą reprezentuje pan młody⁶.

Motyw przewodni *W zamian za uratowanie życia dziewczyna obiecuje chłopakowi, że zostanie jego żoną* [2.3] wystąpił zaledwie w trzech pieśniach. Wszystkie one zaczynają się tak samo: na morzu zrywa się silny wiatr i przewraca łódzie; wszyscy toną, z wyjątkiem dziewczyny i chłopaka [a]. Potem następuje część zasadnicza: dziewczyna prosi chłopaka, żeby ją uratował, a w zamian obiecuje, że będzie do niego należeć [b].

Typ *Dziewczyna ma kłopoty z powodu chłopaka* [2.4] obejmuje dwie krótkie pieśni, w których dziewczyna każe chłopakowi przyjść do swego domu, żeby mógł się przekonać, jakie wymówki z jego powodu robią jej rodzice [a].

Także w dwóch pieśniach został odnotowany kolejny z motywów przewodnich – *Wskazówki dla chłopaka* [2.5]. W jednym z wariantów dziewczyna mówi ukochanemu, co powinien zrobić, żeby zdobyć przychylność jej ojca [a₁], a w drugim – wskazuje drogę do swego domu chłopakowi, którego sobie upatrzyła [a₂].

Ostatni typ w tej grupie tworzą pieśni oparte na motywie *Siostra prosi brata o to, by dał szansę jej chłopakowi* [2.6]. Ich schemat kompozycyjny tworzą dwa elementy: brat grodzi podwórze, po którym chodzi siostra [a]; dziewczyna prosi brata, żeby zostawił w ogrodzeniu przejście dla jej ukochanego [b].

⁵ Л. Н. Виноградова: *Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования*. Москва 1993, s. 57.

⁶ Ibidem, s. 61.

Temat dziewczyny i chłopaka (w przyszłości narzeczonego i męża) pojawia się też w wielu pieśniach pojedynczych, które w badanym materiale nie tworzą żadnych typów, np.: *Rada dla dziewczyny zakochanej w żołnierzu*; *Dziewczyna zbiera jagody na łące chłopaka*; *Dziewczyna spogląda na dom chłopaka*; *Dziewczyna odwiedza chorego chłopaka*; *Dziewczyna zwodziła chłopaka – teraz boi się, że ją zostawi* [2.7].

DZIEWCZYNA ZAWIEDZIONA [3]

Pieśni o dziewczynie, która źle ulokowała swe uczucie, jest niewiele. Tworzą one typ *Dziewczyna zakochała się w chłopaku, który wolał inną* [3.1]. Dwie spośród nich osnute zostały wokół motywu przewodniego *Córka żali się matce, że jej ukochany poślubił inną* [3.1.1]: dziewczyna żali się matce, że jej ukochany poślubił inną [a]; płacze, a tam, gdzie uroni łzy, wyrasta bazylia – w jednym z wariantów nikt jej nie zbiera [b₁], za to w drugim – zbierają ją owczarze [b₂]. Tak więc mamy tu dwa różne zakończenia. Jedno – w którym dziewczyna daje sygnał gotowości do ożenku, ale nie ma nikogo, kto by na ten sygnał odpowiedział, i drugie – w którym dziewczyna zostaje zauważona jako potencjalna kandydatka na żonę. Być może pierwszy wariant miał różnych adresatów – oprócz panny, która jeszcze nie znalazła sobie chłopaka lub zawiodła się w miłości (na taką możliwość wskazywałby początek pieśni), także dziewczynę dorastającą, jeszcze za młodą, by założyć własną rodzinę.

O nieszczęśliwie zakochanej pannie opowiada też pieśń *Dziewczyna rozpacza, bo jej ukochany żeni się z inną* [3.1.2].

DZIEWCZYNA ŁAZARKĄ [4]

Wśród pieśni o dziewczynie łazarce można wyróżnić dwa podstawowe typy: *Dziewczyna właściwie przygotowuje się do udziału w obrzędzie* [4.1] oraz *Dziewczyna nieodpowiednio przygotowana do udziału w obrzędzie* [4.2].

Pierwszy z nich obejmuje pieśni reprezentujące podtyp *Dziewczyna nie może się doczekać, kiedy pójdzie do ciotki, żeby ta zaplotła jej warkocze* [4.1.1]. Motyw ten został odnotowany w dwóch krótkich pieśniach: dziewczyna zamiata podwórze, ale myślami jest już w domu swej ciotki, która zaplecie jej warkocz z okazji zbliżającego się święta [a].

O przygotowaniach do obrzędu mówią także dwie inne pieśni: *Dziewczyna sadzi kwiat, żeby na św. Łazarza wpiąć go sobie we włosy* oraz *Dziewczyna zaprasza do siebie krawców, żeby uszyli jej strój łazarki* [4.1.2].

W typie *Dziewczyna nieodpowiednio przygotowana do udziału w obrzędzie* [4.2] na uwagę zasługują teksty oparte na motywie *Dziewczyna spóźnia się z przygotowaniami do obrzędu* [4.2.1]. Jest on charakterystyczny dla dwóch krótkich, składających się z jednego motywu, pieśni: dziewczyna zwraca się

z pytaniem retorycznym do Łazara⁷, dlaczego przychodzi tak wcześnie, zastając ją w trakcie przygotowań – koszula jeszcze na polu konopi, sukmana na runie, trzewiki u szewca, a pas u złotnika [a].

O niewłaściwym przygotowaniu do udziału w obrzędzie mówią także pojedyncze pieśni osnute wokół motywów: *Dziewczynie nie chciało się przygotować stroju łazarki, Dziewczynie nie chciało się zamieść podwórza* [4.2.2].

W trzecim typie *Dziewczyna (łazarka) zagrożona* [4.3] szczególne miejsce zajmuje podtyp z motywem *Smok porywa łazarkę* [4.3.1]. Został poświadczony w trzech pieśniach, w mniej lub bardziej rozbudowanej postaci. Schemat fabularny wariantu dłuższego tworzy sześć elementów: dziewczyna, która chodzi po wsi z grupą łazarską, wpada w oko smokowi [a]; smok pyta dziewczynę, czy ma zamiar wziąć go za męża, czy tylko zwodzi [b]; dziewczyna prosi, żeby jeszcze trochę zaczekał, bo chciałaby poprowadzić Łazara (choro) [c]; zrywa się wichura i unosi dziewczynę do nieba [d]; matka woła z dołu do córki, żeby nie zapomniiała milczeć przez dziewięć dni [e]⁸; nie dosłyszawszy dobrze słów matki, dziewczyna zamiast dziewięć dni milczy dziewięć lat [f].

Motyw smoka porywającego dziewczynę jest charakterystyczny dla kobiecych obrzędów inicjacyjnych. Wykonywanie pieśni z tym właśnie motywem podczas realizacji *łazaru* nie jest więc przypadkowe. Miejsce, do którego zostaje uprowadzona dziewczyna, to sfera „obcego”⁹, czyli ta sama przestrzeń, w której przebiegają przygotowania do obrzędu traktowane jako odpowiednik fazy wyłączenia w *rites de passage*. Poślubiona przez smoka dziewczyna staje się „martwa” – w jednym z wariantów milczy przez dziewięć lat. W analizowanych tekstach na tym urywa się fabuła, ale wersja pełna pieśni zawiera także motyw powrotu dziewczyny na ziemię (na wesele brata¹⁰, z dzieckiem i smo-

⁷ W pieśniach łazarskich zwraca uwagę kontekst, w jakim pojawia się słowo *Łazar* i znaczenie, w którym zostało ono użyte: jako nazwa święta, imię jego patrona, nazwa obrzędu czy też chora tańczonego przez łazarki. Z samych tekstów niejednokrotnie trudno wnioskować, o które z tych znaczeń chodzi. Być może wątpliwości te pomogłoby rozwiać porównanie ze źródłami etnograficznymi – nie zawsze jednak jest to możliwe.

⁸ Chodzi tu o obrzędowe milczenie („говсене”) młodej mężatki w okresie wprowadzania do nowej rodziny, interpretowane jako metonimia śmierci. Zanim zostanie zaakceptowana przez nową grupę społeczną młoda mężatka przechodzi przez fazę wyłączenia, kiedy to zostaje symbolicznie uśmiercona, a czego przejawem ma być właśnie milczenie – zawieszenie życia w jednym z jego najważniejszych aspektów (jako kontaktu społecznego). Wraz z przerwaniem milczenia („отговяване”) mają miejsce symboliczne ponowne narodziny jednostki i włączenie jej do nowej grupy społecznej. Por. С. Генчев: *Сватбени обичаи и обреди*. В: *Етнография на България*. Т. 3: *Духовна култура*. Ред. С. Генчев. София 1985, s. 191; J. Tokarska, J.S. Wasilewski, M. Zmysłowska: *Śmierć jako organizator kultury*. „Etnografia Polska” 1981, T. 26, z. 1, s. 94; K. Wrocławski: *O pieśni „Jana i Slońce” ze zbiorów braci Miladinowów*. В: *Животот и делото на браќата Миладиновци*. Скопје 1984, s. 49.

⁹ Więcej na temat miejsc uprowadzenia dziewczyny zob. Р. Ангелова: *Один из балладных мотивов в весенних песнях южных славян*. „Македонски фолклор” 1973, год. 6, бр. 12, s. 26.

¹⁰ Ibidem.

kiem, którzy zamieniają się w przedmioty¹¹) – w czym można by dopatrywać się odpowiednika fazy włączenia w nowy świat, ponownych narodzin w nowym stanie. W odnotowanych pieśniach wskazuje na to nie tyle sama pieśń, ile fakt, że wykonuje się ją wtedy, gdy dziewczęta tańczą choro Łazar. „Zamknięte” choro tańczone w Wielkanoc, podczas realizacji ostatniego etapu obrzędu łazarskiego, symbolizuje zatem zamknięcie łazarek w nowym stanie, przejście do nowej grupy społecznej – oczekujących na ślub – z czym wiąże się gotowość do zawarcia związku małżeńskiego i co sugeruje już sama pieśń¹².

Motyw zagrożenia dziewczyny łazarki pojawia się także w dwóch innych pieśniach: *Łazarka niepotrzebnie myje i zaplata włosy – powinna zostać w domu, bo chcą ją porwać* oraz *Łazarka wpadła w oko Turkowi* [4.3.2].

DZIEWCZYNA JEST JUŻ ZARĘCZONA [5]

Większość pieśni adresowanych do zaręczonej dziewczyny to pieśni pojedyncze, różniące się budową, np.: *Dziewczyna przygotowuje dary weselne, Dziewczyna składa zamówienie u złotnika* [5.2]. Tylko trzy z nich opierają się na wspólnym motywie *Chłopak prosi dziewczynę, żeby się odwróciła/zatrzymała, ale ona odmawia, bo jest już zaręczona* [5.1]. Ich schemat kompozycyjny tworzą: wprowadzenie postaci: owczarze grają na kawale/dziewczyna pielęgnuje len w ogrodzie – przechodzi tamtędy owczarz przygrywający na kawale/obok chłopaka ciosającego koło młyńskie przechodzi dziewczyna [a]; prośba do dziewczyny, żeby się odwróciła [b]; odmowa dziewczyny – nie może się odwrócić, bo jest już zaręczona [c].

TEKSTY

1. PANNA NA WYDANIU (CZEKA NA CHŁOPAKA)

1.1. Wychwalanie urody dziewczyny

1.1.1. Dziewczyna nie jest zadowolona ze swego wyglądu

1.1.1.1. Dziewczyna chce być jeszcze piękniejsza

Още да съм черноока [SNU1949/44/418-419/811]

Леле Лено, Гюргелено!
Коня води, коня шета
Воз Дунаво, низ Дунаво.
Над вода се надносила,
Па си сама говорила:
Ей Дунаве, тиха водо,
Що съм лепа та юбава,
Що съм бела та червена,
Що съм тънка та висока,

a_{1,1} Още да съм черноока –
Я бих свето полагала,
Полагала, помамила,
Неженено и женено.
b_{1,1} И мъжете тогай биха
Млади булки испростили,
Мъшки деца аризали,
А женските истрепали!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwa now

¹¹ Ibidem, s. 27.

¹² М. Беновска-Събкова: *Змят в българския фолклор*. София 1995. s. 155.

Мома на Дунавъ [SNU1923/322/392]

Тенкж Найдж кон' водилж,
 Нж Дунъву гу й зъвелж,
 Нж Дунъву нж юдътж,
 Конче юдж ни пиеши.
 Югледж сж тенкж Найдж,
Тенкж Найдж нж юдътж,
 И съма си гуворелж:
 „Кът съм била толкус тенкж,

a_{1,2} Толкус тенкж и високж,
 Бърим дж съм чернуокж,
 Чернуокж, по-високж,
 Нж Дунъву мост дж станж,
 Дж си мине сичкж юскж,
 Сичкж юскж кърцелъйскаж,
 b_{1,2} Кърцелъйскаж жрнъушкж!”

Szumen, za: M. Arnaudow

[SNU1905/3/2]

Дъвн'анинка кон' водила,
 Кон' водила, кон шетала,
Над Дунов се надводила,
 Със Дунов е зборуwała:
 „Е Дунове, тиѝа водо,

a_{1,1} Да кько съм белолика,
 Тька да съм църноока,
 Дун'уту би помамила,
 b_{1,3} Турците би растурчила,
 Бугарѝе би потурчила”.

Trynskie, za: P. Żirkow

Да съм малко по-дебела [SNU1949/44/419/812]

Мома Найда (2) вода ляла,
 Хей, хей, вода ляла,
 Над вода се (2) огледала
 И сама са (2) аресала,
 И сама си (2) продумала:

a₂ „Как сам танка (2) и висока,
 Така да сам (2) черноочка;
 Как сам бела (2) и червена,
 да сам малко (2) по-дебела!”

b_{1,4}

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Gjurgelena prowadzi konia brzegiem Dunaju i pochyla się nad wodą.

a_{1,2}. Najda przyprowadza konia nad Dunaj. Koń nie pije wody, za to dziewczyna przygląda się swemu w niej odbiciu.

a₂. Najda nalewa wodę i przygląda się swemu w niej odbiciu.

b_{1,1}. Gjurgelena przygląda się swemu odbiciu w wodzie. Jest piękna, jasna i rumiana, szczupła i wysoka, i gdyby tak jeszcze miała czarne oczy! Mogłaby zawrócić w głowie wszystkim mężczyznom – kawalerom i żonatym.

b_{1,2}. Najda przygląda się swemu odbiciu w wodzie. Jest szczupła i wysoka, ale gdyby tak jeszcze była wyższa i miała czarne oczy – zostałyby mostem na rzece, po którym przechodzą bandy dezertierów z armii tureckiej!

b_{1,3}. Dziewczyna rozmawia z rzeką. Ma jasną cerę, ale gdyby tak jeszcze miała czarne oczy – cały świat by zawojowała, Turków i Bułgarów.

b_{1,4}. Najda przygląda się swemu odbiciu w wodzie. Jest szczupła i wysoka, ale gdyby tak jeszcze była czarnooka! Jest jasna i rumiana, ale gdyby tak jeszcze była trochę grubsza!

1.1.2. Uroda dziewczyny budzi zachwyt innych**1.1.2.1. Dziewczyna wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę****[AngBojan719]**

Калугер оди из село,
 из село, из махалата,

a_{1,1} със ново, бяло бакърче.
 И у Радкини отиде –

върла го цета налало.
 Калугер цета ни гледа,
най гледа Радка хубава,
 и си на Радка думаше:
 – Радке ле, моме хубава,
 от бога ли си хубава,
 или от земя никнала,
 или от бяло белило,
или от кадън червило?
 Радка калугер думаше:
 – Ни съм от бога хубава,
 нету от земя никнала,
 нету от бяло белило,
 от кадънското червило.
 На личен ден съм родена,
 на личен ден, на Великден,

по на личен ден кръщана –
 на личен ден, на Гергьовден.
 Кръсница мъ й кръстила,
 кръстила и нъричала:
 – Кумице, ядъм кумице,
 хубаво гледай туй дете,
 то ще хубаво дъ стане.
 С бяло го мляко къпете,
 с прясно го масло мажете,
 дюлов го лист повивайте,
 с крундел му вежди дръпвайте,
 с пара му джуни режете –
то ще хубаво дъ стане!
 Туй ти на здраве, Радке ле,
 и на твоята майчица!

b_{1,1}c_{1,1}

δ

Elchowskie, za: R. Angelowa

Калугер ходи из село [SNU1994/91/151]

Калугер ходи из село,
 из село из сокаците,
 право в Раднини отиде,
 вярно го й псета налага,
излезе Рада, забрани.
 Калугер Радо думаше:
 – Радо льо, моме хубава,
 като си толкоз хубава,
 дали си от бога хубава,
 дали от бяло белило,

a_{1,2}

от кадън турско червило.
 Рада калугер думаше:

c_{1,2}

– Калугер, холам калугер,
 като ме питаш да кажа,
 да кажа да те не лъжа.
 Мене ма й, мама, родила,
 между два деня хубави,
 между Великден и Гергьовден,
 с прясно ма й масло мазала,
 с дюлов ма й лист повивала.

b_{1,2}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Отъ какво е момата хубава? [SNU1923/321-322/390]

Мито ле, Стамбол гюзели,
 Мито ле, Едирне гюлю,
 Мър шу си толкус хубъвж?
 Дъли си ут бялу белилу,
 Или ут турску червилу,
Или ут Богж си хубъвж?
 Митж им вярну думъши:
 Друшке ле, мен друшки,
 Кът мж питъти, дж каже,
 Дж каже, дж н-ви излъже,
 Зъщо съм толкус хубъвж:

b_{1,3}

Ни съм ут бялу белилу,
 Ниту ут турску червилу,
 Ас съм ут Богж хубъвж!
 Ас кът съм била мънънкж,
 Иннж съм леле имълж,
 Твърде мж й леле милвълж,
 С роину мж й вину къпълж
 С прясну мж й мляку сливълж,
 С дулюф лис(т) мж й пувивълж,
 Жж туй съм толкус хубъвж!

c_{1,3}

Szumen, za: M. Arnaudow

[StoinSof186/15]

– „Ело ле тънка тополо,
 Йод Бога ли си паднало,
 Ели од земня никнало,

b_{2,1}

Та ми си толку хубаво?“
 Ела Йовану гуворе:
 – „Бае Йоване, Йоване,

c_{2,1}

Ни съм йод Бога паднало,
Нито од земня никнало,
Кога ме мама родила,
Девет е баби викала,
На чисто место стояла,
За топола се държала,

С пресно ме млеко кѫпала,
Сас сметана ме мазала,
С руйно ме вино поила,
За туй съм бела червена,
За туй съм тънка висока”.

Sofijskie, za: W. Stoin

[ZachKam198/35’]

Мори ело, тънка сло,
Що си тънка и висока:
Вишом бор’е надвишила,
Широм пол’е надширила,
И месецо надстояла,
И сънцето надгреяла?
– Аво моми. лазарници,
Арна майкя съм имала,

b_{1,2} Арно ме с бре чувала:
Пресно млеко ме баняла,
С руйно вино ме поила,
Та съм бор’е надвишила,
Широм пол’е надширила,
И месецо надстояла,
c_{2,2} И сънцето надгреяла!

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Zakonnik chodzi po wsi z białym kociółkiem. Przychodzi do domu Radki – psy ujadają, a on patrzy tylko na dziewczynę.

a_{1,2}. Zakonnik chodzi po wsi. Przychodzi do domu Rady – psy ujadają, dziewczyna wychodzi, żeby je uciszyć.

b_{1,1}. Zakonnik pyta Radkę, dlaczego jest tak piękna – czy Bóg ją stworzył, czy weszła z ziemi? A może to od bielidła lub od czerwonej pomady?

b_{1,2}. Zakonnik pyta Radę, dlaczego jest tak piękna – to sam Bóg ją stworzył, czy może od bielidła, od tureckiej czerwonej pomady?

b_{1,3}. Łazarki pytają Mitę, dlaczego jest tak piękna – od bielidła, tureckiej czerwonej pomady, czy może to Bóg ją stworzył?

b_{2,1}. Jowan pyta wysoką jodłę, dlaczego jest tak piękna – Bóg ją stworzył czy może weszła z ziemi?

b_{2,2}. Łazarki pytają jodłę, jak to się stało, że jest wyższa od sosny, szersza niż pole, a swym blaskiem przyćmiewa nawet księżyc i słońce.

c_{1,1}. Radka wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę. Nie stworzył jej Bóg i nie weszła z ziemi. Nie jest też piękna dzięki bielidłu i czerwonej pomadzie, ale dzięki temu, że urodziła się w Wielkanoc, a na św. Jerzego została ochrzczone. Jej chrzestna nakazała matce, żeby się o nią dobrze starała – kąpała w świeżym mleku, nacierała świeżą oliwą, owijała liśćmi pigwy, obsadką pocierała jej brwi, a monetą usta.

c_{1,2}. Rada wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę. To dzięki temu, że matka urodziła ją między Wielkanocą a dnem św. Jerzego, świeżą oliwą nacierała, liśćmi pigwy owijała.

c_{1,3}. Mita wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę – nie bielidłu i nie tureckiej pomadzie, ale Bogu, bo to on ją taką stworzył. A kiedy była mała, miała kochającą ciotkę, która kąpała ją w perlistym winie, świeżym mlekiem polewała, liściem pigwy owijała. To dlatego jest tak piękna.

c_{2,1}. Jodła wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę. Nie stworzył jej Bóg, ani nie weszła z ziemi. Kiedy matka ją rodziła, dziewięć babek zawołała, w „czystym” miejscu stała, topoli się trzymała, a potem w świeżym mleku ją kąpała, świeżą śmietaną nacierała, perlistym winem poila. To dzięki temu jest biała i rumiana, szczupła i wysoka.

c_{2,2}. Jodła wyjaśnia, czemu zawdzięcza swą urodę – to dzięki matce, która kąpała ją w świeżym mleku, perlistym winem poila, żeby była wyższa od sosny, szersza od pola, a swym blaskiem przyćmiła księżyc i słońce.

δ. Łazarki życzą zdrowia dziewczynie i jej matce.

1.1.2.2. *Zamiast drogocennych kamieni złotnicy „wyceniają” dziewczynę*

Златари и мома [BNT5/370]

Шътала е момата,
където е шътала,
бели поли всяла,
ран босилек сеяла.
Не ся роди босилък,
но ся роди маргарит

а и безценно камене.
Надодоха златаре,
да си ценят камене;
не цениха камене,
нъ цениха момата.

b

Panagjurszte, za: Cz o ł a k o w

[SNU1890/3/31/10]

Шетала мома шетала,
По таia рамна градина,
Та рам босилък сеяла.
Не народи се босилък,
На се народи маргарит,

а И безпaнното каменъе.
Па надoдoа златаре,
За да си цанат каменъе;
Не цания си каменъе,
На си цания момата.

b

Sofijskie, za: C. Wylczynow

Analiza morfologiczna

- Dziewczyna sieje bazylię, ale zamiast niej wyrastają perły i drogocenne kamienie.
- Przybywający do wsi złotnicy zamiast wycenić kamienie, „wyceniają” dziewczynę.

1.1.2.3. *Inne*

Kolorowy ptak zachwyca się urodą dziewczyny

Милка и пѣстро пиле [SNU1900/49-50/1]

Пере Милка на реката, / На реката под врѣбата; / На врѣбата пѣстро пиле, / То на Милка ютговарѣа: / – Бѣла Милко, черноюко! / На ти, Милко, син пештемал, / На ти, Милко, юпери го, / Юпери го с две бухалки, / С две бухалки чемширови, / С два калѣпа раки сапун, / Па ги просни на два простора, / На два простора тѣнак геѣтан. / Бѣла Милка ютговарѣа: / – Еѣ та тебе пѣстро пиле! / Ют де да зема две бухалки, / Две бухалки чемширови, / Два калѣпа раки сапун, / Два простора тѣнак геѣтан? / Пѣстро пиле ютговарѣа: / – Еѣ та тебе бѣла Милко, / Твоѣте рѣце две бухалки, / Две бухалки чемширови; / Твоѣте бузи два калѣпа, / Два калѣпа раки сапун; / Твоѣте вежди два престора, / Два престора тѣнак геѣтан. / Даѣ ми, Милке, черни ючи, / Да прекарам Лазарица, / Лазарица и врѣбница.

Kopriwstica, za: S. Strj az o w

Milka pierze w rzece pod wierzbą. Na gałęzi przysiada kolorowy ptak i prosi dziewczynę, żeby wyprała mu przepaskę na biodra (taką, jaką zakłada się do kąpieli) i stawia przy tym określone warunki: chce, żeby Milka prała za pomocą dwóch kijanek i dwóch kawałków mydła, a potem, by zawiesiła przepaskę na dwóch ozdobnych sznurach. Dziewczyna pyta, skąd ma wziąć te wszystkie rzeczy, na co ptak odpowiada, że jej ręce to dwie kijanki, jej policzki – dwa kawałki mydła, a brwi – dwa sznury. Potem prosi Miłkę, żeby dała mu swe czarne oczy – na św. Łazarza i na Niedzielę Palmową.

Grecy zachwycają się urodą napotkanej na drodze dziewczyny

Тръгнала е Пена за вода студена [SNU1994/76/98]

Тръгнала е Пена / за вода студена, / котлите си държи, / снагата си крепи. / На пътя срещнала / двама-трима гърка. / Гърци Пена думат: / – Ой та тебе, Пено, / твойте тънки вежди, / тънки

гайтаньови, / твоите черни очи, / черни черешови, / твойта тънка снага, / тънка фиданьова,
/ равна гайтаньова, / терзий ли я й кроил, / на фидан ли й гледал, / с аршин ли я й мерил?
/ Пена гърци дума: / – Ой ва вази, гърци, / не ма й терзий кроил, / не на фидан гледал, / не
на аршин мерил.

Kamobatskie, za: D. Todorow

Pena idzie po wodę. Na drodze spotyka Greków, którzy zachwycają się jej niezwykłą urodą
– czarnymi jak czereśnie oczami, cienkimi jak ozdobne sznury do ubrania brwiami i smukłą jak
u młodego drzewka figurą.

1.1.3. *Piękna dziewczyna zagrożona*

1.1.3.1. *Piękna dziewczyna zagrożona przez „obcych”*

1.1.3.1.1. *Piękna dziewczyna spotyka na drodze Turków/Wołochów*

Научила се е Тодорка (I) [SNU1994/91/152]

Научила се й Тодорка,
вечер през вечер за вода
на хайдушкото кладенче,
дано някого завари,
я нея някой да свари.

Наля Тодорка, върна са,
на пътя турци срещнала,
турците турски говорят:
Така й хубава таз мома,

a_{1,1} така е бяла и червена,
така е тънка и висока,
така й е дълга косата.
Турците в село влязоха,
и на селяни думаха:
b₁ Я ни коня намерете,
ша ви зъмнем момата,
момата, дългокосата.

c₁

Kamobatskie, za: D. Todorow

Научила се е Тодора (II) [SNU1994/91/153]

Научила са й Тодора,
вечер през вечер за вода
на хайдушкото кладенче,
дано някого завари.
Наля Тодора, върна са,
тумба я турци срещнали,
един си други думали:

a_{1,2} – Хайде в село да идем
и на селяни да викнем:
„Триста ни коня липсвали,
с триста седла писани,
b₁ я ни конете платете,
я ще ви зъмнем момата,
c₂ момата дългокосата”.

Kamobatskie, za: D. Todorow

Мома Чубра [BNT5/370]

Пошла Чубра на вода
сос две зелени стомненца,
срещнали я два влаха,
па си влашки говорят:

b₂ – Що е Чубра хубава,
взел би я за снаа,
ал е още маненка!
c₁

Sofijskie, za: A. Iliev

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Todorka nauczyła się chodzić co wieczór po wodę do studni hajduckiej w nadziei, że
kogoś tam spotka, albo że ktoś ją zobaczy.

a_{1,2}. Todorą nauczyła się chodzić co wieczór po wodę do studni hajduckiej w nadziei, że kogoś
tam spotka.

b₁. W drodze powrotnej do domu Todorka spotyka Turków.

b₂. W drodze po wodę Czubra spotyka dwóch Wołochów.

c₁. Urzeczeni urodą dziewczyny – jest taka biała i rumiana, taka szczupła i wysoka, ma tak długie włosy – Turcy wchodzą do wsi i każą sobie dać konia, żeby móc ją zabrać.

c₂. Turcy postanawiają pójść do wsi i zagrozić, że jeśli nie dadzą im trzystu koni, zabiorą z sobą dziewczynę.

c₃. Każdy chciałby ją mieć za synową, ale dziewczyna jest jeszcze za młoda.

1.1.3.1.2. *Inne*

Turek chce zobaczyć twarz dziewczyny, ale ona odmawia

[SNU1890/3/33/1]

Разигралж і бѣла Рада, / Разигралж і ранен конѣа, / Чи си оди бѣла Рада, / Іут чаршиѣа
фаф чаршиѣа, / Чи путлети пут бѣал чѣджр, / Пут бѣал чѣджр кѣдиіувски. / Кадиѣа Ради
іутгуарѣа: / „Мари Радо, бѣла Радо, / Іа іуткриі си червен чунбер, / Да ти видѣа бѣалу лици”.
/ Іутгуарѣа бѣла Радж: / „Іоі тѣ тебѣа, кѣдиіу ле, / Не іуткривѣм червен чунбер, / Да ми
видиш бѣалу лици, / Моіту лици пугрузнѣава”. / Чи си збѣутж ранен конѣа, / Чи іутиди при
Лазжрѣа, / Дету муми Лазжр играіат.

Dobrickie, za: M. Radulow

Rada na koniu podjeżdża pod dom kadiego, który prosi, żeby zdjęła chustkę i pokazała mu swą twarz. Bojąc się, że od spojrzenia Turka zbrzydnie, dziewczyna odmawia i odjeżdża do tańczących łazarek.

Turcy uwożą dziewczynę

Теляли викатъ изъ село [SNU1912/284/405]

Тилали викатъ исъ селу / Детъ имѣа моми хубѣви / Момитѣа дѣа сѣа искриѣтъ / Турскѣа шти
свалбѣа дѣа мини / Дѣа мини ни ште зѣмини / У Мъринини шѣа иди / Дуде тилали издумѣтъ
/ Вити сѣа порти тракнѣли / Вѣрли сѣа псетѣа лавнѣли / Равну сѣа двори нѣпѣлни / Съсѣа
дѣвѣнадисѣтъ кучии / Пу два бели атувиѣа / Мамѣа Мъринкѣа плитѣаши / Плитѣаши дремну
рѣаши / Рѣаши кѣту кѣдѣа / Чи си Мъринкѣа фанѣахѣа / Чи ѣа фѣа кучииѣа турихѣа / Вѣсѣа
белиѣа ми кѣдѣа / Чи ѣа дѣлеку зѣнесли / Прѣсѣа дѣвиѣа сила фѣа дисету / Прѣсѣа дѣвиѣа
гури зилени / Прѣсѣа дѣвиѣа уди студени.

Ljaskowec, za: N. Czechlarew

Po całej wsi rozgłaszają, by wszystkie piękne panny pochowały się, bo nadchodzą Turcy. Przechodząc przez wieś, zatrzymują się przed domem Marinki. Dziewczyna siedzi na podwórzu, a matka zaplata jej warkocz. Turcy uwożą Marinę.

1.1.3.2. *Inne*

Gdy dziewczyna jest piękna, więzy krwi nie są przeszkodą

[SNU1889/20/8]

Тодор с Тодора збореа: / – Мома чичова Тодоро, / Баіеа мома убаа, / Излажи баіу девоіѣа.
/ А Тодора му говоре: / – Та коіа баіе, та чніѣа? / Тодор Тодори говори: / – Мома убаа Тодоро!
/ Като си толку убаа, / Зашто си толку глупаа, / Іа се над вода надведи, / Та коіа видиш у
вода, / Таѣа штеш баіу да лажеш. / Тодора шуѣа, глупаа, / Та се над вода надведе, / Виде
си сенѣа у вода, / Та на Тодору говоре: / – Баіе Тодоре, Тодоре, / Като се, баіе, надведох, /
Надведох, та се огледѣа, / Видох си сенѣа у вода, / Може ли, баіе, да баде? / Нали сме, баіе,
родниѣа: / Чичо и тата два брата, / Мама и стрина іетѣрви, / А ниѣа с тебе чичови! / Тодор

Тодори говорѣ: / – Мома убава Тодоро! / Чичова мома убава. / Като си толку убава / Зашто си толку глупава. / Синьото небо крај нема, / Ситно каменѣ број нема, / Гаста тжрница страк нема, / Дѣлбока вода брод нема, / Убава мома род нема.

Sofijskie, za: S. W y l c z i n o w

Todor мѡви swej kuzynce Todorze, ѣе wpadła mu w oko dziewczyna. Gdy Todora pyta, ktѡra, kaѣе jej pochylić się nad wodę. Todorа widzi swe odbicie i nic nie rozumie – przecieѣz tę dziewczynę nie moѣе być ona, skoro ich ojcowie sę braćmi. Chłopak wyjaśnia, ѣе pięкna dziewczyna nie ma krewnych.

1.1.4. *Inne*

Car w odwiedzinach u pięкnej dziewczyny

Прочула се е Рада [SNU1994/88/142]

Прочула са ѣ Рада / долу в Цариграда, / де я зачул царю, / царю и всзирю, / че проводи царю, / двеста везаджие, / триста конкачие / в Радины на конак. / Малко везаджийче, / на вратата вика: / – Отвори ми, Радо, / отключи ми, любе, / майка ти си иде, / армаган ти носи, / армаган – бял гердан, / червило и белило, / моминско трувило, / момско заслепило.

Karnobatskie, za: D. T o d o r o w

Do cara dociera wieść o urodzie Rady. Wraz ze świtą wyrusza więc do jej domu, by stanąć tam na kwaterze. Do drzwi puka sлуга cara. Podaje się za matkę dziewczyny, niosącą dla niej prezenty, i prosi, ѣeby mu otworzyła.

Wojwoda zapatrzył się na pięкną dziewczynę tańczącą choro na megdanie

Мома грее като слънце [SNU1953/326/490]

Уддолу иди вуйводѣ, / |: джанъм, вуйводу, вуйводу :| / слѣд вуйводѣ Сиксинѣ, / слѣт Сиксинѣ гѣвурчи, / прис спрят мигдан зъминѣ. / Нѣ мигдан уро играи, / срят уроту малкъ мума – / кѣту сиди, слънци греи! / Поли ѣ – ситни дзвезди, / снѣгъ ѣ – тѣнкъ прѣчкъ, / лице ѣ – есен месиц, / учити ѣ суколийви, / виждити ѣ гѣйтанийви.

Karlowskie, za: L. R a l e w

Wojwoda idzie przez wieś. Przechodząc obok megdanu, zapatrzył się na tańczącą choro pięкną dziewczynę, ktѡra promienieje niczym sлѡнце.

Matka chwali się, ѣе ma cѡркę pięкniejszą od Sлѡнца

[ZachKam198/35]

Пофал’и се Милки майка / Снощи вечер на чешмата, / При сви моми и ерген’е: / Моя Милка най-убава: / Сънцето е надминала, / Месецо е надолела! / Дочуло я ясно сънце. / Зарачало, порачало, / Да си дойде Милки майка, / Да доведе Милка мома. / Стояле са, грѣяле са, / Милка мома надгрѣяла, / Надгрѣяла ясно сънце.

Kjustendilskie, za: J. Z a c h a r i e w

Matka Miłki chwali się przy czeszmie przed wszystkimi pannami i kawalerami, ѣе ma najładniejszą cѡркę – pięкniejszą od Księżycа i Sлѡнца. Usłyszawszy te przechwałki, Sлѡнце kaѣе jej przyprowadzić do siebie cѡркę, ѣeby мѡc z nią współzawodniczyć. Dziewczynie udaje się przyćmić urodę Sлѡнце.

1.2. *Inne znaki stanu panieństwa*1.2.1. *Dziewczyna szyje/tka*1.2.1.1. *Dziewczyna szyje w ogrodzie*

[SNU1889/19-20/5]

Седела је Елин-Доина
У градина под капина,
Та си шила сжрмен колан,
Пошивала свилен ракав,
Пошивала, задремала,
Задремала, санувала,
На сан њ се присанило:
Чудно дрво чудновато,
Вжршето му дур до небо,
Сжлпето му дур до земи,

a_{1,1} Листата му маламени;
Род родило две јабљки.
Што је било темна магла,
Оно било тешка грижа;
Штото било чудно дрво,
Оно било тешка свадба;
b₁ Штото било две јабљки,
Оно било до два млади,
До два млади под два венци.

Sofijskie, za: S. Wyłczyńow

Седнала е Еленка в бащина градинка [SNU1994/79-80/111]

Седнала е Еленка,
в бащина градинка,
в бащина, в братова,
зашив да зашива,
пера паунени,
очи соколови.

a_{1,2} Де съзрели Еленка,
два сиви гълъба,
три пъстри пауни,
с крила листе бронят,
с нокте трески дялат,
Еленка да засипят.

b₂

Kamobatskie, za: D. Todorow

[StoinNeg198]

Седи мома във градина, |: моме |,
Във градина под калина,

a_{1,3} Да си шие шарен рѣкав,
Шарен рѣкав за венчане.

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Анализ морфологична

a_{1,1}. Dojna siedzi w ogrodzie pod krzewem jeżyny, szyjąc ozdobny pas i rękaw jedwabnej koszuli. Nagle zasypia.

a_{1,2}. Elenka siedzi w ogrodzie i szyje.

a_{1,3}. Dziewczyna siedzi w ogrodzie pod krzewem kaliny i szyje rękaw koszuli zaręczynowej.

b₁. Dojnie śni się ciemna mgła, cudowne drzewo z dwoma złotymi jabłkami, gałęziami do ziemi i wierzchołkiem sięgającym do nieba. Ciemna mgła to wielkie zmartwienie, cudowne drzewo – wielkie wesele, dwa jabłka – nowożeńcy pod dwoma wieńcami.

b₂. Dwa gołębie i trzy pawie obsypują Elenkę liśćmi z drzew.

1.2.2. *Inne**Dziewczyna chce się stroić*

[StoinSof185/8']

Гюргена двори метеше, / Дворите мете и псе. / Извили са се жераве / Над Гюргенини дворове,
/ А Гюргена ги питаше: / – „Пилета до два жераве, / Като летите високо, / Високо и на далеко, /
Далеско ли е Цариград, / Да идем да си накупим / Син'и зелени маниста / И приковани колан'е”.

Sofijskie, za: W. Stoin

Gjurgena zamiata podwórze i pyta krążące nad nim żurawie, jak daleko stąd do Carogrodu. Chciałaby tam pójść, żeby kupić kolorowe koraliki i kute pasy.

Dziewczyna chodzi po wodę w jedwabnej spódnicy i adrianopolskich trzewikach

[StoinNeg198]

„Селяно, сем бен, Дамяно, |: моме :|, / Рекох ли, пак ли да река, / Не оди рано за вода, / Не носи поли свилени / И тия чеели едренски!“ / „За мене грижа не бери, / Я имам сестри у София, / Те ще ми поли ушийт; / Я имам братя в Едрене, / Те ще ми чеели изпатат“.

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Chłopak po raz kolejny mówi Damjanie, żeby nie chodziła rano po wodę w jedwabnej spódnicy i adrianopolskich trzewikach. Dziewczyna mówi mu, żeby się o nią nie martwił, bo ma siostry w Sofii – uszyją jej spódnice, i braci w Adrianopolu – przysłać jej nowe trzewiki.

Dziewczyna zasiała bazylię

Не роди се босиляк [SNU1949/44/424/830]

Белолика девоя / Бел босилчец сеяла. / Не роди са босиляк, / На са роди маргарит. / Седна мома да плаче, / Мака й я тишеше: / „Млъчи, черко, не плачи! / Днес е бела сабота, / Утре света неделя – / Ще д'идеме на пазар, / Ще купиме босиляк“.

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Dziewczyna płacze, bo zamiast bazylii, którą zasiała, wyrosły perły. Matka obiecuje, że w niedzielę pojadą na bazar i kupią bazylię.

Dziewczyna sadzi kwiaty

[StoinNeg197]

Стоянко, мало момиче, |: моме :| / На Стоянка допратено / Турфанда цвете най-рано, / Стоянка да го полива, / Стоянка да го разсажда, / Стоянка китки да кити, / Стоянка венце да вие.

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Stojanka dostaje kwiat, który wcześniej zakwita – sadzi go, podlewa, a potem robi bukietiki i wije wianki.

Dziewczyna posiała kwiaty – wszyscy je zrywają

Момино цвете [SNU1949/44/419-420/814]

Майка Неда поканила, |: моме! :| / Поканила да се жени, / А Неда се расърдила – / Прес три гори преминала, / Ситно цвеке посеяла. / Зелено е поникнало, / Синьо, бело – напъпило, / Алено се расцъфтело. / Който минал, сѐ откинал. / Минали са две гячета, / И они сѐ откинали. / Занесли го въф манастир – / Размирил са манастир. / Проговара стар ягумен: / „Бре гячета мъдърчета, / От каде е това цвеке?“ / А гячета одговарат: / „Неда го е посеяла – / Зелено е поникнало, / Синьо, бело напъпило, / Алено се расцъфтело“.

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Matka chce wydać Nedę za męża, ale ona się wzbrania. Rozzłoszczona idzie zasiać drobne kwiatki, a każdy, kto przechodzi, zrywa jeden kwiat. Synowie diakona zerwane kwiaty zanoszą do monasteru – ich zapach roznosi się po całym budynku. Staremu igumenowi mówią, że to kwiaty Nedy.

2. DZIEWCZYNA MA CHŁOPAKA

2.1. Dziewczyna w krzewach jeżyn

Мома и капина [SNU1949/44/418/810]

Белолика девојка	a _{1,1}	Скокна мома, побегна	b
Бело лозе садила,		<u>Сапело</u> я капина.	
на високо седела,		Златаре я стигнали,	c _{1,1}
На широко гледала.		На капина думали:	
Метна очи прес поле,		„Дръш, капино, не пушай	
Та сагледа златаре –		Наша да е момата,	
<u>Ной</u> са спомле татаре.		Твое да е златото”.	

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. I w a n o w

[SNU1900/45/7]

Белолика девојка, Лазаре,	a _{1,2}	Іовчар каже копинки:	c _{1,2}
Бело лозіе садеше;		– Дръш, копинке, не пуштай, Лазаре,	
Висок чардак градеше, Лазаре,		Твое да су іофцете;	
Горе доле гледаше:		Іофцете іош козете, Лазаре,	
<u>Та</u> іогледа іовчара, Лазаре,		Моја да іе девојка.	
Трже мома да бега;	b		
<u>Копинка</u> гъу сапела, Лазаре,			

Cziprowci, za: T. T e n e w

А n a л и z a m o r f o л o г и c z n a

a_{1,1}. Dziewczyna sadzi winorośl i rozgląda się dookoła. Nagle spostrzeżа złotników, którzy wydają się jej Tatarami.

a_{1,2}. Dziewczyna sadzi winorośl, grodzi wysoką werandę i spogląda w dół, gdzie dostrzeżа owczarza.

b. Dziewczyna rzuca się do ucieczki, ale zatrzymują ją krzewy jeżyn.

c_{1,1}. Złotnicy doganiają dziewczynę i proszą krzewy jeżyn, żeby jej nie puszczały. W zamian obiecują oddać całe złoto.

c_{1,2}. Owczarz prosi krzewy jeżyn, żeby nie puszczały dziewczyny. W zamian obiecuje oddać swe owce.

2.2. Chłopak ratuje dziewczynę przed utonięciem

[SNU1889/22/12]

Тодора кжрши лильако	a _{1,1}	То тука да ме извади,	
Нат това Бело Дунаво.		<u>От</u> това Бело Дунаво.	
Нат това синьо езеро.		Таман Тодора издума,	c
Пусти се лильак откжрши,		Ете че иде башта й,	
Та се Тодора удави,		Та на Тодора говоре:	
<u>У</u> това Бело Дунаво.		– Пливай, Тодоро, колку мош,	
Та се Тодора провикна:	b ₁	Та на край да ми испливаш.	
– Божеле, мили Божеле!		А Тодора му говоре:	
Колико село Коинаре		– Немога, тате, немога!	
Половин моја роднина,		Немога, тате, да пливам!	
Оти ме некој не чује,		Пусти се гајтан уплита.	

У таја вита ракита.
 До де си това издума,
 Ете че иде мајќа ѝ,
 Па на Тодора говоре:
 – Мома даштерко Тодоро!
 Кој ми те, мома, удави?
 Пливај, Тодоро, испливај.
 На крај на плитки бродовс,
 На крај на сухи брегове;
 Та мајќа да те прифана,
 Прифана, да те прижрне,
 От Дунав да те извади.
 А Тодора ѝ говоре:
 – Малеле, мила мајчице
 Немога, мале, немога!
 Немога, мале, да пливам
 Пусту се гајтан увива
 У туја гости шаваре,
 Пуста са коса уплита
 У таја вита ракита.
 Доде си това издума,
 Ете че иде либето
 Либето што го либила,
 Па на Тодора говоре:
 – Мома убава, Тодоро!
 Зашто се мома удави?
 Дали те мајќа удави?
 Или те башта удави?
 Или ти дови досади
 От мои тешки јадовс?...
 Не деј се, моме, јадосва,
 Не гини млада зелена!
 Ја пливај, моме, испливај
 На крај на плитки бродовс,
 На крај до сухи брегове,

лазека кју те прифана,
 Прифана да те извада,
 От това Бело Дунаво.
 А Тодора му говоре:
 – Не мога, либе, не мога!
 Тешка је грижа на мене,
 Бистра се вода лулеје,
 Синьо се небо синјеје;
 Пусту се гајтан увива
 У тија гости шаваре;
 Пуста се коса уплита
 У таја вита ракита.
 Я приди, либе, пристапи,
 Та ми гајтано отвржи,
 Ил ми косата отрежи.
 Либе нали је, мило је.
 Фжрли се в Бело Дунаво,
 С лева ја рака прифана,
 С десната бжкна вј силафе,
 Извади златна чекија,
 Та ѝ гајтано отрза
 И косата ѝ отврза,
 Та ја от Дунав изведе,
 Право ја дома заведе,
 Та па на мајќа говоре:
 – Излез ме, мале, посрештни,
 Изнеси вино червено,
 Простери платно ленено.
 Ка го је чула мајќа му,
 Ка го је чула, излела,
 Излела та го сретнала
 Младо на мајќа говоре:
 – Ја на ти мале отмена,
 На сестра танка плетушка
 И мене бела премена.

d_{1,1}e_{1,1}f_{1,1}

g

h

i

Sofijskie, za: S. Wylczinow

Възкачила се е Драгана (I) [SNU1994/88-89/144]

Възкачила са ѝ Драгана,
 на совер вода да писе,
 совер са клоно изчупи,
 падна Драгана в бял Дунав.
 Драгана виком викаше:
 – Нямам ли нейде някого,
 я майка, я помашсха,
 я баша, я попастрока
 да дойде да ма извади.
 От де я зачу майка ѝ,
 че си до брега отиде

a_{1,2}b₂d_{1,2}

и на Драгана викаше:
 – Я плувай, мома, я плувай.
 Драгана мама думаше:
 – Не мога, мамо, да плувам,
 косата ми са ѝ завила
 у соверо. мамо, в клоно.
 От де я зачу млад Стоян,
 той си до брега отиде
 и на Драгана думаше:
 – Я плувай, Драгано, я плувай.
 Драгана Стоян думаше:

e_{1,2}

– Не мога, любе, да плувам,
 косата ми са й завила
у соверо. любе, в клони.

Запретна бели ръкави,
 у бял Дунав са хвърли,
 че си Драгана извади.

f_{1,2}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Възкачила се е Драгана (II) [SNU1994/89/145]

Възкачила са й Драгана
 на совер вода да пне,
 соверю са й сувърнал,
падна Драгана в бял Дунав.
 Драгана виком викаше:
 – Нямам ли нийде някого,
 я майка, я помашиха,

a_{1,2} я баша, я попастрока,
да дойли да ма извади.
 От де я чуло либето,
 то при Драгана отиде
 b₂ и я й за ръка фанало,
 и я й от вода извело.

f₂

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Todorа zrywa gałązki rosnącego nad Dunajem bzu. Krzew łamie się i dziewczyna wpada do rzeki.

a_{1,2}. Dragana wchodzi na drzewo, żeby napić się wody. Jedna z gałęzi łamie się i dziewczyna wpada do Dunaju.

b₁. Todorа wzywa mieszkańców wsi, z których połowa to jej krewni – może ktoś ją usłyszy i wyciągnie z rzeki?

b₂. Dragana wzywa matkę i ojca, żeby przyszli ją wyciągnąć.

c. Ojciec każe Todorze podpłynąć do brzegu, ale dziewczyna nie może tego zrobić, bo ozdobny sznur przy jej ubraniu zaplątał się w gałęzie wierzby.

d_{1,1}. Matka każe Todorze podpłynąć do brodu, żeby mogła ją wyciągnąć. Cóрка mówi, że nie może się ruszyć, bo ozdobny sznur przy jej ubraniu zaplątał się w gęste sitowie, a włosy w gałęzie wierzby.

d_{1,2}. Matka każe Draganie podpłynąć do brzegu. Cóрка mówi, że nie może się ruszyć, bo jej włosy zaplątały się w gałęzie drzewa.

e_{1,1}. Chłopak pyta Todorę, dlaczego się topi – czyżby to rodzice wrzucili ją do wody? A może to z jego powodu? Każe dziewczynie podpłynąć do brzegu, żeby mógł ją wyciągnąć, ale ona nie może nic zrobić, bo ozdobny sznur przy jej ubraniu zaplątał się w gałęzie wierzby, a włosy w sitowie. Prosi ukochanego, żeby przyszedł ją uwolnić.

e_{1,2}. Chłopak każe Draganie podpłynąć, ale dziewczyna mówi, że nie może nic zrobić, bo jej włosy zaplątały się w gałęzie drzewa.

f_{1,1}. Chłopak rzuca się do wody – uwalnia Todorę z plataniny gałęzi i sitowia, po czym wyciąga na brzeg i prowadzi prosto do swego domu.

f_{1,2}. Zakasawszy białe rękawy, chłopak rzuca się do wody i wyciąga Draganę na brzeg.

f₂. Chłopak chwytá Draganę za rękę i wyciąga z wody.

g. Chłopak każe matce, by wyszła mu na spotkanie – wyniosła wino czerwone i rozścieliła obrus.

h. Matka wychodzi na spotkanie syna.

i. Syn mówi matce, że przyprowadził jej wyrękę, siostra będzie mieć cienkie warkoczki, on – piękne ubranie.

2.3. W zamian za uratowanie życia dziewczyna obiecuje chłopakowi, że zostanie jego żoną

Силни вятра вят [JordObicz142/6]

Сил'ни вятра вят,
сил'ни йогна гурет,
сил'ни йогна гурет,
шейк' са привърна,
шейк' позлатена,
шейка посребрена,
чи си издавили,
двестя-триста момка,
тридесет дивойки.
Токо йостанъли
Златк' дивойкътъ,
Йовко йуначито.
Златк' му думаше:
– Йовко льо, любе ле,

a_{1,1} Йовко льо, любе ле,
изведи ма, любе ле,
из туй Черно муре,
из туй Черно муре,
зъведи ма, любе ле,
х вашто равно дори,
х вашто равно дори,
дори ша ти мита
със алено було,
b_{1,1} със алено було,
гибре ша ти фъргам
със морово сукно,
със морово сукно.

Burgaskie, za: Ł. Jordanowa

Силен вятър вее (I) [SNU1994/94-95/168]

Силен вятър вее
горе от Загоре,
гемийки пребръща.
Че е пребрънало
седемдесат момка
и седем девойки.
Коя мома плава?
Рада мома плава

a_{1,2} и са на Иван моли:
– Иване, избави ма,
Иване, извади ма,
ако нямаш сестра,
сестра ще ти стана,
ако нямаш булка,
b_{1,2} булка ще ти стана.

Karnobatskie, za: D. Todorow

Буен вятър духа (II) [SNU1994/95/169]

Буян вятър дува,
гората превива
водата прелива.
Че се издавяха
седемдесет момка,
и седем девойки.

a_{1,3} Коя мома плува?
Радка мома плува,
на Иван се моли:
– Извади ма, Иване,
b_{1,3} аз съм твоя вечек.

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Silny wiatr wieje, silny ogień płonie – łódka się przewraca, od dwustu do trzystu chłopców i trzydzieścioro dziewcząt tonie.

a_{1,2}. Silny wiatr wieje, przewraca łodzię. Do wody wpada siedemdziesięciu chłopców i siedem dziewcząt.

a_{1,3}. Silny wiatr wieje, łamie drzewa, burzy wodę. Tonie siedemdziesięciu chłopców i siedem dziewcząt.

b_{1,1}. Tylko Złotka i Jowko uchodzą z życiem. Dziewczyna prosi chłopaka, żeby ją wyciągnął z wody i zaprowadził do swego domu – będzie mu zamiatać podwórze i zabawiać go tańcem brzucha.

b_{1,2}. Która dziewczyna pływa? To Radka – prosi Iwana, żeby ją wyciągnął. Jeśli nie ma siostry – będzie mu siostrą, jeśli nie ma żony – będzie mu żoną.

b₁₃. Która dziewczyna pływa? To Radka – prosi Iwana, żeby ją wyciągnął i obiecuje, że będzie jego.

2.4. Dziewczyna ma kłopoty z powodu chłopaka

Йорго, любе Йорго [JordObicz141/5]

Йорго, любе Йорго, ила довечера,
ила довечера пуд горната стряха,
пуд горната стряха, пуд кривата круша,
и послушай, Йорго, как ма майка гъл'чи,
как ма майка гъл'чи, как ма тьойко йучи:

а, – Желязно, Желязно, ни рани за йода,
ни рани за йода, разбуждаш йофчера,
йофце повлякаха, нива завлякаха,
нива завлякаха, нива жълтокръсца,
нива жълтокръсца, нива тристокласа.

Burgaskie, za: Ł. Jordanowa

Майка кълне дъщеря си [SNU1923/321/387]

Я послушей, Йорге, нж нашите връца, а₂
Кък мж кълне, Йорге, как мж кълне, Йорге,
Мене кълне, Йорге, тебе спугенувж!
Ше сж фърле, Йорге, ф летни мътни Дунџф,

Ше исплавъм, Йорге, ф царюви ливади,
 Ше изникнж, Йорге, ше изникнж, Йорге,
 Лятнж пирунинж, муминскж жгликж.

Szumen, za: M. A r n a u d o w

Analiza morfologiczna

a₁. Źelazna każe Jorgowi schować się wieczorem na poddaszu jej domu i posłuchać, jak z jego powodu gani ją matka, a ojciec poucza, żeby nie chodziła rano po wodę i nie budziła owczarza.

a₁. Dziewczyna każe Jorgowi stanąć pod drzwiami jej domu, żeby mógł posłuchać, jak z jego powodu matka jej wymyśla. Grozi, że już dłużej tego nie wytrzyma i rzuci się do Dunaju – woda wyniesie ją na carskie łąki, gdzie zakwitnie jako irys, jako pierwiosnek.

2.5. Wskazówki dla chłopaka

[SNU1892/7/21-22/11]

Де гиди Радж Тодурум думж:
 – И туї ли, Тодуре, дж тж научьж?
 Днеси, Тодуре, свита ниделья,
 Утри і, Тодуре, делник пунделник.
 Стани, Тодуре, рану ф пунделник,
 Чи си іубжрни новити кула,
 Чи си нжтвари прешьуф сжс житу,
 Чи си зжжигли черни бивули;
 Чи иди. Тодуре, нж джлжг нивж,
 Нивж баштинж, нивж маичинж,
 Кретку пукаржж кривуту ралу;

а₁ Жалну жэсвири с костяньж свиркѣ.
Утрѣж шти теіну ут там дж мини
Нж ратжити лѣап шж жнісе;
Іут там шж мини, тебѣж шж види,
У дума шж доди, нж стол шж седни
На стол шж седни, маіки шж риче:
„Де гиди Тодур, де гиди мумче!
Кѣту і пукарѣл кривуту ралу.
Кѣту і жэсвирил с костяньж свиркѣ.
Аіди дж дждем Радж Тодурум”.

Razgradskie, za: S. I w a n o w

[ZachKam194/22]

Еден синок у майкя, 1: е Лазаре: 1,
Сакала го Врачанка,

а, Он ву двори не знае,
Она му ги казуе,

– Кога идеш у Враца,
Заврѣти се на лево,
Та погледни на десно,
Има висока елица,

Подъ елица кладенче,
До кладенче одарче,
На одарче постеля,
Там са моите двори.

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

Analiza morfologiczna

a₁. Rada każe Todorowi wstać wcześniej rano, załadować wóz pszenicą, zaprząć do niego bawoły i ruszyć w pole, a tam zacząć grać rzewnie na fujarcie. Kiedy obok pola będzie przechodzić (z jedzeniem dla parobków) jej ojciec, zobaczy go i po powrocie do domu powie żonie, że znalazł odpowiedniego męża dla córki.

a₂. Wrzaczanka zakochuje się w chłopaku, a ponieważ ten nie zna drogi do jej domu, sama mu ją wskazuje. Na drodze do Wracy ma się obrócić w lewo i spojrzeć w prawo, tam będzie wysoka jodła, obok niej studnia, a przy studni łóżko, na łóżku pościel – tam jest jej podwórze.

2.6. Siostra prosi brata, by dał szansę jej chłopakowi

Петко си двори градеше (II) [SNU1994/92/156]

Петко си двори градеше,
Кръстина по двор ходяше
и на брайна си думаше:
– Миличък, брайно, Петко льо,
хубаво гради дворове,
прелезни не ми заграждай

a оттам ми любе минава
и снощи оттам премина,
b_{1,1} вързано та оковано,
на ръцете му синджире,
на краката му букаи,
върли го турци караха.

Kamohatskie, za: D. Todorow

Митко си гради дворове (I) [SNU1994/92/155]

Митко си гради дворове,
Събка по двори ходеше
и на батя си думаше:
– Братко льо, бати Митко ле,

a като си градиш дворове,
тоз преляз недеи загражда –
b_{1,2} оттам ми либе минава,
кога при мене дохожда.

Kamohatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a. Petko grodzi podwórze, po którym chodzi Kristina.

b_{1,1}. Siostra prosi brata, żeby zostawił przejście w ogrodzeniu – w nocy Turcy będą tędy prowadzić jeńca, jej ukochanego.

b_{1,2}. Siostra prosi brata, żeby zostawił przejście w ogrodzeniu dla jej ukochanego, gdy przyjdzie ją odwiedzić.

2.7. Inne

Rada dla dziewczyny zakochanej w żołnierzu

[SNU1905/6/4]

Невестице, итрин'ице, / Еле итро воино л'убиш! / Ка га сретнеш, ти поникнеш, / Ка заминеш, ти извикнеш: / „Доиди, воино, довечара, / Дори не съм вечарала, / И портете затворила!”

Trynskie, za: P. Żiwickow

Łazarki radzą dziewczynie, która kocha się w żołnierzu, żeby zaprosiła go do siebie na wieczór – i niech nie zapomni mu powiedzieć, że ma przyjść przed kolacją, gdy brama do domu będzie jeszcze otwarta.

Dziewczyna zbiera jagody na łące chłopaka

Мома бере ягоди [SNU1953/325/487]

Бралъ ѿ Иванъ ягоди, | Лазъри :| / бралъ ѿ Иванъ ягоди / ф Петкуви ливади, / Петку си пѣтътъ минувъ, / той си Ивани думъши: / „Бири, Ивану, ягоди, / тѣ гу млогу нѣбири!”

Karłowski, za: L. R a l e w

Iwana zbiera jagody na łące Petka. Zastawszy ją tam, chłopak pozwala, żeby nazbierała dużo owoców.

Dziewczyna spogląda na dom chłopaka

[SNU1956/461]

Мъри, Найдо, тънкъ Найдо, / Найдѣ мума кон одиль, / зѣ удѣ гу зѣодель, / коню удѣ ни пиешни, / най гледъши долу-горе, / долу-горе у момкуви.

Nowopazarskie, za: S. R u s a k i e w

Najda prowadzi konia do wodopoju, ale koń nie pije, tylko spogląda w stronę domu chłopaka.

Dziewczyna odwiedza chorego chłopaka

Либе ми лежи болно, неволно [SNU1994/76/96]

Либе ми лежи болно, неволно, / и мене вика, и аз да ида, / да му занеса от копър сянка, / от копър сянка, от ледом вода – / вятър полъхна, копър изсъхна, / слънце припече, ледом се стопи.

Kamobatskie, za: D. T o d o r o w

Chory chłopak woła do siebie dziewczynę. Dziewczyna niesie dla niego koper, żeby rzucił mu cień, i wodę z lodem. Powiał wiatr – koper uschnął, zaświeciło słońce – lód się stopił.

Dziewczyna zwodziła chłopaka – teraz boi się, że ją zostawi

[SNU1890/3/33/4]

Залъубилъ е Нидела, / Иванъ вакъл чубанъ; / Тѣа гу лъубилъ лжгълъ, / Гут лжчитбж до лжчитбж. / Дурдету душла лжчитбж. / Сичкити лжчат, шж вжръат, / И Иван лжчи шж вжри. / Нидельа стуи на стжргж. / Русж си куса расплитж, / И дребни сжлзи рониши, / И на Иванъ думъши: / „Иване, либе Иване, / Сичкити лжчат, шж вжръат, / Ти кжту лжчиш, шж вжриш, / Менъа на куго іустаіаш? / Да ли на маікж маштиа, / Или на бжшта жл паструк?” / Иван Нидельа думъши: / „Мжр аіде, аіде, Нидельо, / И ти с менъа да додиш”.

Dobrickie, za: M. R a d u ł o w

Nedelja zakochuje się w pasterzu. Długo go zwodzi, ale gdy nadchodzi pora odłączania owiec od stada, dziewczyna rozpacza, bo boi się, że teraz, kiedy ukochany może już wracać do domu, zostawi ją. Chłopak zapewnia dziewczynę, że zabierze ją z sobą.

3. DZIEWCZYNA ZAWIEDZIONA

3.1. Dziewczyna zakochała się w chłopaku, który wolał inną

3.1.1. Dziewczyna żali się matce, że jej ukochany poślubił inną

[JordObicz128/1]

Мале, мила мале,
любє ми са жени,
любє ми са жени,
мале, мила мале,
за незнайно любє,
незнайно, нйпознайно.

Мале, мила мале,
а знайното любє,
вързано го гледа,
мале, мила мале,
ф черно забрадєна
и с черно завита.
Мале, мила мале,
ф черно забрадєна
дрєпни сълзи рони,

a мале, мила мале,
дето сълза падне
там босил'є никне.
Мале, мила мале,
там босилче никне,
земя се разделя.
b_{1.1} Мале, мила мале,
офчаре нй го берат,
офчаре, пьдарє.
Мале, мила мале,
нито пьк гь газят,
нито пьк гь вардят,
Мале, мила мале,
агьнца гь берат,
агьнца, яренца.

Burgaskie, za: Ł. Jordanowa

[JordObicz129/1']

Мале, мила мале,
любє ми са жени,
любє ми са жени,
мале, мила мале,
за незнайно любє,
за незнайно, нйпознайно.
мале, мила мале,
дето го не знаят
не знаят й н'познават
Мале, мила мале,
а знайното любє
през плет хоро гледа,
мале, мила мале,
в черно забрадєно
и с черно завито.

a Мале, мила мале,
с черно забрадєно,
бистро сълзе рони.
Мале, мила мале,
дето сълза капне,
земя се разделя,
b_{1.2} мале, мила мале,
земя се разделя
и кокиче никне.
Мале, мила мале,
офчарче го берат,
вито гражде градят,
мале, мила мале,
агьнца затварят,
агьнца, еренца.

Burgaskie, za: Ł. Jordanowa

Analiza morfologiczna

a. Dziewczyna żali się matce, że jej ukochany poślubił inną.

b_{1.1} Dziewczyna rozpacza po stracie ukochanego. Tam, gdzie uroni łzę, wyrasta bazylija, a ziemia się otwiera. Nikt, poza pasącymi się na łące jagniętami i kozłętami, nie zbiera bazylii.

b_{1.2} Dziewczyna rozpacza po stracie ukochanego. Nie przestając płakać, wygląda przez ogrodzenie i patrzy na tańczących choro. Tam, gdzie padają jej łzy, wyrastają przebiśniegi, które zbierają owczarze budującą koszarę.

3.1.2. *Inne*

Dziewczyna rozpacza, bo jej ukochany żeni się z inną

Мари како Тодоро [SNU1912/284-285/406]

Мъри къко Тудоро / Шту ти никни пу двору / Синюту бялу цветѣнци / Некж никни штуту ie /
Малки момѣ дж бирѣть / Нж виѣнци дж гу нѣвиѣть / Първию винецъ ж булкж / Фторию винецъ
ж зетю / Третию винецъ ж кумо / Стичкѣтж пѣи нж трѣнкж / Стичкѣтж пѣи гу'ори / Куга ляту-
ту дж доди / Дж прѣфрѣнкж този долъ / Чи дж си идж нж друти / Тамъ ми сж жени либиту.

Ljaskowec, za: N. C z e c h l a r e w

Łazarki pytają Todorę o kwiaty, które rosną na jej podwórzu. Dziewczynie jest wszystko jedno, co tam rośnie – niech kwiaty zbierają małe panny, niech wiją z nich wianki dla nowożeńców i kuma. Ptaszki śpiewają na gałęzi, a gdy nadejdzie lato, odlecą w inne strony – tam, gdzie jej ukochany będzie żenić się z inną.

4. *DZIEWCZYNA ŁAZARKA*4.1. *Dziewczyna właściwie przygotowuje się do udziału w obrzędzie*4.1.1. *Dziewczyna nie może się doczekać, kiedy pójdzie do ciotki, żeby ta zaplotła jej warkocze*

[StamPlow266]

Мелай мома дворове
ден ги мела, ден пела:
– Сбирайте са, прай, пепел
скоро да ва пометат
малки моми с полите,
а големи с косите.

a_{1,1} Чи жа ида у лелини,
леля да ма й умий,
леля да ма й уплете
тънко, тънко за Лазар –
на дванайсе редици,
на тринайсе смоковъ.

Plowdiwskie, za: Ž. S t a m e n o w a

Мела мома дворове [SNU1994/88/143]

Мела й мома дворови,
хем ги мела, хем клепа:
– Пуси мои дворови,
стори ги, боже, прах пепел,
скоро да ги измета,
че да ида в лелини,

a_{1,2} леля да ма оплете
на две, на три плетенки,
на два, на три кондака,
на пет, на шест редица,
че да ида с лазарки.

Karnobatskie, za: D. T o d o r o w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}, Dziewczyna zamiata podwórze, śpiewając o mających wkrótce przyjść małych i dużych pannach, które wyęcą ją w tej pracy. Ona sama chciałaby jak najszybciej pójść do ciotki, żeby ta zaplotła jej cienkie warkoczki z okazji Łazara.

a_{1,2}, Dziewczyna zamiata podwórze, złorzecząc przy tym. Chciałaby jak najszybciej pójść do ciotki, żeby ta zaplotła jej warkocze, bo będzie chodzić z łazarkami.

4.1.2. *Inne*

Dziewczyna sadzi kwiat, żeby na św. Łazarza wpiąć go sobie we włosy

[SNU1891/4/15/5]

Стоенчице ле момиче, |: Лазаре :| / От дек ти ie Стоенчице, / Това Царограшко цвекъе? / – От

Царограт ми је допратено / До Стојанка допратено, / Стојанка да го расажда / Да го расажда
и да пеје: / Расти ми, расти цветице, / До Лазар да ми порастеш, / На Лазар да та откјсна, /
На глава да та накича, / Та да ме питат момите, / От дека је това цвекје.

Wakarel, za: Ch. Konstantinow

Љазарки питају Стојанке, одакле ма квиат карогродзки. Дјевчизна одговара, да пристишло
јеј го специјалне з Карограду. Сади квиат и шпева пиосенке, у којој проши, да роси, да хче го
зерваћ на шв. Љазарза и впиаћ собие ве влосы – вшзисткије панни бѣда питаћ, одакле го взила.

Дјевчизна запраша до дому кравцоу, жебу ушыли јеј стрѳ лазарки

[AngBojan711]

Назлѣм гора зелена, / назлѣм поле шароко, / вишом дѣрво високо. / Под дѣрвото седяха /
двама-трима тердзии, / шийт, кроят и думат: / – Шийте, кройте, тердзии, / чи вѣв село ши
идим, / в село има момичи, / двај гу казват хубаво, / триј гу казват гиздаво – / боеница шѣ
стани, / лазара шѣ пувиде, / в тях си шѣ гу завиде. / Дур тердзии издумат, / и Руса сѣ ѣ зада-
ла / с бели котли на рамо. / Котлите ѣ дѣрнчаха / като елен през гора, / лице ѣ сѣ белее / като
пряспа при вятѣр, / очи ѣ сѣ чернеят / като черни череши, / вяжди ѣ сѣ танчеят / като гайхтан
на дюкян, / коса ѣ сѣ решее / като елха над вода, / полите ѣ фучаха / като пчела в пчелилняк,
/ чехлите ѣ скѣрцаха / като зюмбюл в градинка. / Руса дума тердзии: / – Шийте, кройте,
тердзии, / и в дома елате / и на мен искровете / синю сукно мораво, / врѣз мораво ѣ алено, /
ду питите да ѣ дѣлго, / ду плешите шароко; / боеница шѣ станѣ, / лазара шѣ пувиде, / у дома
шѣ гу завиде.

Elchowskie, za: R. Angelowa

Под дрзевем сидѣа кравцы – сѣјау и размавијау о планованеј выправие до вши, гдѣе јест
пѣкна панна, коѣра ма застаћ боеницау и попровадѣћ Љазара. Вtedy појавија сѣ Руса з бѣлыми
котлами воды и запраша кравцоу до свего дому, жебу ушыли јеј стрѳ, да бѣдѣе боеницау.

4.2. *Дјевчизна не јест одповеднио приготавана до удѣлау в обрѣдѣе*

4.2.1. *Дјевчизна спѳзниа сѣ з приготаваними до обрѣду*

Љазар е дошел рано [BNT5/338]

Ој, Лазаре, Лазаре,
шо побѣрза, та дојде?
Ризата ми на грѣсти,

a_{1,1} сукмана ми на руно,
чехлите ми на калѣп,
кован колан на златар.

Widynskie, za: W. Stoin

[SNU1913/350/6]

Ој Лазѣре, Лазѣре,
Защо бѣрѣж дѣ дуде?
Ас ощи ни сѣм фтасѣлж:
Ризѣтж ми нѣ грѣстж.

a_{1,2} Сукманѣж ми нѣ уфѣтѣж,
Чехликѣж ми сѣ ф чихларѣж,
Гримникѣж ми сѣ ф зѣтарѣж.

Elsenskie, za: M. Arnaudow

Анализа морфологична

a_{1,1} Дјевчизна пита Љазара, длачеого прѣсѣдѣл так сѣзѣбо. Јеј кошула јест јесѣче на полу
конопи, сукмана на рунѣе, трзевѣи на шзевским копыѣе, а куты пас – у зѣлтникѣ.

a_{1,2} Дјевчизна пита Љазара, длачеого прѣсѣдѣл так сѣзѣбо. Јеј кошула јест јесѣче на полу
конопи, сукмана на грѣзѣѣе овѣы, трзевѣи у шзевѣа, а брансоѣѣѣ – у зѣлтникѣ.

4.2.2. *Inne**Dziewczynie nie chciało się przygotować stroju łazarki*

[SNU1890/3/32/2]

Лазар се вози, | Лазаре |, на златни кола, / Та ми отводи, у мила леля, / Да си поиска, риза и сукман, / Риза и сукман, и жълти чеѝли; / Леля е зела, кобилицата, / Та ѝа потири, из ули-цата: / „Гиди курво, кафпио, / Што не си, прела и ткала, / Коледни пости, длжгите ношти, / Да си напредеш, риза и сукман, / Риза и сукман, и жълти чеѝли; / На си седъала, та си играла, / Та си играла, сжс момчиштата, / Сжс момчиштата, под плетиштата, / Сжс куклиштата, по купиштата”.

Pirdop, za: W. Djułgerow

Dziewczyna wybiera się do ciotki, żeby pożyczyć od niej strój obrzędowy. Jednak ciotka nie zamierza niczego dawać – przegania dziewczynę na ulicę, wyzywając ją i zarzucając jej, że zamiast przygotować strój łazarki wtedy, gdy była na to pora, włoczyła się z chłopakami.

Dziewczynie nie chciało się zamieść podwórza

Ленива мома [SNU1953/324/483]

– Мъри мума Питровъ, | Лазъри | / мъри мума Питровъ, / що си ни си пумель? / Лазър ли си чикалъ, / Лазър дъ си пумите – / малки моми с пулити, / а гулеми с ръкави, / а невести с престилки?

Karlowski, za: L. Ralew

Łazarki pytają dziewczynę, dlaczego nie zamiótła podwórza, czyżby czekała na Łazara, myśląc, że ją wyręczą małe i duże panny, młode mężatki.

4.3. *Dziewczyna (łazarka) zagrożona*4.3.1. *Smok porywa łazarkę*

[JordObicz183-184]

Злата лазаркиня, Лазар ще оди.	a _{1,1}	свила се е вихрушка, та Злата задигна,	
<u>Змейко</u> я залюби до ден, до Лазара.		Злата задигна горе в сини небеса,	
Змейко Злата дума: „Злато, любе, Злато,	b ₁	<u>пералки</u> ѝ се внят като два орела.	
<u>ще ли</u> ме вземеш или ме лъжеш?”		Майка ѝ на Злата отдолу се обажда:	e ₁
Злата змейко дума: „Змейко, любе, змейко,		<u>Чакай</u> . Злато, говей, дор девет дена!”	
чакай ме. почакай, до ден, до Лазара.	c _{1,1}	Злата не зачу от темни мъгли	f
<u>Моми</u> мене канят Лазар да им вода”.		най разбрала Злата до девет години.	
Дорде си Злата дума издума,	d _{1,1}	Говяла е Злата, та е Змейко проклела,	
Злато боянеца и ти Злато, старо мале ле.		Злато боянеца а ти Злато, старо, мале ле.	

Elchowski, za: Ł. Jordanova

[SNU1890/3/33-34/5]

Златж мума Златж,	a _{1,2}	„Пучъакаі мж, змеіно,	
Златж Лазжр оди,		Лазжр да си пуодж,	
<u>Змеіну</u> пу краі оди,		<u>Кумсту</u> да си пукумужм”.	
И на Златж думж:	b ₂	Дурде Златж издумж,	d _{1,2}
„Злато, баш диоіко,		Свилу сж і силнж вирушкж,	
<u>Злато</u> пристжжни ми”.		Златж в неби дигнж;	
Златж змеіну думж:	c _{1,2}	Златинити чехли	

В нибиса фжрчаж,
Кату два ми јурелж;
Златинити јупашки,
На зимѧ паджж.

Испутледжж сж мумити,
Куѧ мума нѧмжши:
Златж мума нѧмжши.

e₂

Dobrickie, za: M. Radulow

Змейко на Злата дума [SNU1994/89/146]

Змейко Злата дума:
– Злато, любѧ Злато,
златното ти имѧ
златари го леят:
на булки – кованци,
на моми – герданя,
на момци – прѧстене.
Ша та зема, Злато,
на ден. на Лазара.
Злата му са моли:
– Змейко, любѧ, змейко,
не ма зѧмай, змейко,
на ден, на Лазара,
най ма зѧми, змейко,

b₃ на ден на Великден.
Злата Лазар води,
змейко до плет седи,
змейко Злате дума:
– Злато, любѧ, Злато,
хайде, любѧ, хайде.
Доле Злата отдума,
вихрушка са ѧ свило,
че Злата ѧ дигнало
горя в небесата –
чукман са пѧстрѧс,
поли са белеят,
пелешо придрѧнква.

d_{1,2}c_{1,3}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

- a_{1,1}. Smok zakochał się w łazarce Złacie, która chodzi z Łazarem.
a_{1,2}. Złata chodzi z Łazarem, a za nimi smok.
b₁. Smok pyta Złatę, czy go weźmie za męża, czy tylko go zwodzi.
b₂. Smok mówi Złacie, żeby z nim poszła.
b₃. Smok zapowiada Złacie, że przyjdzie po nią na św. Łazarza.
c_{1,1}. Złata prosi smoka, żeby poczekał do św. Łazarza, bo dziewczęta poprosiły ją, by poprowadziła Łazara.
c_{1,2}. Złata prosi smoka, żeby jeszcze trochę poczekał – chciałaby pochodzić z Łazarem i wziąć udział w kumicznem.
c_{1,3}. Złata prosi smoka, żeby jej nie brał w dniu św. Łazarza, tylko w Wielkanoc.
d_{1,1}. Po słowach Złaty zrywa się wichura i unosi ją do góry.
d_{1,2}. Na św. Łazarza Złata prowadzi Łazara, a smok siedzi przy płocie i woła ją do siebie, po czym zrywa się wichura i unosi dziewczynę do góry.
e₁. Matka dziewczyny woła z dołu, by przez dziewięć dni milczała.
e₂. Dziewczęta zauważają, że Złata zniknęła.
f. Złata, nie usłyszawszy dobrze słów matki, zamiast dziewięć dni milczy przez dziewięć lat i przeklina smoka.

4.3.2. Inne

Łazarka myje i zaplata włosy, ale powinna zostać w domu, bo chcą ją porwać

Канѧт се да крадаг мома [SNU1953/324/482]

„Јану, я ни мий сѧ, / Јану, ни плити сѧ, / Јану, тѧнку, тѧнку, / Јану, зѧ Лазѧрѧт – / Јану, канѧт ти сѧ, / Јану, дѧ тѧ влачѧт!” / Јанкѧ ги ни слушѧ, / ѧми сѧ ѧ умилѧ, / умилѧ, уплелѧ, / нѧ Лазѧр утишлѧ.

Karlowskie, za: L. Rajew

Łazarki mówią Janie, żeby nie myła włosów i nie zaplatała ich z okazji Łazara, bo ktoś we wsi chce ją porwać. Dziewczyna nie słucha ostrzeżeń – myje włosy, zaplata je i odchodzi świętować.

Łazarka wpadła w oko Turkowi

[SNU1890/3/33/3]

Іано моме Іано, / Іано примини сж, / Іано нжриди сж, / Нжриди сж, Іано, / Тебѣ шж викжм,
/ Лазжрж да іодиш, / Іут кжштж на кжштж, / Іут дори на дори. / Іут пжшови дори; / Чи
пжшьа шж излезн, / Дарбж шж пуджри: / На сѣкж іалтжнчи, / На Іанж два дади, / Два желти
іалтжнж, / И на Іанж думж: / „Іано, моме Іано, / Тебѣ не ти мѣсж, / Лазжрж да іодиш, / Наі
ти мѣсж, Іано, / Пашовжж да станиш, / На чжрдак да сидиш, / Купринж да придеш, / Гжітани
да плитеш, / Іалтжни да нижиш”.

Dobrickie, za: M. Radulow

Łazarki przychodzą po Janę – chcą, żeby się przebrała i chodziła z Łazarem po wsi. Dziewczęta wchodzą na podwórze domu paszy, a on wychodzi im na spotkanie z дарамі. Każda z nich dostaje po jednej monecie, a tylko Jana – dwie. Pasza namawia ją, żeby porzuciła koleżanki i została przy nim jako jego żona.

5. DZIEWCZYNA JEST JUŻ ZARĘCZONA

5.1. *Chłopak prosi dziewczynę, żeby się odwróciła/zatrzymała, ale ona odmawia, bo jest już zaręczona*

Овчари двама другари [SNU1994/84-85/130]

Овчари, овчари,
двамата другари,
на могилка сидят,
с меден кавал свирят.
Кавалът им свири,
свири и говори:
– Моме, малка моме,
моме, обърни са,
лице да ти видя –
бялолика ли си,

a₁ или черноока.
Ку си бялолика
на мене прилика,
ку си черноока
b_{1,1} на бате прилика.
Моя й отговаря:
– Овчари, овчари,
и да са обърна,
за вас файда нема,
ази съм сгодена.

c_{1,1}

Kamohatskie, za: D. Todorow

[SNU1890/3/33/2]

Мома лен пазилж,
Фаф зиленж грждинж.
Іуфчер пукраі оди,
С меден кжвал свири,
Кжвалж свири гуори:
„Мжр моме, малкж моме,
Іубжрни сж да тж видж,
Бѣлуликж ли си,
Чернуокж ли си,

a₂ Приликж ли ми си”.
А мума іутгуара:
„Іуфчарко душманко,
Іас сжм си гуденж,
b_{1,2} За іутдвжнну селу,
За Мирчовж синж,
Син Кустадинж;
На кржстж ми кулан,
На пржстж ми пржстин”.

c_{1,2}

Dobrickie, za: M. Radulow

Петър колело дялаше [JordObicz154/14]

Петър кулело дялџи,
кулило за йудениць,
кулило за йудениць,
търколо за тџпвиць.
Йут там минова Тудора
кубидџа дрехи носяши.
Петър Тудори думаши:
– Я стой, Тудоро, пучакай,
я стой, Тудоро, пучакай,
нещичко ша та пупитам,
нещичко ша та пупитам,
правичко ша ми йуправиш.
Тудора дума на Петра:

a₁ – Ой Петре, Петре банино,
ой Петре, Петре банино,
банино баш болерино,
яс имам бърза рабута,
месла съм тясто кисяло,
месла съм тясто кисяло,
b₂ ша бързам да го йупика,
ша бързам да го йупика,
тас вечер ша ми й годата,
тас вечер ша ми й годата,
я до ниделя свадбата,
пък ду година прошката.

c_{1,3}

Burgaskie, za: Ł. Jordanowa

Analiza morfologiczna

- a₁. Dwóch owczarzy siedzi na wzgórzu i gra na kawale.
a₂. Dziewczyna pielęgnuje len w ogrodzie. Przechodzi tamtędy owczarz i gra na kawale.
a₃. Petyr ciosa koło młyńskie. Obok przechodzi Todor z tobołkami.
b_{1,1}. Kawał prosi dziewczynę, żeby się odwróciła – jeśli jest białolica, będzie dla młodszego brata, a jeśli czamooka – dla starszego.
b_{1,2}. Kawał prosi dziewczynę, żeby się odwróciła – chce zobaczyć, czy jest białolica i czamooka, czy będzie odpowiednia dla owczarza.
b₂. Petyr prosi Todora, żeby się zatrzymała – chce ją o coś zapytać.
c_{1,1}. Dziewczyna odmawia – nawet jeśli się odwróci, to i tak nic z tego nie będzie, bo jest już zaręczona.
c_{1,2}. Dziewczyna odmawia – jest już zaręczona z Kostadinem, synem Mircza, o czym świadczą: pas, którym jest przepasana, i pierścień na jej palcu.
c_{1,3}. Todora odmawia. Ma dużo pracy – musi jeszcze zająć się pieczeniem, bo dziś wieczorem są jej zaręczyny.

5.2. Inne***Dziewczyna przygotowuje dary weselne*****Чебричеце, девойкьо! [SNU1949/44/421/818]**

Чебричеце, девойкьо, / Чебер ли си сеяла, / Или бели босилек? / – „Ни съм чебер сеяла, / Нито бели босилек – / На чердак съм седела, / бели дари съм шила!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Łazarki pytają Czubicę, co zasiała – cząber czy bazylię. Dziewczyna odpowiada, że nie siała, tylko siedziała na werandzie i szyła dary.

Dziewczyna składa zamówienie u złotnika**Златно перо [BNT5/371]**

Мела мома рамни двори, / та измела златно перо, / та го дала на златара: / – Айде, златар, брат да ми си, / да ми ковеш златен пояс; / що юстане ют поясо, / да ми ковеш златни грив-

ни; / що юстане ют гривните, / да ми ковеш златен гердан; / що юстане от гердано, / да ми ковеш златен пръстен, / златен пръстен заменовник!

Sofijskie, za: A. Iliev

Zamiatając podwórze, dziewczyna znajduje złote pióro. Znosi je do złotnika i prosi, żeby wykuł z niego pas, bransolety, naszyjnik i pierścionek zaręczynowy.

Rozdział trzeci

Cykl pieśni dla gospodarzy

Cykl pieśni gospodarskich (przeznaczonych dla gospodarza, gospodyni lub obojga gospodarzy) tworzy tu grupę tematyczną: *GOSPODARZE A DZIECI PRZED OŻENKIEM* [1].

W badanym materiale przeważają pieśni adresowane do rodziców mających dzieci gotowe do ożenku (*Młodzi gotowi do ożenku* [1.1]). I tak np. gdy w odwiedzanym domu byli córka lub syn w wieku upoważniającym do zawarcia związku małżeńskiego, zwracając się do gospodyni lub gospodarza, grupa obrzędowa zapewne wykonywała którąś z pieśni osnutych na motywie *Łazarki zalecają matce, by widziała już w synu młodego mężczyznę* [1.1.1] lub *Łazarki zalecają ojcu, by pozwolił synowi pójść z nimi* [1.1.2].

Schemat fabularny pieśni pierwszego typu tworzą dwa elementy: łazarki przybywają do domu, w którym jest „małe dziecko” [a]; zalecają matce chłopca, by nie patrzyła na syna, jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę na koniu [b]. Wydaje się, że należy je odczytywać jako apel do matki, by widziała w synu mężczyznę gotowego do ożenku (stąd portret chłopca z typowymi rekwizytami kawalera – na koniu, z pawim piórem przy czapce¹).

W przypadku pieśni z motywem przewodnim *Łazarki zalecają ojcu, by pozwolił synowi pójść z nimi* [1.1.2] mamy do czynienia z nieco inną sytuacją: łazarki wiedzą, że gospodarz domu, który odwiedzają, ma syna i chcą, żeby pozwolił mu pójść z nimi – obiecują, że tam, dokąd go zabiorą, uczynią z niego cara [a], a kiedy gospodarz odmawia (syn jest za młody, niedoświadczony) [b] – ponawiają nakaz [c]. Tak jak w poprzedniej grupie pieśni, łazarki przypominają – tym razem gospodarzowi – że ma gotowego do ożenku, dorosłego syna.

Do gospodyni mającej córkę/syna i córkę w wieku przedmałżeńskim adresowane są także dwie inne pieśni: *Matka przygotowuje obrzędowe ozdoby dla*

¹ J. Bartmiński: „Jaś koniki poił” (*Uwagi o stylu erotyku ludowego*). W: *Teoria kultury. Folklor a kultura*. Red. M. Waliński. Katowice 1978, s. 179.

syna i córki; Matka wysyła najmłodszą córkę po wodę – dziewczyna nie wraca [1.1.3]. W tradycji ludowej przywilej chodzenia po wodę jest sygnałem wchodzenia w wiek dojrzały. To właśnie przy czeszmie lub studni dochodzi do pierwszych kontaktów między dziewczętami i chłopcami². Tak więc, gdy dziewczyna wychodzi z domu po wodę i nie wraca, w języku symboli może to oznaczać, że znalazła już sobie chłopaka. Sygnałem wejścia w wiek dojrzały, a tym samym gotowości do ożenku jest też (zawarta w drugiej pieśni) zapowiedź udziału córki i syna w dorocznych obrzędach na św. Łazarza i w Wielkanoc (chodzi tu zapewne o wielkanocne huśtanie).

Skoro syn/córka demonstrują gotowość do ożenku, *Czas już znaleźć synową/zięcia* [1.2]. Wśród analizowanych pieśni tej grupy można wyróżnić dwa podtypy: *Pytanie do ojca/do matki, dlaczego nie żeni syna/nie wydaje za mąż córki* [1.2.1] oraz *Łazarki oferują pomoc gospodarzom w zaręczeniu/pożenieniu ich dzieci* [1.2.2].

Schemat fabularny pieśni opartych na pierwszym z podtypów mogą tworzyć cztery elementy: woda niesie białą kartkę, na której jest napisane, że ojciec ma ożenić syna/matka ma wydać za mąż córkę/ożenić syna; łazarki wiedzą/słyszały/dowiedziały się, że w domu, który odwiedzają, jest kawaler; nad podwórzem domu kawalera powiewa sztandar weselny [a]; łazarki pytają gospodarzy/gospodarza/gospodynię, dlaczego nie żenią dzieci [b]; ojciec/matka poczynili już niezbędne przygotowania, ale nie zaczęli jeszcze szukać synowej albo nie mogą jej znaleźć; matka znalazła już kandydata na zięcia/kandydatkę na synową (co jednak nie zawsze musi oznaczać rychłe wesele) albo tłumaczy, że chętnie ożeniłaby syna, tylko że jest jeszcze za młody [c]; łazarki oferują swą pomoc, wskazując odpowiednią kandydatkę na synową – jeśli przeszkodą w wyprawieniu wesela był jej brak, albo apelują do gospodyni, żeby przestała patrzeć na syna jak na małe dziecko i zaczęła widzieć w nim młodego mężczyznę – jeśli powodem pozostawania w stanie kawalerskim było przekonanie matki, że syn jest za młody do ożenku [d]. Pieśni te śpiewano zapewne tam, gdzie byli panna lub kawaler – mogły być zachętą do „działania”. Teksty, w których łazarki wskazują konkretną dziewczynę jako kandydatkę na synową, miały, jak się wydaje, odniesienie do realnej sytuacji, zwłaszcza gdy wybranką chłopaka była jedna z uczestniczek obrzędu.

W tych samych domach mogły być wykonywane także pieśni drugiego podtypu – *Łazarki oferują pomoc gospodarzom w zaręczeniu/pożenieniu ich dzieci* [1.2.2]: łazarki słyszały/dowiedziały się/powiedziano im, że w domu, który odwiedzają, jest panna i kawaler [a]; przybywają więc, żeby ich zaręczyć i pożenić [b].

Kolejna grupa pieśni łazarskich adresowanych do gospodarzy mających dzieci przed ożenkiem tworzy typ *Gospodarz szuka żony dla syna* [1.2.3]. W pierwszej

² С. Генчев: *Сватбени обичаи и обреди*. В: *Етнография на България*. Ред. С. Генчев. Т. 3: *Духовна култура*. София 1985, s. 173.

kolejności należałoby tu wymienić pieśni z motywem przewodnim *Gospodarz wyrusza na poszukiwanie żony dla syna* [1.2.3.1]. Wystąpił on w dwóch wariantach, które opierają się na podobnym schemacie fabularnym: gospodarz przygląda się krążącym nad jego podwórzem gołębiom i pawiom; syn odchodzi nagle z domu – ojciec domyśla się, z jakiego powodu (syn daje sygnał ojcu, że nie wspiera go w planach ożenku) [a]; gospodarz wydaje polecenie służbie/córce, by nakarmiono ptaki, żeby przyleciały wiosną bawić gości weselnych [b]; ojciec wyrusza na poszukiwanie żony dla syna [d]. W wariacie dłuższym schemat fabularny pieśni został rozbudowany o kilka dodatkowych motywów: służące wykonują polecenie gospodarza [c]; przebieg poszukiwań [e–k]. Wydaje się, że pieśń dłuższa mogła być przeznaczona do wykonywania w drodze do domu, w którym szykowano się do wesela, natomiast wariant krótszy pieśni śpiewano gospodarzowi, który miał syna kawalera, by nakłonić go do podjęcia odpowiednich działań.

Temat *Czas już znaleźć synową/zięcia* [1.2] łączy także pieśni takie, jak: *Dziewczyna, którą gospodarz upatrzył sobie na synową, wskazuje mu drogę do swego domu*; *Gospodyni czeka na powrót gospodarza, który pojechał szukać żony dla syna* [1.2.3.2] oraz *Gospodyni wybiera synową* [1.2.4]. Ta ostatnia, opowiadająca o gospodyni zapraszającej do siebie grupę łązarską, żeby móc wybrać przyszłą synową, była zapewne adresowana do chłopaka, który miał wybrankę właśnie wśród łązarek.

Charakterystycznym tematem pieśni łązarskich wykonywanych w domach, których gospodarze mieli dzieci gotowe do ożenku, jest *Zapowiedź wesela* [1.3]. W badanym materiale większość pieśni, w których takiej zapowiedzi można się doszukiwać, opiera się na trzech motywach przewodnich: *Wezwanie do ożenku/zaręczyn dzieci* [1.3.1], *Wezwanie do przygotowań na przyjęcie swatów* [1.3.2], *Karmienie ptaków* [1.3.3]. Pieśni te albo mają charakter życzeniowy – łązarki życzyły gospodarzom, którzy mieli dzieci na wydaniu, by już wkrótce mogli im wyprawić wesele, albo odniesienie do realnej sytuacji, gdy gospodarze rzeczywiście przygotowywali się do wesela syna lub córki.

Pierwszy z motywów przewodnich został odnotowany aż w siedmiu pieśniach. Jednym z elementów schematu fabularnego powtarzanego we wszystkich tekstach jest motyw przybycia łązarek do domu, w którym mają pannę i kawalera/kawalera/pannę [b]. Czasami poprzedza go incipit, w którym przywołuje się patrona święta („Ой, Лазаре, Лазаре”). Tylko w jednym przypadku motyw ten został poprzedzony wezwaniem łązarek do przygotowywania stołów na ich przybycie [a]. Kolejny element struktury pieśni stanowi wezwanie gospodarzy do zaręczenia/pożenienia dzieci [c]. W niektórych wariantach po wezwaniu łązarek, już poza główną fabułą pieśni, mogą wystąpić formuły metatekstowe: życzenia dla domu [δ] lub zawołanie taneczne [γ].

Na szczególną uwagę zasługuje tu pieśń rozpoczynająca się od wezwania łązarek do przygotowania stołów na ich przyjęcie z charakterystyczną formułą:

„Дворито си митете, митете, / столовите редете, редете, / Лазар иде отдолу, отдолу [...]”. [„Zamiećcie podwórze, ustawcie stoły, Łazarz idzie z dołu [...]”]. Zapewne wykonywano ją w drodze do odwiedzanego domu – miała informować domowników, że oto zbliżają się długo oczekiwani goście i pora wyjść im na spotkanie.

Wokół motywu *Wezwanie do przygotowań na przyjęcie swatów* [1.3.2] osnute zostały tylko dwie pieśni. W wariancie dłuższym wezwanie do weselenia się i przygotowania darów dla swatów [b] poprzedza formuła, w której łazarki informują o swym przybyciu [a]. Wariant krótszy natomiast ogranicza się tylko do wezwania gospodarzy, by szykowali się na przyjęcie swatów. Dodatkowo, ale już poza fabułą, wystąpiło tu zawołanie taneczne łazarek [γ]. Pieśni te mogły być wykonywane w domach, w których rzeczywiście spodziewano się swatów albo łazarki życzyły gospodarzom ich przybycia.

W przypadku pieśni opartych na motywie przewodnim *Karmienie ptaków* [1.3.3] najczęściej mamy do czynienia z taką oto sytuacją: na podwórzu przylatują ptaki [a]; gospodarz wydaje polecenie sługom/gospodyni/córcie, by nakarmiono ptaki, żeby ładnie gruchały/żeby przyleciały tu znowu wiosną bawić gości na weselu/pomóc w przeprawie przez rzekę orszaku weselnego [b]. We wszystkich tekstach tej grupy zapowiedź wesela pojawia się w symbolicznych obrazach pawi i gołębi.

Pośród innych pieśni będących zapowiedzią wesela w rodzinie (*Gospodarz przygotowuje się do wesela syna; Złwiony ptak w zamian za darowanie życia obiecuje pomoc w przeprawieniu przez rzekę orszaku weselnego* [1.3.4]) na uwagę zasługuje zwłaszcza ta ostatnia. Motyw, na którym się opiera, jest szeroko znany nie tylko w folklorze – przeprawa wesela przez wodę symbolizuje tu zawieranie związku małżeńskiego³. A zatem musiano ją śpiewać gospodarzowi, który przygotowywał się do wyprawienia synowi wesela, albo takiemu, któremu tego życzano.

Specjalne pieśni łazarki wykonywały także rodzicom, których dzieci gdzieś wyjechały albo zmarły (typ *Dzieci nieobecne* [1.4]). Charakterystyczne motywy przewodnie dla pieśni tej grupy to: *Matka pyta żurawie o syna* [1.4.1] oraz *Matka czeka na powrót syna* [1.4.2].

Na schemat kompozycyjny pieśni, w których wystąpił pierwszy z wymienionych motywów składają się cztery elementy: syn odchodzi z domu [a]; matka pyta żurawie o syna [b]; odpowiedź żurawi: ptaki nie wiedzą, czy widziały jej syna, bo go nie znają/widziały jej syna – był martwy [c]; opis wyglądu syna – jeśli padła pierwsza odpowiedź [d]. Pieśni te były zapewne przeznaczone dla gospodyni, której syn był z dala od domu. Jeden z wariantów miał chyba na celu pogodzenie matki ze śmiercią syna. Podobną funkcję mogła spełniać także pieśń *Matka płacze nad mogiłą córki* [1.4.3].

³ А.А. Потебня: *Переправа через воду как представление брака*. Москва 1886 (za: Л.Н. Виноградова: *Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования*. Москва 1993, s. 70).

Мотив *Матка чека на поврót сына* [1.4.2] застал ту однотованý тýлко на двóх текстaх: на подвóрзе дому члóпaкa прылeцaтý гóлeбúe [a]; гoспoдýнú зaмíаtа подвóрзе í устaвíа стóлý на прыýчeнíе сынa пoврaцaýацeгo зe слýжбы у cаrа/пoврaцaýацeгo з вoýскa [b]. Пeснú тe бýтý з пeвнóсчúа аdрeсoвaнe до мaтeк, ктóрых сынoвú мeлú пoврóчúтú до дoмy пo длýжшýм окрeсúе нe-обeцнóсчú í в дoдaткú бýлú тo члóпцý гoтoвú до oжeнкy (слáвúнeнíе íх бoгaцтвa мoжнa oдчýтýвaчú якo зaчхвaлaнíе дoбрeгo кaндýдaтa нa мeжa, a гóлeбúe нa подвóрзý – якo зaпoвeдú вeсeлa чý тeж гoтoвoсчú кaвaлeрa до змíаны стaтýсy сoцeкнoгo).

ТЕКСТЫ

1. GOSPODARZE A DZIECI PRZED OŻENKIEM

1.1. Мlodzi gotowi do ożenku

1.1.1. Łazarki zalecają matce, by widziała już w synu młodego mężczyznę

[SNU1890/3/29/6]

Имала ма́йка́ имала, |: Лазаре! :|
Пjрвнoгo сина Малина.
 „Мила Малину ма́ичице,
 Ти имаш сина Малина,
 Да го не гледаш малено,
 На да го гледаш на вран кон,
 Какво му конья играе
 У кра́й Дунавско ливагъе,
 Дека го вчера видохме.
 На врана конья íаздeшe,

a_{1,1} На синьо седло седеше,
 На глава му зелен венец,
 b_{1,1} Зелен венец се от здравец.
 Да e дете заман здраво,
 Заман здраво, като здравец;
 У венецо криво перо,
 Криво перо паунево,
 Паунево галунево,
 Паунево позлатено,
 Окото му посребрено”.

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

[SNU1889/21/11]

Било мало маненко.
 Не гледа́й го маненко.
 На го гледа́й на вран конъ.
 Как му конья играе.
 Уздици му дзвездици,
 Седлото му сребарно,
 Озгор-оздол свилено,
 Стременье му пjрстенъе;
 Конья му ги рупаше,

a_{1,2} Они пенъа пуштаа,
 b_{1,2} Дека пенъа паднеше,
 Там топола никнеше.
 Под топола Никола,
 Чиста чоа кроиеше,
 Свилни дреи шиеше,
 Сас сребрана иглица
 И с ленени кончици.

Sofijskie, za: S. Wyłczinow

[KamCzipr43]

Овдека ми казуу,
о. мъни́чко детенце,
 не га гледай мънинко,
 нал га гледай на коня,

a₂ како коня бързаше,
 како джелет джелкаше,
 b_{1,3} тия бели грошове,
 и тия жълте жълтице.

Cziprowskie, za: A. Kamenowa

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Matka ma syna pierworodnego – Malina.

a_{1,2}. Jest tu jakoby dziecko małe.

a₂. Łazarkom powiedziano o małym dziecku.

b_{1,1}. Łazarki nakazują matce Milena, by nie patrzyła na syna jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę na wronym koniu, galopującego wzdłuż Dunaju. One widziały go tam wczoraj – siedział w niebieskim siodle, na głowie miał wianek z bodziszka i pawie pióro.

b_{1,2}. Łazarki nakazują matce, by nie patrzyła na syna jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę na wronym koniu, który puszcza pianę z pyska. W miejscu, gdzie pada piana, wyrasta topola, pod którą siedzi Nikoła i szyje jedwabne ubranie.

b_{1,3}. Łazarki nakazują matce, by nie patrzyła na syna jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę galopującego na koniu.

1.1.2. Łazarki zalecają ojcu, by pozwolił synowi pójść z nimi

[SNU1890/2/17-18/3]

Дане бане больарине,
Чули сме те, та сме дошли,
Чули сме те и разбрали:
„Имаш сина Костадина,
Златоуста среброкоса,
Дај го, дај го, Дане бане!
Дај го, дај го с нас да иде,
С нас да иде, цар да баде,
Цар да баде, мир да чини,
Саде земња и тадеве,
Бан да баде, бој да бије,
Бој да бије да надвије”.
Дане бане отговара:
„Имам, имам, бах не лова;

a_{1,1} Ама ми је велно младо,
Не може се на конь джржи,
Не може си војска реди”.
c_{1,1} „Дај го, дај го с нас да баде,
Тамо има три кралоуе
Три кралоуе, три банове,
Един ште му конья джржи,
Други ште му пат оправва,
Трејки ште му војска реди;
Саде оно тамо да је,
Да се нишне низ Ардана,
Низ Ардана, вос Ардана.
b_{1,1} Што ли би му прилегало,
А па нам би драго било!”

Sofijskie, za: C. Wyłczinow

[ZachKam192/14]

Е Йоване, деветлийо!
Имаш сина бре малена
Ај го, дај го с нас да иде,
С нас да иде, цар да биде!
– „Аво моми, лазарици!
Дал би, дал би, но не давам:
Йоше ми е бре малено,
Бре малено, бре галено!
Йош не може на кон' качи,

a_{1,2} Йош не може пушка метне,
Йош не може сабля паше”.
c_{1,2} Лазарици проговарят:
– Е Йоване, деветлийо!
b_{1,2} Ај го, дај го с нас да иде,
Ние сме си ногу друшки!
Една че го на кон' качи,
Друга че му пушка метне,
Трејка че му сабля паше.

Kjustendiiskie, za: J. Zachariew

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Łazarki słyszały, dowiedziały się, że gospodarz ma syna Kostadina. Zalecają ojcu, by pozwolił mu pójść z nimi. Obiecują, że chłopak zostanie carem, będzie czynić pokój i zwyciężać w bojach.

a_{1,2}. Łazarki wiedzą, że gospodarz ma syna. Zalecają ojcu, by pozwolił mu pójść z nimi. Jeśli z nimi pójdzie, uczynią go carem – nawet jeśli nie może jeszcze strzelać i nosić szabli.

b_{1,1}. Ojciec nie chce, żeby syn poszedł z łazarkami, bo jest za młody – ani nie potrafi jeździć konno, ani dowodzić wojskiem.

b_{1,2}. Ojciec pozwoliłby synowi pójść z łazarkami, ale ten jest za młody – nie umie jeździć konno, nie może jeszcze nosić karabinu i szabli.

c_{1,1}. Łazarki jeszcze raz zwracają się do ojca chłopca z zaleceniem, by pozwolił mu z nimi pójść. Zapewniają, że tam, gdzie go zabiorą, są trzej królowie i trzej banowie: jeden przytrzyma mu konia, drugi utoruje drogę, trzeci ustawi wojska. Najważniejsze, żeby on był z nimi.

c_{1,2}. Łazarki jeszcze raz zwracają się do ojca chłopca z zaleceniem, by pozwolił mu z nimi pójść. Zapewniają, że wszystko zrobią za niego same – jedna wsadzi go na konia, druga poda mu karabin, trzecia przywiąże do pasa szablę.

1.1.3. *Inne*

Matka przygotowuje ozdoby obrzędowe dla syna i córki

[ZachKam196/28]

Ел Божано, бел Божано, / Що си толку жъта бледа, / Жъта бела, пребледела? / – Аво моми, лазарици, / Вече ми се додеяло / На чардако седеечи, / Ситен бисер низеечи, / На синоко по фесоко / На черката по грълото: / На синоко по фесоко, / По фесоко за Великден, / На черката по грълото, / По грълото за Лазарица.

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

Łazarki pytają Bożanę, dlaczego jest taka blada. Gospodyni zmęczyła się przyszywaniem drobnych pereł do czapki syna na Wielkanoc i robieniem naszyjnika dla córki na św. Łazarza.

Matka wysyła najmłodszą córkę po wodę – dziewczyna nie wraca

[SNU1891/6/18/4]

Оваі дивна господжа, / Дивну чельад начува: / Све синове банове, / Све воі черке кральице. / Прати черку на воду, / Прати сина на воіску; / Син иде, па доіде, / Черка иде, не доіде.

Caribrodskie, za: C. Stalijski

Przecudna pani wychowała gromadkę dzieci. Wszyscy synowie – banowie, wszystkie córki – królowny. Posyła najmłodszą córkę po wodę, a najmłodszego syna – do wojska. Chłopak wraca do domu, dziewczyna – nie.

1.2. *Czas już znaleźć synową/zięcia*

1.2.1. *Pytanie do ojca/do matki, dlaczego nie żeni syna/nie wydaje za mąż córki*

[ZachKam191/12]

Извир вода извира, |: с Лазаре, :|
Бело книже изфрља,
На книжето писано:
Имаш сина да жен'иш,
Шо го тате не жен'иш,
Шо му двори не градиш,
Шо му коня не седлаш,

a_{1,1} Шо му налча не златиш,
 Шо му пръстен не сребриш?
 – Аво, моми лазарки,
 Двори сам му градило,
b₁ Налчи сам му златило,
 Пръстен сам му сребрило,
 Коня сам му седлало,

c₁

Мома не съм тражило,
Момата е с лазар'е
У лазар'е девойка,

До прегната срегната,
Благосови. мили тате! α
– Да сте живи, лазарици! β
Kjustenditskie, za: J. Zachariew

[ZachKam191/11]

Извир вода извира, |: е Лазаре :|
Бело книже исфрля,
На книжето писано,
Майкя шерка да жени.
Що я, мале, не жениш,
Що ву пръстен не златиш.
Що ву слика не тражиш?
Я она си проговаря:

$a_{1,2}$ – Я съм пръстен позлатила,
Я съм слика намерила,
Пусто село Врачанско,
Пусто момче Врачанско,
 $b_{2,1}$ Пръво е бре айдуче! γ
Играй, играй, лазарко,
Па се лепо поклон'и!
 c_2
Kjustenditskie, za: J. Zachariew

[SNU1889/19/1]

Имаш иунак не женен, |: Лазаре! :|
Што го млад не ожениш?
Што му гримњи не ковеш?
Што му пжрстен не леиеш?
Што му гаитан не шиеш?
А майкя им говоре:
– И гримњи сам ковала,
И пжрстен сам леіала,
И гаитан сам ушила;
Сал не мога да наіда,
Сину лика прилика.
Што на лице прилега,
И на рода пригода.

$a_{2,1}$ Лазарки й говоре: $d_{1,2}$
 $b_{2,2}$ – Лазарова мале ле!
Прилика му прилича,
Лазарова сестрица;
Брат й іа Лазар не дава,
 c_3 Дур не градиш мостове,
От момини дворове,
До момкови дворове.
Кога поіде млад Лазар,
Кога поіде на госкье,
Поли да си не праши,
Чехли да си не калъа.

Sofijskie, za: S. Wylczinow

Що го, майко, не жениш? [SNU1949/44/421/820]

Оруглица трепере
Над момкови дворове.
„Що го, майко, не жениш?“
– „Не жена го, не жена,
Че му нема прилика.
Лика му с, прилика

a_3 Лазарова сестрица –
Брат я Лазар не дава,
 $b_{2,3}$ Никъде я не пуска:
 $c_{4,1}$ Ни с момите на вода,
Ни с невести на дръва.
Ни с сргене на хоро“.

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

[StamPlow266]

Тук сме чули, разбрали,
че има срген неженен.
Що го майка не жени
що му пърлика не дири

$a_{1,2}$ и на пърлика отлика. $d_{1,3}$
Пърлика му е, пърлика
 $b_{3,1}$ тънка Стояна убава.

Plowdiwskie, za: Ž. Stamenowa

Що го, мале, не жениш? [SNU1949/44/421/821]

„Чернооко ергенче –
Що го, мале, не жениш?“

$b_{2,4}$ – „Женила го бих, женила, c_5
Ала ми е манинко“.

„Не гледай го манинко.
На го гледай на коньо,
Как му коня играе,

d₂ Как му узди треперат:
Уздици му – звездици,
Пръстенче му – сърменче!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. I w a n o w

[SNU1905/5/14]

Из вир вода извира,
Ситне кн’иг’с извръл’а;
У кн’иг’с е писано
Мак’а сина да жени.
Женила би, женила,

a_{1,3} Ама нема прилика,
Прилика му Еглика,
И она е долеко,
Долек, дори у Солун.

c_{4,2}

Trynskie, za: P. Ż i w k o w

Майка да жени сина си [SNU1953/325/485]

„Тук сми чули и рѣзбрали, | Лазѣри :|
тук сми чули и рѣзбрали.
имѣ ирген ниженин.
Що гу майкѣ ни жени,

a_{2,2} шо му булкѣ ни търси,
що му конїѣт ни кувѣ
с пузлѣтени петълѣ,
b_{3,2} сѣс сребърни клинчїт?”

Karłowskie, za: L. R a l e w

A n a l i z a m o r f o l o g i c z n a

a_{1,1}. Woda niesie białą kartkę, na której jest napisane, że ojciec ma ożenić syna.

a_{1,2}. Woda niesie białą kartkę, na której jest napisane, że matka ma wydać za mąż córkę.

a_{1,3}. Woda niesie kartkę, na której jest napisane, że matka ma ożenić syna.

a_{2,1}. Łazarki wiedzą, że gospodyni ma nieżonatego syna.

a_{2,2}. Łazarki słyszały, dowiedziały się, że jest tu nieżonaty chłopak.

a₃. Sztandar weselny powiewa nad podwórzem domu chłopaka.

b₁. Łazarki pytają ojca, dlaczego nie żeni syna, nie grodzi dla niego podwórza, nie siodła konia, nie szykuje mu butów i pierścienia.

b_{2,1}. Łazarki pytają matkę, dlaczego nie wydaje za mąż córki, nie szykuje dla niej pierścienia i nie szuka odpowiedniego kandydata na męża.

b_{2,2}. Łazarki pytają gospodynię, dlaczego nie żeni syna, nie szykuje bransolet, pierścienia i ozdobnego sznura do ubrania.

b_{3,3}. Łazarki pytają matkę, dlaczego nie żeni syna.

b_{3,4}. Łazarki pytają matkę, dlaczego nie żeni syna – czarnoookiego kawalera.

b_{3,1}. Łazarki pytają, dlaczego matka nie żeni syna, dlaczego nie szuka dla niego odpowiedniej dziewczyny.

b_{3,2}. Łazarki pytają, dlaczego matka nie żeni chłopaka, dlaczego nie szuka dla niego odpowiedniej dziewczyny, nie podkuwa koni.

c₁. Gospodarz odpowiada, że ogrodził już podwórze, przygotował dla syna buty oraz pierścień, osiodłał mu nawet konia, i tylko nie szukał dziewczyny.

c₂. Gospodyni odpowiada, że przygotowała już pierścień dla córki, a nawet znalazła dla niej kandydata na męża – chłopaka ze wsi wraczańskiej, pierwszego wśród hajduków.

c₃. Gospodyni odpowiada, że ma już bransolety, pierścień oraz ozdobny sznur do ubrania, i tylko nie może znaleźć dziewczyny, która odpowiadałaby urodą i pozycją jej synowi.

c_{4,1}. Matka odpowiada, że nie żeni syna, bo nie ma dla niego odpowiedniej dziewczyny. Ta, która by się nadawała na żonę, to siostra Łazara, ale brat nigdzie jej nie puszcza – ani z innymi dziewczętami po wodę, ani z młodymi męzałkami po drewno, ani z chłopakami na choro.

c_{4,2}. Matka odpowiada, że nie żeni syna, bo nie ma dla niego odpowiedniej dziewczyny. Ta, która by się nadawała na żonę, jest daleko, w Sołuniu.

c₅. Matka odpowiada, że chętnie ożeniłaby syna, ale jest jeszcze za młody.

d_{1,1}. Łazarki same wskazują gospodarzowi odpowiednią kandydatkę na synową – to jedna z nich, pierwsza w środku.

d_{1,2}. Łazarki same wskazują gospodyni odpowiednią kandydatkę na synową. Jest nią siostra Łazara, ale ten jej nie da, dopóki między jego domem a domem chłopaka nie zostanie wzniesiony most – gdy młody Łazarz przybędzie w gošcinę, nie zakurzy sobie spódnic i butów.

d_{1,3}. Łazarki wskazują gospodyni odpowiednią kandydatkę na synową – piękną Stojaną.

d₂. Łazarki nakazują gospodyni, by nie patrzyła na syna jak na małe dziecko, lecz widziała w nim młodego mężczyznę na koniu.

a. Łazarki proszą gospodarza o błogosławieństwo.

β. Gospodarz błogosławi łazarki, życząc im zdrowia.

γ. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Tańcz, tańcz Łazarzu, ładnie się pokłoń!”

1.2.2. Łazarki oferują pomoc gospodarzom w zaręczeniu/pożenieniu ich dzieci

[SNU1913/350/4]

Ой Лазѣре, Лазѣре,
Дубре си душѣл, Лазаре!
Тукж сми чули, рѣзбрали,
Чи имж мума и момѣк.
Душле сми дж ги уженим,

ε Нж гулям ден', нж Вилигдин,
По нж гулям ден' Гюргювдин.
а_{1,1} Дж водѣт, дж сж дуводѣт,
И нж хѣжилѣк дж идат.

δ

b_{1,1}

Elenskie, za: M. Arnaudow

Ой ми те тебе, Лазаре [SNU1912/284/403]

Ой ми тж тебж Лазѣре
Тукж сми чули рѣзбрали
Чи имѣти момѣк и мума
Аку ни сте ги мѣнили
Додухми дж ги мѣнними
Нж добѣрѣ день нж Виликденѣ
Ду по нж добѣрѣ Гиргюфденѣ

а_{1,2} Съсѣ чѣрвенити ѣйчица
Съсѣ белити крѣваи
Съсѣ шерѣжни агѣнѣж
b_{1,2} Пуклуни сж Лазѣре
Вѣзвѣрти сж Лазѣре
И сж нж Богж пумули.

γ_{1,1}

Orjachowica, za: N. Czechlarew

Ой Лазаре, Лазаре [SNU1912/283/400]

Ой Лазаре Лазаре
Тукж сми чули рѣзбрали
Чи имж мума и иргѣнѣ
Додухми дж ги миними
Додухми дж ги згудими

а_{1,1} Съсѣ червенити ѣйчица
Съсѣ шерѣжнити агѣнѣж
Рѣзвѣрти сж Лазѣре
b_{1,3} Убѣрни сж Лазаре
Чи сж нж Богж пуклуни.

γ_{1,2}

Orjachowica, za: N. Czechlarew

Тук ни казаха – мома хубава [SNU1994/86/137]

Тук ни казаха, |: Лазаре :|
мома хубава,
мома гизлава.
че ний дойдохме,
да я питаме,

а_{1,3} дали ѣ годена,
дали ѣ женена.
Ко не ѣе годена,
b₂ да я годиме,
да я ожениме.

Karnobatskie, za: D. Todorow

Анализ морфологична

ε. Gospodarze witają Łazara.

a_{1,1}. Łazarki słyszały, dowiedziały się, że w domu, który odwiedzają, są dziewczyna i chłopak.

a_{1,2}. Łazarki słyszały, dowiedziały się, że w domu, który odwiedzają, są chłopak i dziewczyna.

a_{1,3}. Łazarkom powiedziano, że w domu, do którego przybywają, jest piękna dziewczyna.

b_{1,1}. Łazarki przybyły tu, żeby pożenić dziewczynę i chłopaka – na Wielkanoc, na św. Jerzego.

b_{1,2}. Łazarki przybyły tu, żeby zaręczyć chłopaka i dziewczynę – na Wielkanoc, na św. Jerzego, z czerwonymi jajkami, białymi krawajami, kolorowymi jagniętami.

b_{1,3}. Łazarki przybyły tu, żeby zaręczyć dziewczynę i chłopaka, z czerwonymi jajkami, z kolorowymi jagniętami.

b₂. Łazarki przybyły zapytać, czy dziewczyna jest już zaręczona, czy jest już zamężna. Jeśli nie, same ją zaręczą, same wydadzą ją za mąż.

δ. Łazarki życzą dziewczynie i chłopakowi, żeby dożyli długich lat starości i odbyli pielgrzymkę do Ziemi Świętej.

γ_{1,1}. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Pokłoń się Łazarzu, zakręć, pomódl się do Boga!”

γ_{1,2}. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Rozkręć się Łazarzu, obróć się i pokłoń się Bogu!”

1.2.3. Gospodarz szuka żony dla syna

1.2.3.1. Gospodarz wyrusza na poszukiwanie żony dla syna

[SNU1889/24-25/18]

„Кмете, Пауне, Пауне!”

Кмет Паун седи та пије,

Та пије бистра ракиа

И това вино червено,

На високите чардаци,

Та па сагледа, сагледа,

Каде под небо летеа

Девет редове галабе,

Десети сиви пауне.

Кмет Паун викна слугини,

Па на слугини говоре:

„Слугини мои дворкини,

Земете тесте клучеве

И това решто сребрано,

Та отворете сжрпиа,

Та награбете белџа,

И червената ченица,

Та нананете галабе

И тија сиви пауне;

Па ги смамете, фанете,

Че кога дојде напролет,

Јазе кју свадба да права,

Кју жена сина Никола,

Та ми галабе требуват,

Галабе оште пауне;

a₁ Галабе да ми погукат,
Пауне да ми попејат.
Госкјето да ми веселат”.

И слугини го слушаа,
Узели тесте клучеве
И това решто сребрано,
Та отворија сжрпија,
Та награбоа белџа
И червената ченица;

b₁ Та нананиа галабе
И тија сиви пауне.
Па кога било напролет,
Кмет Паун конџа обседлџа,
Обседлџа добре обузда,
В царски се дреи премени
Отиде снаа да дири;
Та па промина замина

През Димно-рамно Загорје.
Сакаде иде обиде
Сину прилика да наиде,
Никаде нема да наиде.

Та па отиде, отиде
При крало при Долианскио,
Та па му тио говоре:
„Крало Долиански, Долиански!”

c

d₁

e

Знаеш ли зашто ја дојдох?
 До тука дори до тебе?
 Ја сакам свадба да права,
 Да жена сина Никола.
 Та си му дира прилика,
 Што спроти него прилича
На наша рода пригода".
 Кога си това думаа,
 Кралева мома убава,
 Кралева добра даштерка,
 Чуена и прочуена,
 Она им измет чинеше,
 Бистра ракија служеше.
 Кмет Паун дума казваше,
 Казваше и дометаше,
Как да си станат сватове
 Кралво се сети-досети,
 Та си му дума продума:
 „Кмете ле свате Пауне!
 Какво кју да ја обреча,
 Като не са се видели
 Сас твоја сина Никола,
Некјат се белки ареса".
 Тогај му Паун продума:
 „Свате ли кралво Долјански,
 Ја слушај да ти продумам!
 Кога за мома дојдеме,
 Ја кју да дојда за мома
 И мои китка сватове,

Сас три илјади конјаци
 И три илјади пешаци,
 Ке дојде и млат Никола,
 Па ти излезни, та гледај,
 Има ли, като Никола?
 Има ли други по-убав?
 От моја сина Никола?
 f Аку да има по-убав,
 Свadbата да ми повжрнеш
 И да си запреш момата
Без мома да си идеме".
 Тогаја кралво пристапа. i
 И па друго му продума:
 „Не мога свате да ида,
 У друми има млогу прах
Дреите кју си напраша".
 g Паун му тио думаше: j
 „Свате ле, кралво Долјански!
 Ја кју направа друмове
 И с чоа кју ги постела,
 Па тогај ти да излезнеш
И ја кју да те посрешна".
 И си се двама здумаа, k
 h Здумаа и додумаа;
 На здраве пиа ракија,
 На здраво дума думаа,
 Та у Неделја годежо,
 До друга да је свадбата.

Sofijskie, за: S. Wyłczynow

Кмет Лазар и син му [SNU1949/44/423/826]

Кмет Лазар вино пиеше
 И син му Дејан служеше.
 Три годин служи брс весел.
 Па стана та си отиде.
 И баща му се досети,
 Па на черка си говорче:
 „Черко Гјорѓице убава,
 Засучи бели ракаве,
 Заврати свилни skutеве,

a₂ Омеси бела погача,
Наточи жљта здравица --
 Че ше да ида, да ида, d₂
За син прилика да дира!
 Па смами сиви галуне, b₂
 b₂ Галуне, сиви пауне --
 Галуне да ми погукат,
 Пауне да ми попејат,
 Гостете да ми веселат!"

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. Iwanow

Analiza morfologiczna

a₁. Kmet Paun siedzi na werandzie, pija rakiję i przygląda się krążącym nad jego podwórkiem sznurom gołębi i pawli.

a₂. Po trzech latach syn Łazara – Dejan przestaje mu posługiwać przy stole i odchodzi z rodzinnego domu. Ojciec domyśla się powodu.

b₁. Kmet Paun woła służące, by wzięły klucze i sito, otworzyły stodołę, nabrały pszenicy

i nakarmiły nią gołębie i pawie – chce, żeby wiosną, kiedy będzie wyprawiać wesele syna Nikoły, bawiły gości.

b₂. Gospodarz nakazuje córce Gjurgicy zakasać rękawy, zarobić ciasto, nalać rakii, a potem zwabić gołębie i pawie, żeby bawiły jego gości.

c. Służące biorą klucze i sito, otwierają stodołę, nabierają pszenicy i karmią nią gołębie i pawie.

d₁. Wiosną Paun siodła konia, przebiera się odświętnie i wyrusza na poszukiwanie synowej.

d₂. Gospodarz rusza na poszukiwanie odpowiedniej kandydatki na żonę dla syna.

e. Gospodarz długo szuka kandydatki na synową i dopiero u króla Doliańskiego(?) znajduje dziewczynę urodą i pozycją odpowiadającą jego synowi.

f. Córka króla służy przy stole, a on i kmet Paun ustalają termin przybycia orszaku swatów.

g. Król nie chce oddać córki za żonę komuś, kogo wcześniej nie widział.

h. Paun proponuje: gdy przybędą swaci po pannę, będzie wśród nich także jego syn Nikoła i jeśli znajdzie się ktoś piękniejszy od niego, to odstąpi od zawartej umowy.

i. Król przystaje na propozycję Pauna, ale zaraz potem twierdzi, że nie będzie mógł przekonać się o urodzie Nikoły, bo nie chce sobie zakurzyć ubrania na drodze.

j. Paun zapewnia króla, że wyjdzie mu na spotkanie i pokryje drogę suknem.

k. Król i kmet Paun dochodzą do porozumienia. W tę niedzielę będą zaręczyny, a w następną – wesele.

1.2.4. *Inne*

Dziewczyna, którą gospodarz upatrzył sobie na synową, sama wskazuje mu drogę do swego domu

[SNU1905/3/3]

Селим тъкми дево̀к'у, / Дал е селска сел'анка, / Ил е градска грацанка? – / Не е селска села'нка, / Но е градска грацанка, / Де во̀и двори не знае, / Сама му ги казуе: / „Дено вишн'а и црешн'а / И блажичка јабука, / Тамо мон дворове!”

Trynskie, za: P. Ž i w k o w

Selim szuka domu dziewczyny z miasta. Ona sama wskazuje mu drogę – mieszka tam, gdzie rosną: wiśnia, czereśnia i jabłoń rodząca słodkie owoce.

Gospodyni czeka na powrót gospodarza, który pojechał szukać żony dla syna

[WasKapan219]

Мари Радѡ, бяла Радѡ, / |: дойла, дойла, дойла :| / доди ли си чейюбейно? / – Не е дошъл, днес ша доди, / ша ми донсе бяло кони, / на конито малка мома, / на момата червен чумбер, / на чумберо триперушка. / Как трипери триперушка, / тъй трипери и мойто сърце / за мо-минско бяло лице.

Razgradskie, za: M. W a s i l i e w a

Łazarki pytają Radę, gdzie jest czelebija. Rada odpowiada, że dzisiaj wróci i przyprowadzi jej piękną pannę na białym koniu, której ona nie może się doczekać.

1.2.5. *Inne**Gospodyni wybiera synową*

[ZachKam194/21]

Нарачала чубричица, / Нарачала, порачала, / Да ву дойдат лазарици, / Сите редом да ги гледа, / Сама снаа да избере, / Да избере да бележи. / Па дойдоа лазарици, / Напрет, напрет прет неделя, / Прет неделя, у сабота. / Сите ги е рет гледала / Сама снаа аресала, / Аресала, бележила / И на дружки бре казала: / Знайте, дружки, за знаян'е, / Досега е ваша друшка, / Отсега е наша снаа. / На Лазара спомен че е, / На Велигден китка че е, / На Джурджовден свадба че е, / Ни е прегня, ни е дзагня, / На прегнята другачката.

Kjustenditskie, za: J. Zachariew

Gospodyni zaprasza do siebie łazarki, by wybrać spośród nich żonę dla syna. Kiedy przychodzą, dokonuje wyboru, po czym oznajmia, że odtąd jedna z nich będzie synową w tym domu – Łazarz to już dla niej tylko wspomnienie, na Wielkanoc będą zaręczyny, na św. Jerzego – wesele.

1.3. *Zapowiedź wesela*1.3.1. *Wezwanie do ożenku/zaręczyn dzieci*

Дворито си метете [SNU1994/81/118]

Дворито си митете, митете,	a	Тук си първом дойдохме, дойдохме,	b₁
столовите редете, редете,		<u>мома</u> и ерген найдохме, найдохме.	
Лазар иде отдолу, отдолу,		Я ергеня женете, годете,	c₁
бели поли развява, развява,		я момата годете, женете,	
жълти чехли разтропва, разтропва		додей вино евяно, евяно	
<u>и си</u> песен запява – „иху-ху-у”.		и върла бистра ракия, ракия, иху-ху-у.	

Karnobatskie, za: D. Todorow

Я момата годете, я момъка женете! [BNT5/379]

Ой, Лазаре, Лазаре,	b_{2,1}	радувай се, домакине!
тука ни са казале,		Колко шума по гората,
<u>че има</u> мома и момък.		толко здраве на таз къща;
Я момата годете,	c_{2,1}	колко дърва по полето,
я момъка женете,		толко здраве на таз къща;
доде е вино червено		на таз къща чорбаджийска,
<u>и тая</u> бистра ракия!		чорбаджийска и болярска!
Радувай се, радувай,	δ_{3,1}	

Beloslatsinskie, za: W. Stoin

Тука сме чули, разбрали [SNU1912/283/402]

Тукж сми чули рѣзбрали	b_{2,2}	И ягнитж гиргѣофски	
<u>Чи имж</u> мума и момък		<u>И пидитж</u> питрофски	
Я тукж момкж згудети	c_{3,1}	Рѣсклуни сж Лазѣре	γ
Я муматж ужжнети		Рѣзриди сж Лазѣре	
Дурѣ имж вину чѣрвену		Исѣ иргенски двурови	
И върла бистрж рѣкиж		Чи сж нж Богж пуклуни	

Ljaskowec, za: N. Czeczlarow

[StoinSof185/7]

Тука първо дойдоме,
Мома момче найдоме.
 Я момата женете,
 Я момчето згодете.

b_1 Дор е вино ефтино
И $\delta_{1,2}$ ракия бистрена.
 $c_{3,2}$ Колку лиске у горуту,
 Толку касмет у вашу къшу.

Sofijskie, za: W. Stoin

[SNU1913/350/5]

Тук сми чули, рѣзбрали,
Чи имѣти мумж и ирген.
 Я мумѣтж жѣнети,
 Я иргенѣж мѣнети,
 Дуде ѣ вину червену.

$b_{2,2}$ Удмянж дж си дувиде
 Нж тойтж мамж ружденж,
 $c_{3,3}$ Дж удмѣни мамж си.

Elenskie, za: M. Arnaudow

[SNU1958/305/519]

Първа кук'я ойдоме,
мома, момче найдоме;

b_1 ил момчето женете,
 $c_{2,2}$ ил момата годете.

Graowskie, za: A. Martinow

[KamCzipr43]

Ой, Лазаре, Лазаре,
 тука су ни казали,
че има момък за женене.

$b_{2,3}$ я мома женете,
 c_4 я мома доведете.

Cziprowskie, za: A. Kamenowa

Analiza morfologiczna

a. Łazarki wzywają do zamiecenia podwórza i przygotowania stołów – Łazar nadchodzi z dołu, białe spódnice rozwiewa, żółtymi trzewikami postukuje i pieśń śpiewa.

b_1 . Tu, gdzie łazarki przyszły najpierw, znalazły dziewczynę i chłopaka.

$b_{2,1}$. Łazarkom powiedziano, że jest tu dziewczyna i chłopak.

$b_{2,2}$. Łazarki słyszały, dowiedziały się, że jest tu dziewczyna i chłopak.

$b_{2,3}$. Łazarkom powiedziano, że jest tu kawaler.

c_1 . Łazarki wzywają do ożenku chłopaka i wydania za mąż dziewczyny, dopóki jest wino tanie i rakija.

$c_{2,1}$. Łazarki wzywają do zaręczyn dziewczyny i ożenku chłopaka, dopóki jest wino czerwone i rakija.

$c_{2,2}$. Łazarki wzywają do ożenku chłopaka i zaręczyn dziewczyny.

$c_{3,1}$. Łazarki wzywają do zaręczyn chłopaka i wydania za mąż dziewczyny, dopóki są: wino czerwone, rakija, gergjowskie jagnięta i petrowskie kurczęta.

$c_{3,2}$. Łazarki wzywają do wydania za mąż dziewczyny i zaręczyn chłopaka, dopóki jest wino tanie i rakija.

$c_{3,3}$. Łazarki wzywają do wydania za mąż dziewczyny i zaręczenia chłopaka, dopóki jest wino czerwone. Niech chłopak sprowadzi do domu wyrękę dla matki.

c_4 . Łazarki wzywają do wydania za mąż dziewczyny, do sprowadzenia jej do domu.

$\delta_{1,1}$. Łazarki nakazują gospodarzowi radować się, a wszystkim domownikom życzą wiele zdrowia.

$\delta_{1,2}$. Łazarki życzą domownikom dużo szczęścia.

γ. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Ukłoń się Łazarzu, rozejdź się po kawalerskim podwórzu, pokłoń się Bogu!”

1.3.2. Wezwanie do przygotowań na przyjęcie swatów

[StoinSof185/5]

Отъ тука първо дойдоме,
Тука добро найдоме.
 Весела буди, господжо,
 Мети, мети дворове,
 Реди, реди столове, –

a Че ти дойду сватове,
 Сватове и кумове,
b_{1,1} Добри дари ги дари:
 На кумицу чорапци,
 А на кума кошуля.

Sofijskie, za: W. Stoin

Ще дойдат сватове [BNT5/339]

Мети, мети дворове,
 реди, реди столове,
 че ще ти додат сватове,
 сватове и кумове!

b_{1,2} Редом реди грошове
 и поредом жълтици!
 Завърти се, Лазарке,
 отвърти се, Лазарке!

γ

Berkowskie, za: W. Stoin

Analiza morfologiczna

a. Tu, gdzie łązarki przyszły najpierw, znalazły szczęście.

b_{1,1}. Łazarki wzywają gospodynię do weselenia się, zamiecenia podwórza i przygotowywania stołów, bo już wkrótce przyjdą do niej swaci i kumowie. Niech przygotuje dary – dla kumy skarpety, a dla kuma koszulę.

b_{1,2}. Łazarki wzywają gospodynię do przygotowania stołów i liczenia pieniędzy, bo już wkrótce zawitają do jej domu swaci i kumowie.

γ. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Zakręć się, łązarko, odkręć się!”

1.3.3. Karmienie ptaków

[StoinSof183/3]

Летели ми са, летели
 Девет редове гълъбе,
 Десети – тии пауне.
 Като летеа, ехтеа,
 Дска паднеа, гранеа.
 Па са паднале, паднале
У Петревите дворове.
 Згледа ги Петар джелепин,
 Па на робини говоре:
 – „Земете златни ключеве
 И тия реша сребърни,
 Та отворете сърпини
 И наредете белиа
 И цървената ченица,

a_{1,1} Та наранъете гълъбе,
 Кс куга бѣде напролет
 Мила ке сина да женим
 И внука ке да наплитам,
 Оддалек мома ке годин,
 Одонат Дунаф у Влашко,
 Куга натамо ке поидем,
b_{1,1} Дунаф по песок ке минем.
 Куга се оттам повърнем,
 Матен ке Дунаф да дойде,
 Гълъбе ке ми потребат
 И тия тии пауне,
 Дунава ке ми препишат,
 Сватове да ми преминат”.

Sofijskie, za: W. Stoin

Гълъби и паун [SNU1949/44/416/801]

Седи Геро на чардаши,
 Червено вино писше

a_{1,2} И нагор, надол гледаше.
 Сагледа Геро, сагледа

До девед връви галабе,
Десета сиви пауне,
 Па свика Геро ратае:
 „Донесете златни ключеве,
 Да гребнем бела белиа,
 Да смамим сиви галабе

И тиа сиви пауне,
 Че ще си сина зажена –
 Галабе да ми погукат,
 Пауне да ми посвират,
 Гостето да ми веселат!”

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. I w a n o w

Гълъби в Янкови двори [BNT5/378]

Летеа ми, летеа, Лазаре,
 девет реда гълъбе.
 Дека на стан да паднат?
 – У Янкови дворове! –
 Он на либе говори:
 – Пойди, либе, пристъпи,

a₁₃ та юземи ключове,
 та отклопи амбаре,
 та загреби белия,
 та пресити гълъбе,
 b_{1,3} да ти лепо гугуцат.

Wraczanskie, за: W. S t o i n

Гълъби [SNU1949/44/416/802]

Дойдоха ми галабе
На Иванови дворове.
 Иван черки си говори:
 „Приди, черко, пристапи,
 Та ми бръкни джепове,

a_{1,4} Та извади ключеве,
 Та отвори хамбаре,
 b_{1,4} Та нагребти белиа,
 Та нахрани галабе –
 Лепо да ми погукат!”

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. I w a n o w

Кралица и гълъби [BNT5/395]

Кралице, крал Марковице,
 кралица хока от чардак:
 – Момкини, мои дворкини,
 я се качете на чардак,
 земете злати ключеве,
 слезнете доле наземи,
 па отворете сърпия,
 та нагребете белия,
 белия, бела пченица,
 да нахраниме гълъбе,
 гълъбе и па пауне.
 Ю пролет сина че женим,
 гълъбе да ми гукай,

b_{1,5} званици да ми веселя,
 пауне перя да редат,
званицам сянка да чиня! –
 И они са я слушале,
 та се качиха на чардак,
 земаха злати ключеве,
 слезнаха доле наземи,
 па отвориха сърпия,
 та нагребиха белия,
 белия, бела пченица,
 и нахраниха гълъбе,
 гълъбе и па пауне.

c

Sofijskie, за: C z o ł a k o w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Na podwórze Petra przyleciały sznury gołębi i pawi. Gospodarz przygląda się ptakom.
 a_{1,2}. Gero siedzi na werandzie, popija wino i przygląda się chodzącym po podwórzu sznurom gołębi i pawi.

a_{1,3}. Na podwórze Janka przyleciały sznury gołębi.

a_{1,4}. Na podwórze Iwana przyleciały gołębie.

b_{1,1}. Gospodarz każe służbie wziąć złote klucze, otworzyć stodołę, nabrać pszenicy i nakarmić nią gołębie, żeby wiosną, kiedy będzie żenił syna i zaręczał wnuka, pomogły mu przeprowadzić orszak swatów przez Dunaj.

b_{1,2}. Gero każe służbie przynieść złote klucze i nabrać pszenicy, żeby zwabić gołębie i pawie – chce, by wiosną, kiedy będzie żenił syna, bawiły gości.

b_{1,3}. Gospodarz nakazuje gospodyni wziąć klucze, otworzyć stodołę, nabrać pszenicy i nakarmić nią gołębie, żeby ładnie gruchały.

b_{1,4}. Iwan nakazuje córce, by wyciągnęła z jego kieszeni klucze, otworzyła stodołę, nabrać pszenicy i nakarmiła nią gołębie, żeby mu ładnie gruchały.

b_{1,5}. Żona króla Marka stoi na werandzie i wymyśla swym służącym, każąc im wziąć złote klucze, otworzyć stodołę, nabrać pszenicy i nakarmić nią ptaki. Chce, żeby wiosną, kiedy będzie wyprawiać synowi wesele, gołębie bawiły gości, a pawie rzucały im cień.

c. Służące biorą klucze, otwierają stodołę, nabierają pszenicy i karmią nią gołębie i pawie.

1.3.4. *Inne*

Gospodarz przygotowuje się do wesela syna

Момък на кирия [SNU1923/320/382]

Мъри булю Дякувице, / Дякувице, войновице, / Де утиди батю Дяку? / Той утиди нж кирие, / Нж кирие ф Прувдъе, / Дж зънисе бялу житу, / Дж дунисе кърмиди, / Дж припукрий черкувътж, / Дж ни пани лютж слънж, / Дж н-упали ивануфту, / Ивануфту черну кълпаче, / Стуенкинту алену булу.

Šumen, za: M. A r n a u d o w

Lazarki pytają Djakowicę, gdzie jest jej mąż. Gospodyni odpowiada, że poszedł sprzedać ziarno i kupić dachówki na dach cerkwi, żeby przymrozek nie zniszczył nakryć głów nowożeńców – Iwana i Stojanki.

Złowiony ptak obiecuje pomoc w przeprowieniu przez rzekę orszaku weselnego

[WakSof177/1]

Ошел е Павле у гора, / У гора лова да лови: / Тиа ми сури елене / И тиа бели пауне. / Че си е Павле подгонил / Тоя ми бели пауна, / Я паун му се молеше: / Немой ме, Павле, тепати. / Немой ме, Павле, тепати / Че кога баде у пролет / Мила че сина да жениш / И унука че погодишъ. / Та че го, Павле, жажениш / За прездунафка девока. / Дунаф че матен дотече, / Че носи дръвля, камен'е / Че носи дръвля, камен'е / И еловото връшен'е / И еловото корен'е. / Та че се, Павле, провикнеш: / Пауне, бели пауне. / Пауне, пиле шарено, / Де си ми, тува да си ми, / Невеста да ми пренесеш, / Сватове да ми преведеш! / И я че, Павле, да дойдем, / Невеста че ти пренесем, / Невеста че ти пренесем, / Сватове че ти преведем! / Я обърни се девойк'о! [γ]

Sofijskie, za: Ch. W a k a r e ł s k i

Gospodarz wyrusza na łowy. W lesie rozpoczyna pogoń za białym pawiem. Złowiony ptak, w zamian za darowanie życia, obiecuje myśliwemu pomoc w przeprowieniu przez rzekę orszaku weselnego, gdy ten wiosną będzie żenił syna.

1.4. *Dzieci nieobecne*

1.4.1. *Matka pyta żurawie o syna*

Забягна Тодор, Тодоре (I) [SNU1994/85/133]

Забягна Тодор, Тодоре,
със прякулчене кутларе.

a Баба жеруве видяла,
видяла и ги питала:

b_{1,1}

– Жеруве, вие дунавe,
като високо хвърчате
и нашироко гледате,
вий ли видяхте, жеруве,
моята синка Тодора.
Жеруве бабо думаха:
– Ний и да сме го видяли,

ние го не познаваме.

Баба жеруве думаше:

– Мой Тодор личен, приличен –
на гърдите му слънцето,
на плешките му – месеца,
вред по снага му – звездите.

d_{1,1}

c_{1,1}

Karnobatskie, za: D. Todorow

Баба на жерове думаше (II) [SNU1994/86/134]

Баба жерове думаше:
– Жерове, вие дунове,
като високо хвърчите
и на широко гледате,
вий ли видехте мой синка,
мой синка Ваню войника?
Жерове баба думаха:
– Бабо льо, Ваньова мама,

b_{1,2} да сме го, бабо, видели,
де ще го, бабо, познайме.

Баба жерове думаше:

– Мой синка й личен, приличен,
лична е рубя на него,
войнишка сабя на кръста
и тънка пушка на рамо,
войнишка шапка на глава.

d_{1,2}

c_{1,2}

Karnobatskie, za: D. Todorow

[AngBojan722]

Велика дума жерави:
– Жерави, бяли дунави,
вий високо връчати,
и на шароко гледати,
видяхти ли, жерави,
моята синка млад Джисо?
Жерави, бяли дунави,

b_{1,3} тий на Велика думаа:
– Видехми гу, видехми,
между два трапа лежеше,
ситна му пясък постелка,
мрямор му камък главница,
темната мъгла завивка.

c₂

Elchowskie, za: R. Angelowa

Analiza morfologiczna

a. Todor odchodzi z domu.

b_{1,1}. Matka pyta żurawie, czy widziały jej syna Todora.

b_{1,2}. Matka pyta żurawie, czy widziały jej syna Wania, który jest żołnierzem.

b_{1,3}. Matka pyta żurawie, czy widziały jej syna – młodego Dżisa.

c_{1,1}. Żurawie odpowiadają, że może i widziały jej syna, ale przecież go nie znają.

c_{1,2}. Żurawie odpowiadają: „Nawet jeśli go widziałyśmy, to jak miałyśmy go poznać?”

c₂. Żurawie widziały syna Weliki. Leżał na ziemi, drobny piasek był mu pościeleniem, marmurowy kamień – poduszką, ciemna mgła – przykryciem.

d_{1,1}. Matka opisuje syna jako szczególnie urodziwego – ze słońcem na piersiach, księżycem na plecach i gwiazdami na całym ciele.

d_{1,2}. Matka opisuje syna jako bardzo urodziwego, z szablą przy pasie, karabinem na ramieniu, w żołnierskiej czapce na głowie.

1.4.2. Matka czeka na powrót syna

Прехвъркнали са два гълъба (I) [SNU1994/81-82/119]

Прехвъркнали са дор два гълъба,
дор два гълъба, пъстри пауна,

a_{1,1} ха тук да кацнат, ха там да кацнат,
че са кацнали в Митево двори.

Митева мама ту вѣн, ту вѣщи,
двори митеше, столи ридеше,
че ше си дойди азнатар Митю,

b_{1,1} че ше докара девет товара,
девет товара с бели бешлици,
с бели бешлици, жѣлти жѣлтици.

Kamobatskie, za: D. Todorow

Прехврѣкнали са два гѣльба (II) [SNU1994/82/120]

Прехврѣкнали са дур два гальба,
дур два гальба пѣстри пауна,
че са кацнали в Недково дворе,
в Недково дворе на два амбаря,
на два амбаря на три дуваря.
Недкова мама ту вѣн, ту вѣщи,

a_{1,1} ту вѣн, ту вѣщи, двори метеше,
двори метеше, столи редеше,
че ша си доди Недко салдатин,
че ша си доди и ша докара
до два товара тежко имане.

b_{1,2}

Kamobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

a_{1,1} Dwa gołębie przyleciały na podwórze domu Mitji.

a_{1,2} Dwa gołębie przyleciały na podwórze domu Nedka i przysiadły na dwóch stodołach.

b_{1,1} Matka Mitja zamiata podwórze i ustawia stoły na przyjęcie syna powracającego ze służby u cara, który przywiezie z sobą dziewięć worków wypełnionych srebrnymi i złotymi monetami.

b_{1,2} Matka Nedka zamiata podwórze i ustawia stoły na przyjęcie syna powracającego z woj-ska z dwoma workami pełnymi bogactw.

1.4.3. Inne (O dzieciach zmarłych/zagrożonych)

Syn prosi ojca, żeby go wykupił z wojska i ożenił

Неделината мама на Неделя дума [SNU1994/86/135]

Неделината мама, / тя Недели дума: / – Недельо, Недельо, / я изляз, погледай, / ко са илей,
билей, / отвѣд зад Дунава, / дали е ледове, / или е лебеди. / Не било ледове, / не било лебеди,
/ а най ми е било, / царските палати. / В първия палат седи / Стоян млад войниче, / седи,
писмо пише / право до баща си: / – Тейно, откупи ма, / тейно, ожени ма.

Kamobatskie, za: D. Todorow

Matka każe Nedeli wyjść na podwórze i spojrzeć na drugi brzeg Dunaju, z którego wylania się coś białego – góry lodowe, a może łabędzie? To carskie namioty, a w jednym z nich Stojan pisze list do ojca, prosząc, żeby go wykupił z wojska i ożenił.

Matka płacze nad mogiłą córki

[AngBojan721-722]

Радкина майка, Радке ле, / ранила ѝ рано в събота, / одзела ѝ темян и оген, / на гробищата
отишла, / приляла и прикадила, / викнала та ѝ заплакала: / – Радке ле, мила мамина, / чуваш ли
кукувичката, / как хубаво кукува, / кукува, дори ортува / на крушка, на кокаливка. / Шери агънца
приспива, / вакли овчари разбужда / да станат рано да дувят, / прясно сирене да сирят / за ютре,
за свети Герги. / Радка съ од гроб обади: / – Чувам я, мамо, чувам я, / яла ни мога да стана. /
Черна ма ѝ прѣст прнтиснала, / змия ми очи изпила, / в коса ми гнездо извила / дребни пиленца
изпилила, / пиленца, пипилешченца. / Туй ти прошенъс, Радке ле, / и на твоята гробнина!

Elchowskie, za: R. Angelowa

Matka Radki wczesnym rankiem idzie na cmentarz, żeby zapłakać nad grobem córki. Pyta ją, czy słyszy kukułkę, która budzi owczarzy, by rozpoczęli przygotowania do obchodów dnia św. Jerzego. Dziewczyna odpowiada, że słyszy ptaka, ale sama nie może wstać, bo ziemia ją przygniata.

Rozdział czwarty

Cykl pieśni dla młodocianych

Pieśni adresowane do młodocianych tworzą tu jedną grupę tematyczną: *CHŁOPIEC I DZIEWCZYNNKA W ICH PRZYSZŁYCH ROLACH SPOŁECZNYCH (KAWALERA I PANNY)* [1]. W jej obrębie można wydzielić pięć typów. Pierwszy z nich – *Dziecko a łazarki* [1.1], oparty jest na dwóch motywach przewodnich: *Matka/ojciec budzi dziecko, żeby zobaczyło łazarki* [1.1.1] oraz *Wezwanie do matki, by wyprowadziła dziecko przed dom i pokazała mu łazarki* [1.1.2].

Na schemat kompozycyjny pieśni osnutych wokół motywu *Matka/ojciec budzi dziecko, żeby zobaczyło łazarki* [1.1.1] składają się dwa charakterystyczne elementy: dziecko zasypia (w kołysce/w ramionach matki/pod krzewem róży/na łące) [a]; matka/ojciec budzi je, żeby zobaczyło łazarki [b].

Pieśni oparte na drugim z motywów są krótsze – na ogół ograniczają się tylko do polecenia łazarek [b], które nakazują matce dziecka, by ubrała je na zielono i czerwono, a potem wyprowadziła przed dom, żeby mogło je zobaczyć.

Wydaje się, że pieśni te były wykonywane dla dzieci, które już wkrótce miały wejść w okres dojrzewania. Dla małego dziecka – chłopca lub dziewczynki – oglądanie tańczących i śpiewających łazarek to jakby zapowiedź ich przyszłych ról społecznych. Mała dziewczynka już wkrótce sama będzie łazarką, a chłopiec, gdy osiągnie wiek dojrzały, będzie patrzeć na uczestniczące w obrzędzie dziewczęta jako na kandydatki na żonę.

Najdobitniej przyszła społeczna rola małego dziecka, dla którego łazarki śpiewały, dochodzi jednak do głosu w pieśniach typu *Chłopiec – strojny kawaler* [1.2], gdzie poświadczono zostały teksty oparte na motywie *Chłopiec na koniu (z zielonym przybraniem czapki)* [1.2.1]. Przedstawiają one małego chłopca jako strojnego kawalera na koniu, we właściwej jego pozycji społecznej roli „poszukiwacza żony” [a]. Z motywem strojnego kawalera mamy do czynienia także w pieśni *Chłopiec w rogach jelenia* [1.2.2].

Znakiem dojrzałości fizycznej chłopca i dziewczyny jest też prawo chodzenia na choro (tańczenia chora na wiejskim placu – megdanie)¹, gdzie tradycyjnie dochodzi do pierwszych spotkań między młodymi. Projekcja niedalekiej przyszłości dziewczynki i chłopca pojawia się więc także w pieśniach osnutych wokół motywu *Matka wysyła syna/córkę na choro* [1.3] [a]. Tam chłopak przygląda się dziewczętom, a dziewczyna – chłopcom, on znajduje kandydatkę na żonę, ona – kandydata na męża [b].

Podobną wymowę mają teksty z motywem *Sokół/orzeł* (symbolizujący chłopaka) *polują na gołąbka* (symbolizującego dziewczynę) [1.4]. Ich schemat fabulamy tworzą dwa elementy: sokół/orzeł krąży nad gołąbkami pijącym wodę z jeziora [a]; matka błaga sokoła/orła, żeby nie porywał gołąbka – ma go tylko jednego i chce się nim nacieszyć [b].

Do tego samego kręgu tematycznego można też włączyć pieśni poświęcone dziewczynie, która jest *Za młoda na łazarkę* [1.5] (*Młodsza siostra jeszcze nie może pójść z łazarkami; Dziewczyna chciałaby pójść z Łazarem*), i takiej, która jest *Za młoda na pannę* [1.5] (*Dziewczynka jeszcze nie zasiała cząbru; Dziewczyna zasadziła bazylię i zasiała cząber – nic nie wyrosło*). Adresatką dwóch pierwszych pieśni była zapewne dziewczyna wchodząca w wiek dojrzewania, ale jeszcze nie panna (w sensie społecznym), bo nie może wziąć udziału w obrzędzie łazarskim – ma starszą niezamężną siostrę, a więc jeszcze nie pora przygotowywać strój łazarki. Z kolei dwie ostatnie pieśni mogły być śpiewane dla dziewczyny, która już wkrótce miała zmienić swój status społeczny, stając się panną, stąd pojawiający się w nich motyw siania cząbru – dawanie znaku swej dojrzałości do małżeństwa, wchodzenia w wiek dojrzały².

ТЕКСТЫ

1. CHŁOPIEC I DZIEWCZYŃKA W ICH PRZYSZŁYCH ROLACH SPOŁECZNYCH (KAWALERA I PANNY)

1.1. Dziecko a łazarki

1.1.1. Matka/ojciec budzi dziecko, żeby zobaczyło łazarki

[SNU1912/285/408]

Зъспалу ми й детѣнци
Фѣ пузльтенѣ люлчицѣ
Майкѣ му гу будѣнци
Я стѣни стѣни детѣнци
Дж гледѣ ми Лазѣрѣ
Какѣ хубѣ у играи

a _{1,1}	Съ негуви че'ли месюви
	Съ негуви пули китѣжни
b _{1,1}	Китѣжни рѣстѣкавѣни
	Нѣ Дунѣвѣ белѣжни
	Нѣ бялѣ камѣкѣ бувѣни
	Сѣсѣ пузльтенѣ бувалѣжѣ

Džanowo, za: N. Czechlarew

¹ Т. Колева: *За произхода на пролетните момински обичаи (лазаруване, кумичене и буенец)*. В: *Проблеми на българския фолклор. Доклади и изследвания*. Ред. П. Динев. София 1972, s. 368.

² К. Wrocławski: *O pieśni „Jana i Słońce” ze zbiorów braci Miladinowów*. В: *Животом и делото на браќата Миладиновци*. Скопје 1984, s. 42.

Заспало ми е детенце [SNU1912/285/407]

Зъспалу ми је детѣнци
У пузльтенѣ люлчицѣ
 Чи гу мамѣ му будѣщи
 Я стѣни стѣни детѣнци
 Дж си пугледнишѣ Лазѣру

a_{1,1} Какъ си хубѣ'у той лазѣж
 Съсѣ желти чехли путропѣж
 b_{1,2} Бели рѣкавиѣ рѣзмятѣж
 Синѣ зилснѣ чукманѣ рѣскичѣж

Ljaskowec, za: N. C z e c h l a r e w

[SNU1900/46/13]

Заспало је детенце, Лазаре,
Гу златену люлчицу;
 Маѣкѣ си га јокаше, Лазаре:
 „– Дигни ми се, детенце.

a_{1,1} Да си видиш лазарке, Лазаре,
 Како лепо шетају,
 b_{1,3} Лепендаром метаром, Лазаре,
 Гевѣѣачка гаѣтано”.

Cziprowci, za: T. T e n e w

[KamCzipr43]

Заспало детенце,
у шарену люлчицу,
 маѣка си га будеше,
 стани, стано детенце,

a_{1,2} че ти дойду лазарке,
 да то лепо попею,
 b₂ још по лепо пошетају.

Cziprowskie, za: A. K a m e n o w a

„Лаленце” в люлка [SNU1949/44/425/834]

Заспало ми лаленце
У шарена люлчица.
 Маѣка си го люляше

a_{1,2} И му песен пееше:
 „Стани, стани, лаленце,
 b₃ Да си видиш Лазара!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. I w a n o w

Заспало ми е детенце (II) [SNU1994/79/108]

Заспало ми ѣ детенце,
на мане си на рѣце,
 мане му го будеше:
 – Стани, стани, детенце,

a_{2,1} да погледаш лазарки,
 как хубаво играят,
 b_{1,4} шити поли разѣвѣят,
 желти чехли потропѣват.

Kamobatskie, za: D. T o d o r o w

Заспало ми детенце (III) [SNU1994/79/109]

Заспало ми детенце,
 на маѣка си на рѣце,
на баша си на кол'не.
 Маѣка му го будеше:
 – Стани, стани, детенце,
 да погледнеш Лазара,

a_{2,2} как е Лазар пременен,
 се с булена премяна.
 Лазар веднаж в година,
 b_{4,1} като червен трендафил,
 като лале в градина.

Kamobatskie, za: D. T o d o r o w

Заспало ми е детенце [SNU1953/323/480]

Зъспалу ми ѣ дитенци, ѣ: Лазѣри :ѣ
 зъспалу ми ѣ дитенци
пуд бѣл-чѣрвен триндафил.
 Маѣкѣ му гу будиши:
 „Стѣни, стѣни, дитенци,
 чи ми ѣ душѣл млат Лазѣр!”

a_{3,1} Стѣни, стѣни, дитенци,
 дѣ гледѣш млат Лазѣр:
 Малки момѣ с пулити,
 b_{4,2} а гулеми – с рѣкави,
 а нивести – с пристилки!”

Karłowskie, za: L. R a l e w

Заспало ми детенце (I) [SNU1994/79/107]

Заспало ми детенце
под бял червен трендафил,
под морова люляка.
Майка му го приспива,
баща му го будеше:

a_{3,2} – Стани, стани, детенце,
да погледаш лазарки
как хубаво играят,
b₅ жълти чехли потропват,
шити поли развяват.

Kamobatskie, za: D. Todorow

Лаленце се люлее [SNU1994/79/110]

Лаленце се люлее
на зелена ливада.
Не е било лаленце,
най е било детенце.
Очите му звездички,
лицето му трендафел.
Майка му го будеше:

a₄ – Стани, стани, детенце,
да си видиш нов Лазар,
не е Лазар всеки ден,
най е веднъж в годин'та,
като ружа в градинка,
като червен трендафел.
b₆

Kamobatskie, za: D. Todorow

Analiza morfologiczna

- a**_{1,1}. Dziecko zasnęło w pościelanej kołysce.
- a**_{1,2}. Dziecko zasnęło w kolorowej kołysce.
- a**_{2,1}. Dziecko zasnęło w ramionach matki.
- a**_{2,2}. Dziecko zasnęło w ramionach matki, na kolanach ojca.
- a**_{3,1}. Dziecko zasnęło pod krzewem róży.
- a**_{3,2}. Dziecko zasnęło pod krzewem róży, pod fioletowym krzewem bzu.
- a**₄. Tulipan kołysze się na zielonej łące. To nie tulipan, to małe dziecko.

b_{1,1}. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło Łazara – jak ładnie tańczy, w skórzanych trzewi-
kach, w kwiecistych spódnicach w Dunaju bielonych, na białych kamieniach klepanych pościela-
nymi kijankami.

b_{1,2}. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło Łazara – jak ładnie tańczy, żółtymi trzewikami
postukując, białymi rękawami powiewając, niebiesko-zieloną sukmanę rozwiewając.

b_{1,3}. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło łazarki – jak ładnie tańczą.

b_{1,4}. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło łazarki – jak ładnie tańczą, haftowane spódnice
rozwiewając, żółtymi trzewikami postukując.

b₂. Matka budzi dziecko, bo przyszły łazarki, żeby dla niego ładnie zaśpiewać i jeszcze ład-
nie zatańczyć.

b₃. Matka śpiewa dziecku kołysankę, żeby wstało i zobaczyło Łazara.

b_{4,1}. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło, jak jest Łazar przebrany – wszystkie panny w stro-
ju młodej mężatki. Łazar jest tylko raz w roku – tak jak tylko raz w roku zakwita krzew róży
i tulipan w ogrodzie.

b_{4,2}. Matka budzi dziecko, bo przyszedł młody Łazar – niech zobaczy małe panny w spódn-
cach, duże w koszulach z rękawami i młode mężatki w fartuchach.

b₅. Matka usypia dziecko, a ojciec budzi je, żeby zobaczyło łazarki, jak ładnie tańczą – żółty-
mi trzewikami postukując, haftowane spódnice rozwiewając.

b₆. Matka budzi dziecko, żeby zobaczyło nowego Łazara. Łazar nie jest codziennie, przycho-
dzi tylko raz w roku – tak jak tylko raz w roku zakwita krzew róży w ogrodzie.

1.1.2. *Wezwanie do matki, by wyprowadziła dziecko przed dom i pokazała mu łazarki***Лазар пред порти [BNT5/340]**

Маре, Нево, невесто,
нали ми се фалеше,
заран, вечер на вода,
че имаш мъжко детенце?
Облечи го с алено,
наметни го с свилено,
дай му в ръка ябълка,
изведи го пред порти,
да погледа Лазара,

a ка убаво играе,
ръченица размета,
бели поли развева
по алени чорапи;
b_{1,1} жълти чехли разтропва
по шарсени одила.
Ой, момне, възвий се, момне. y

Plewenskie, za: W. Stoin

[StamPlow266]

Чернооко невясто,
имаш дето мънинко,
премени го в зеленко,
наметни го с червенко,
па го изнес навънка

b_{1,2} да погледа Лазара
как хубаво играй:
жълти чейли потропва,
шити поли развява.

Płodwiskie, za: Ż. Stamenowa

[SNU1956/461]

Мъри, бульо, убъвъ,
имъш момче убъву,
съблечи й прибили,
ш червену й убличи,

b_{1,3} з зилену й нъметни,
изниси й нъ порти,
дъ си гледъ лазърки.

Nowopazarskie, za: S. Rusakiew

Момче гледа лазарки [SNU1923/320/385]

Мъри булю хубъвъ,
Шу имъш момче хубъву,
Ублечи й пръмени,

b_{1,3} Изниси й нъ порти,
Дж си гледж лазърки.

Szumen, za: M. Arnaudow

Analiza morfologiczna

a. Łazarki pytają kobiety, czy to ona rano i wieczorem chwaliła się nad wodą, że ma synka.

b_{1,1}. Łazarki nakazują matce, by przebrała dziecko w czerwone jedwabne ubranie, dała mu do ręki jabłko i wyprowadziła przed wrota, żeby zobaczyło Łazara – jak pięknie tańczy, wymachując chustą, rozwiewając białe spódnice, postukując żółtymi trzewikami.

b_{1,2}. Łazarki nakazują matce, by przebrała dziecko na zielono i czerwono, i wyprowadziła na zewnątrz, żeby zobaczyło Łazara – jak ładnie tańczy, żółtymi trzewikami postukując, haftowane spódnice rozwiewając.

b_{1,3}. Łazarki nakazują matce, by przebrała synka na czerwono i zielono, i wyprowadziła go przed wrota, żeby je zobaczył.

y. Łazarki same sobie wydają polecenie: „Dziewczyno, zakręć się!”

1.2. *Chłopiec – strojny kawaler*1.2.1. *Chłopak na koniu z zielonym przybraniem czapki***[ZachKam198/38]**

Заниша се тию море,
Изниша си врана коня.

a_{1,1} На кон'око машко дете,
На детето чиста капа,

Чиста капа унизана:
Секо яко и петако,

И най-вече зеленъ здравец –
Замън майка да е здрава!

δ₁

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

[SNU1890/2/21/ 8]

Подухнал ми тих-бел ветар,
Та је духал такмо три дни,
Такмо три дни и три ношти;
Та издухал медно гумно,
На гумното златен стожер,
За стожеро врана конџа,
И на конџа синьо седло;
Уздата му јасна дзвезда,
До две змии две зенгии,
И седлото нанизано,
Нашарено, исписано,

a_{1,2}

И на него машко дете,
У рака му златна чаша,
У чашата студна вода,
У водата росна китка.
Водата је от чешмата,
Китката је низ градина;
На детето на капата,
Зелен венец си от здравец,
Да је дете заман здраво,
Заман здраво, като здравец.

δ₂

Sofijskie, za: C. Wylczinow

Дете на кон [SNU1949/44/424-425/831]

Подухна ми Митана Кветана,
Та јудуа ситен песак,
На песака враня конџа,
На конџа синьо седло,
На седлото машко дете:

a_{1,3}

На глава му зелен венец,
Зелен венец сѐ од здравец –
Да е дете заман здраво,
Заман здраво и весело!

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

[StoinNeg197]

Подухна ветрец горянец, I: моме:
Низ ветџа добра конџа
И на конџа синьо седло.
На седлото мъжко дете –

a_{1,4}

На глава му зелен венец,
От всекакво горско цвете,
А най-много от здравца.

Elinpelinskie, za: E. Stoin

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Z morza wylania się jeździec na wronym koniu w przybranej w bodziszek czapce.

a_{1,2}. Wiatr odśłania klepisko, na którym stoi słup, a przy nim koń z jeźdźcem w zielonym wianku na czapce, ze złotym pucharem z zimną wodą ze studni i bukiecikiem z kwiatów zerwanych w ogrodzie w dłoni.

a_{1,3}. Wiatr przywiał drobny piasek, na którym stoi koń z jeźdźcem w wianku z bodziszka na głowie.

a_{1,4}. Powiał wiatr z gór. Z wiatrem przybył jeździec na koniu z wiankiem z bodziszka na głowie.

δ₁. Łazarki życzą matce dziecka, żeby zawsze była zdrowa.

δ₂. Łazarki życzą chłopcu dużo zdrowia.

1.2.2. *Inne*

Chłopiec w rogach jelenia

[SNU1889/20/6]

Чул се је Стојан и прочул, / Че има Стојан, че има, / Че има двори камени, / У двори кули
жилезни, / У кули бачва олово, / У бачва вино червено, / У вино елен играје, / Сас позлатени

рогове, / И на рогове пиргове, / И на пиргове тугове, / На тугове синьо седло, / На седлото машко дете, / У рака му златна чаша, / У чашата студна вода, / У водата росна китка. / Водата је от чешмата, / Китката је низ градина, / Што ја брала малка мома.

Sofijskie, za: S. Wylicznow

Stojan slynie z kamiennego podwórca, na którym stoja żelazne wieże, a w nich beczki z ołowiu, wypełnione czerwonym winem. W beczce tańczy jelen z połączanymi rogami, na rogach stoja wieże, a na nich – w niebieskim siodle – siedzi chłopiec trzymający w dłoni złoty puchar z wodą i bukiecikiem z kwiatów, które zebrała dziewczyna.

1.3. *Matka wysyła syna/córkę na choro*

[KuzSand265]

Родила майка син Питимия,
йоблекла го е в зелено,
забрадила го е в црвено,
пратила го е на йоро,

a_{1,1} редом момите да гледа,
гледа, гледа, ареса,
аресало е терзийка.

b_{1,1}

Sandanskie, za: W. Kuzmanowa

[KuzSand265]

Родила майка керка Раинка,
йоблекла го е в зелено,
забрадила го е в црвено,
пратила го е на йоро,

a_{1,2} редом ергене да гледа,
гледа, гледа, ареса,
аресало е терзия.

b_{1,2}

Sandanskie, za: W. Kuzmanowa

Анализ морфологична

a_{1,1}. Matka ma syna Pitimija – ubiera go na zielono i czerwono, a potem wysyła na choro.

a_{1,2}. Matka ma córkę Rainkę – ubiera ją na zielono, zakłada czerwoną chustkę na głowę, a potem wysyła na choro.

b_{1,1}. Chłopak ogląda dziewczęta – jedną po drugiej. Spodobała mu się krawcowa.

b_{1,2}. Dziewczyna ogląda chłopców – jednego po drugim. Spodobał się jej krawiec.

1.4. *Sokół/orzeł poluje na gołąbka*

Орле и гълъбенце [SNU1949/44/425/832]

Галабенце вода пие
Насрет село на езеро
Извива се суро орле,
Да си грабне галабенце.
Мака му са мило моли:

a_{1,1} „Назат, назат, суро орле!
Да не грабнеш галабенце –
И нему се мака радва,
Да го прати на Лазара”.

b_{1,1}

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Гълъбенце и сив сокол [BNT5/350]

Галабенце вода пие,
на езеро неначето,
сив сокол се извиваше,
да докачи галабенце;

a_{1,2} а майка му ишуваше:
– Ишу, ишу, сив соколе,
не ми дърпай галабенце,
че е едно на майчица!

b_{1,2}

Sofijskie, za: A. Iliev

Сокол и гълъбенце [SNU1949/44/425/833]

Сив се сокол извиваше
Насрет село нат езеро
Да си кълънце галабенце.

a_{1,2} – „Ишай, ишай, сив соколе,
Не кълъцай ми галабенце!” b_{1,3}

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. Iwanow

[ZachKam199/44]

Галабенце, вода пие
Срет селото на езеро.
Сви се сокол да го грабне.
Галабенце му се мол'и:

a_{1,2} Не мой, сокол, не грабнуй ме:
Я съм едно на майкя ми,
На майкя ми, на баща ми!
b₂

Kjustendijskie, за: J. Zachariew

Анализа морфологична

a_{1,1}. Орзе! кра́зю над гола́бkiem пия́щым водё з jeziora – chce go porwać.

a_{1,2}. Sokół кра́зю над гола́бkiem пия́щым водё з jeziora – chce go porwać.

b_{1,1}. Matka błaga orła, żeby nie porywał gołąbka, bo chciaaby się nim nacieszyć i wysłać go na Łazara.

b_{1,2}. Matka przepędza sokoła, żeby nie porwał gołąbka, bo ma go tylko jednego.

b_{1,3}. Matka przepędza sokoła, żeby nie porwał gołąbka.

b₂. Gołąbek prosi sokoła, żeby go nie porywał, bo matka i ojciec mają go tylko jednego.

1.5. Inne

1.5.1. *Za mloda na łazarę*

Młodsza siostra jeszcze nie może pójść z łazarkami

[ZachKam199/40]

Игличение, девойченце, / Бери китка и небери, / Тизека си йош малено: / Не мош ди-
деш с лазарици, / Не мош китка да си носиш. / Имаш сестра по-голема, / Она киде
с лазарици, / Она китка к'е си носи. / Благосови, игличение! [α] / – Да сте живи, лазарици! [β]

Kjustendijskie, за: J. Zachariew

Łazarki nakazują dziewczynię, by nie robiła bukiecika z kwiatów, które zebrała w ogrodzie, bo jest jeszcze mała i nie może z nimi iść. Ma starszą siostrę i to ona pójdzie z łazarkami, ona będzie nosić bukiecik.

Dziewczyna chciaaby pójść z Łazarem

[SNU1900/50/2]

– Ой Лазаре, вуїниче, / Дека плаче мумиче? / – В градина в куприва, / Че не плечу, не ткалу.
/ Мумиче си шавнеше / Куприва гу парнеше, / То и са милну молеше: / – Пусни ма, бабу
куприфке! / И ас ште предж, ште тжж, / Пусни ма, бабу куприфке, / И ас ште дода с Лазара
/ Іалишта да си сжберж.

Pazardzik, за: P. Kuzeu

Łazarki pytają, dlaczego dziewczynka płacze. Jest w ogrodzie, siedzi i płacze – prosi pokrzywy, żeby ją puścili, bo i ona chciaaby prząść, tkać i pójść z Łazarem.

1.5.2. *Za młoda na pannę**Dziewczynka jeszcze nie zasiała cząbru***[ZachKam198/39]**

Чубриченце, девойченце, / Чубра ли си посеяло? / – Аво моми, лазарици, / Не съм чубра ни
видело, / Дила да съм посеяла! / Благосови чубриченце! [α] / – Да сте живи, лазарици! [β]

Kjustendiłskie, za: J. Zachariew

Łazarki pytają Czubrę, czy zasiała cząber. Dziewczynka odpowiada, że nawet go nie widziała,
a co dopiero mówić o sianiu.

*Dziewczyzna zasadziła bazylię i zasiała cząber – nic nie wyrosło***[SNU1891/4/15/6]**

Чубро кубро девоіко, |; Лазаре :| / Сеіала бех чубра, / Сеіала бех босилек; / Не си роди чубра,
/ На се роди босилек. / Чубро, кубро, / Заварни се на лево, [γ] / Заварни се на десно.

Wakareł, za: Ch. Konstantinow

Dziewczyzna zasadziła bazylię i zasiała cząber, ale nic nie wyrosło.

Rozdział piąty

Cykl pieśni dla młodych mężatek

Pieśni, które podczas realizacji obrzędu wykonywane są pod adresem młodych mężatek, na podstawie ekscerpowanego materiału można podzielić na dwie grupy tematyczne: *NOWY STATUS MŁODEJ MĘŻATKI* [1] i *MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE* [2].

NOWY STATUS MŁODEJ MĘŻATKI [1]

W obrębie tej grupy wystąpiły pieśni adresowane do młodych mężatek, które jeszcze rok temu były łazarkami *Mężatka nie może już być łazarką* [1.1.]. Typ ten reprezentują teksty oparte na dwóch motywach przewodnich. Jeden z nich *Łazarki pytają młodą mężatkę, czy nie tęskni za Łazarem* [1.1.1] odnotowany został w trzech pieśniach. Rozpoczynają się one od pytania łazarek skierowanego do młodej mężatki, czy nie tęskni za Łazarem¹ [a], po czym pada odpowiedź: i tak, i nie – bardziej brakuje go jej matce, która żałuje, że tak młodo wydała córkę za mąż [b].

Podobna w wymowie jest też pieśń *Łazarki namawiają młodą mężatkę, żeby do nich dołączyła* [1.1.2]. Część pierwszą schematu fabularnego stanowi tu wezwanie łazarek do młodej mężatki, by zrzuciła z głowy maramę (specjalną chustę noszoną tylko przez kobiety zamężne) i dołączyła do nich; część druga to jej odmowa – chętnie by poszła z łazarkami, ale mąż jej nie pozwala.

Te same adresatki mogły mieć pieśni oparte na motywie *Prośba o dziecko* [1.2]. Wystąpił on tu tylko w dwóch tekstach – w jednym prośba [c] zostaje skierowana do cara (dziecko ma być nagrodą za schwytanie przez młodą mężatkę carskiego konia [b]), w drugim zaś – do Boga (kobieta prosi o dziecko, obiecując otaczać go szczególną troską).

W pieśni zawierającej prośbę do Boga pojawił się motyw refreniczny „mome” [„panno”], co warto odnotować zważywszy, że była ona, jak wskazuje

¹ Zob. *Słownik*, s. 128, znaczenie (3)/(4).

źródło, przeznaczona dla młodej mężatki. Być może chodziło tu o podkreślenie statusu przejściowego mężatki, która przed zejściem w ciążę ma jeszcze cechy dziewczyny. Z kolei w drugiej pieśni zwraca uwagę użyta symbolika. W tradycji ludowej koń to symbol męskiej potencji², a przygotowanie wypieku (kobieta wychodzi do carskiego konia z rękami w cieście) nasuwa analogię do rodzenia, zwłaszcza gdy przyrównamy piec do kobiecego łona³.

MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE [2]

Na podstawie pieśni tej grupy można prześledzić proces przystosowywania się młodej mężatki do nowej sytuacji życiowej. Pierwszy etap tego długotrwałego procesu wyznacza *Niepełna akceptacja rozłąki i przynależności do nowej rodziny* [2.1], obecna między innymi w pieśniach z motywem przewodnim *Młoda mężatka pyta o swoich* [2.1.1]. Opierają się one na podobnym schemacie kompozycyjnym: wprowadzenie postaci – młoda mężatka zamiata podwórze domu i rozmawia ze słońcem/stoi na skrzyżowaniu dróg i wypytuje przechodniów [a]; pytanie młodej mężatki o rodzinę/brata [b]; odpowiedź – słońce/przewoźnik opowiadają o tym, co widzieli [c].

Mimo wspólnego motywu, obie pieśni mają różnych adresatów. Ta, w której młoda mężatka pyta słońce, czy nie widziało jej rodziny (zgodnie z informacją zamieszczoną w źródle), była zapewne przeznaczona dla dziewczyny, którą wydali za chłopaka z innej wsi. Zawartą w zakończeniu zapowiedź rychłej wizyty braci i ich żon można tu traktować albo jako projekcję przyszłości, albo jako formułę życzeniową. Z kolei pieśń, w której młoda mężatka pyta o brata, ze względu na zawarty w niej dość makabryczny opis jego śmierci (napadnięty i spalony żywcem), pozostaje w sprzeczności z radosną wymową święta łazarzkiego. Należy zatem sądzić, że wykonywano ją mężatce, która niedawno straciła brata – być może w równie niezwykłych okolicznościach.

O kolejnym kroku na drodze do przystosowania się do życia w nowych warunkach mówią pieśni oparte na motywie *Wskazówki dla młodej mężatki (zalecenia akceptacji nowej rodziny jako własnej)* [2.2]. Ich schemat fabularny tworzą trzy elementy: na podwórze młodej mężatki przylatuje ptak [a]; chce z nią porozmawiać/przekazać wiadomość od jej rodziny/matki [b]; ptak przekazuje młodej mężatce wskazówki, jak ma traktować członków nowej rodziny [c].

O akceptacji młodej mężatki przez nową rodzinę miały świadczyć teksty osnute wokół motywu przewodniego *Pochwała urody młodej mężatki* [2.3]. Wystąpił on w trzech pieśniach (ich adresatkami były zapewne szczególnie

² J. Bartmiński: „Jaś koniki poił” (*Uwagi o stylu erotyku ludowego*). W: *Teoria kultury. Folklor a kultura*. Red. M. Waliński. Katowice 1978, s. 179.

³ А.К. Байбурин: *О кулинарном коде*. В: *Балканские чтения 2. Симпозиум по структуре текста*. Ред. Н.П. Тринцер, Т.В. Цивьян. Москва 1992, s. 67.

urodziwe młode mężatki), przy czym w każdej z nich jest on nieco inaczej realizowany:

- do wsi przychodzi poborca podatkowy [a]; matka współczuje synowi z powodu wysokiego podatku, jaki na niego nałożono [b]; syn uspokaja matkę – nie ma powodów do narzekania na swój los, ma przecież piękną żonę [c];
- na mieszkańców wsi zostaje nałożony wysoki podatek [a]; syn żali się matce na swój los – będzie musiał zapłacić najwyższy we wsi podatek [b]; matka pociesza syna – nie powinien się tym zamartwiać, ma przecież piękną żonę i śliczne dziecko [c];
- męża pytają, po co mu żona, dla której Turcy i niewiemi gotowi są rozbić wrota prowadzące do jego domu [a]; mąż nie przejmując się groźbami – jest dumny z żony, urodzie której nikt nie może się oprzeć [c].

W pierwszym wariancie autorem pochwał jest mąż, w drugim – świekra. On cieszy się, że ma piękną żonę, ona – dostrzega nie tylko urodę synowej, ale i to, że potwierdziła swą rolę rodzinną, dając jej synowi potomstwo. W ostatnim z odnotowanych tekstów mamy do czynienia z sytuacją nietypową. Tu uroda młodej mężatki wysławiana jest za pomocą reakcji innych – raz z perspektywy Turków, innym razem z perspektywy zgromadzonego na jarmarku tłumu.

Akceptacja przynależności do nowej rodziny [2.4] pojawia się w pieśniach przedstawiających młodą mężatkę, która wreszcie odnalazła się w nowej rzeczywistości – właściwie wypełniając obowiązki wynikające z jej nowego statusu społecznego. I tak np.: o gościnnych i żyjących w zgodzie młodych mężatkach opowiadają pieśni z motywem przewodnim *Dwie młode mężatki goszczą u siebie Bożego posłańca* [2.4.1]: do domu, w którym żyją dwaj bracia z żonami, przybywa (wysłany przez Boga) żebrak [a]; kobiety zgodnie obdarowują go pszenicą [b]. Dłuższy wariant zawiera dodatkowo podziękowanie żebraka za hojny dar – życzenia pomyślności dla domu [c]. Pieśni te były zapewne wykonywane pod adresem dwóch młodych mężatek, żyjących pod jednym dachem. Być może miały być dla nich zachętą do rywalizacji w dobrych uczynkach lub zgodnej szczodropliwości wobec jałmużników – może i samych łazarek.

Problem relacji między młodą mężatką a członkami jej nowej rodziny poruszają także trzy kolejne pieśni: *Synowe dobrze wypełniające swe obowiązki*; *Posłuszna synowa wypełnia polecenia świekra* (na szczególną uwagę zasługuje tu polecenie, jakie świekr daje posłusznej synowej („Давай жито немерено” [„Daj pszenicę nieważoną”]) – być może należy je traktować jako swego rodzaju przymówkę łazarek do hojności młodej mężatki, dla której wykonywano tę pieśń, zachętą do odwzajemnienia się szczodrym darem za dobre słowo) i *Młoda mężatka pomaga szwagrowi w wyborze żony* [2.4.2].

Ostatnia grupa tekstów należących do bloku tematycznego *MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE* [2] to pieśni, których bohaterami są *Młoda mężatka i jej mąż* [2.5].

Krótkie pieśni osnute na motywie przewodnim *Chłopak/sokół zrywają dziewczynie naszyjnik z pereł* [2.5.1] – symbolicznym obrazie aktu płciowego⁴, jednoznacznie wskazują na młodą mężatkę jako ich adresatkę.

Inny charakterystyczny dla tej grupy motyw *Łazarki nakazują żonie, by obudziła męża* [2.5.2] został poświadczony w dwóch tekstach. Wariant krótszy tworzy apostroficzny zwrot łazarek do młodej mężatki, by obudziła męża [a]; dłuższy – zawiera dodatkowo powód, dla którego ma to zrobić (żeby poszedł do lasu po drzewo na budowę monasteru) [b], a tym samym wyznacza rolę młodej mężatki, która miałaby polegać na nakłanianiu męża do spełniania dobrych czynków.

Dla młodych mężatek, których mężów nie było podczas realizacji obrzędu, łazarki śpiewały zapewne pieśni oparte na motywie *Żona żegna wyruszającego na targ męża* [2.5.3.1] albo *Pytania o męża* [2.5.3.2], reprezentujące tu typ *Mąż nieobecny* [2.5.3].

Pierwszy z motywów wystąpił w dwóch pieśniach. W wariantcie bardziej rozbudowanym mamy do czynienia z następującą sytuacją: żona żegna wyruszającego na targ męża [a]; prosi o przekazanie wiadomości rodzicom [b]; mąż wraca do domu – nie znalazł jej rodziców, za to zaciągnął się do wojska [c]. Schemat wariantu krótszego ogranicza się tylko do dwóch pierwszych elementów, przy czym tu prośba żony dotyczy zakupu przez męża darów dla rodziny. Mimo wspólnego motywu przewodniego, obie pieśni różnią się wymową. Pierwsza mówi o statusie mężatki, której mąż jest w wojsku, i z pewnością właśnie do takiej osoby była skierowana, druga – sławi troskliwość młodej mężatki o nową rodzinę, wyrażoną darami.

W strukturze pieśni osnutych na motywie *Pytania o męża* [2.5.3.2] powtarzają się dwa charakterystyczne elementy: pytanie [b] (raz jest to pytanie młodej mężatki skierowane do rzeki, innym razem to łazarki pytają młodą mężatkę o jej męża) oraz odpowiedź za każdym razem inna [c].

TEKSTY

1. NOWY STATUS MŁODEJ MĘŻATKI

1.1. Mężatka nie może już być łazarką

1.1.1. Łazarki pytają młodą mężatkę, czy nie tęskni za Łazarem

Млада оженена [BNT5/417]

Черноока невесто,
черноока, висока,
жал ли ти е за Лазар?
Невеста им думаше:
– И жал ми е, и не е,

a _{1,1}	майци ми е твърде жал, че мя млада погоди, по-млада мя ожени,
b _{1,1}	та си Лазар не видях и песен си не поях.

Panagjuriszte, za: Cz o ł a k o w

⁴ J. Bartmiński: „*Jaś koniki poił*”..., s. 179.

Жали ли невяста за Лазара [SNU1953/323/479]

„Чирнуокъ нивясть, ѿ: Лазъри :	a _{1,1}	„Мен ми и жалбъ ни е,
жал ли ти ѿ зъ Лазърът,		на нъ мамъ жал уста,
<u>жал</u> ли ти и, ли ни е?”		чи мъ малкъ ужени
Нивясть му думъши:	b _{1,2}	тъ мъ кума ни фъна”.

Karlowski, za: L. R a l e w

Мари булка Милано [SNU1994/93/160]

– Мари булка Милано,	a _{1,2}	на майка ми дважд мила,
<u>мила</u> ли те ѿ Лазара?		дет ма малка ожени,
– Мене мила, немила,	b _{1,3}	ожени и ма задоми.

Kamobatskie, za: D. T o d o r o w

Анализа морфологична

a_{1,1}. Łazarki pytają młodą mężatkę, czy nie brakuje jej Łazara.

a_{1,2}. Łazarki pytają młodą mężatkę Miłanę, czy nie tęskni za Łazarem.

b_{1,1}. Млада мѣзатка odpowiada, że i tak, i nie. Bardziej niż jej brakuje go jej matce, która żałuje, że tak młodo wydała córkę za mąż, pozbawiając ją możliwości zobaczenia Łazara i pośpiewania sobie.

b_{1,2}. Млада мѣзатка odpowiada, że bardziej niż jej brakuje Łazara jej matce, która żałuje, że tak młodo wydała córkę za mąż, odbierając jej szansę na zostanie kumą.

b_{1,3}. Млада мѣзатка odpowiada, że i tęskni, i nie tęskni za Łazarem. Bardziej niż ona tęskni za nim jej matka, która żałuje, że tak młodo wydała córkę za mąż.

1.1.2. *Inne*

Łazarki namawiają młodą mężatkę, żeby do nich dołączyła

[ZachKam195/24]

Невестице, църноока, / Фръляй, метай марамата, / Та си айде с лазарици! / Аво моми, мили друшки: / Фръляло би, метало би, / Ама ме войно не пуша. / Туку вика: седи тука: / Ние с тебе к'с играем / На свилено постелено, / Сос цървена ябучица! / Благосови, бре невесто! [α] / – Да сте живи. лазарици! [β]

Kjustendijskie, za: J. Z a c h a r i e w

Łazarki wzywają młodą mężatkę do zrzucenia chusty i dołączenia do nich. Мѣзатка odmawia swym koleżankom. Chętnie by do nich dołączyła, ale mąż jej nie pozwala – tylko on może teraz „tańczyć” z nią na jedwabnej pościeli.

1.2. *Prośba o dziecko*

[ZachKam195/27]

Е Витано, бре невесто!	a	С свилно сито бре брашноно,	
Утече си цару коня,		Бели раце брс тестни,	
Собрая си спаните		<u>Та си</u> фана цару коня.	
Да си фанат цару коня.		Я царо ву говореше:	b
Никому се бре не дава.		Е, Витано, е невесто,	
Излезнала бре Витана,		<u>Шо че</u> бакшиш да ми земеш?	
Брс Витана. бре невеста:		Я Витана проговаря:	c ₁

Аво, цару и везиру,
Нечу нищо да ти зедем!

Арижи ми машко дете,
Арижи го, честити го!

Kjustenditskie, za: J. Zachariew

Царица моли за дете [BNT5/408]

Царица бога моляше, моме,
царица бога моляше:
– Я дай ми, боже, я дай ми,

c₂ я дай ми мажко детенце,
с пресно че млеко да къпем,
с' зехтин че масло да мажем!

Sofijskie, za: A. Iliev

Analiza morfologiczna

a. Carowi ucieka koń. Carscy spahisi nie mogą go złapać, udaje się to dopiero Witanie, która wabi zwierzę sitem z mąką i białymi rękami w cieście.

b. Car pyta Witane, jakiej nagrody pragnie za schwytanie jego konia.

c₁. Witana prosi cara, żeby podarował jej dziecko – chłopca.

c₂. Caryca prosi Boga, żeby dał jej syna – obiecuje kąpać go w świeżym mleku i nacierać oliwą z oliwek.

2. MŁODA MĘŻATKA W NOWEJ RODZINIE

2.1. Niepełna akceptacja rozłąki i przynależności do nowej rodziny

2.1.1. Młoda mężatka pyta o swoich

[ZachKam195/25]

Невестица двори мела,
Двори мела и плакала,
С ясно сѣнце сборевала:
Кѣко грееш по сва дуня,
Не виде ли моя рода?
Я сѣнце ву проговаря:
– Невестице цѣрноока,
Я си вчера оттам дойдо:

a₁ Баща ти си брада реша,
Майкя ти си глава мие,
Брайкята ти коня стегат,
b₁ Снаите ти поклон' готват,
Бръже гоеше че ти дойдат:
c₁ Че ти дойдат на Великден,
Че си идат на Джурджевден.

Kjustenditskie, za: J. Zachariew

Булка пита за брата си [SNU1923/321/388]

Радж нж пѣтж стуеши,
Нж пѣтж, нж крѣступѣтю,
Кой мине пѣтѣши:
„Кервѣнцийко лѣо, братко лѣо,
Ни ли видехти братж ми,
Братж ми, геур Никољж?”
Кирвѣнций Радж думѣши:
„Радѣо лѣо, булжж хубѣвжж,

a₂ Можи дж сми гу видели.
Кѣту гу нипузнавѣми.
И ний братж ти видехми,
b₂ Нж два друмж стуеши,
Кулатж му сж сечяхж,
Силни огнюви клѣдяхж,
c₂ Братж ти нж шиш пичяхж,
Бивулити му ривяхж”.

Szumien, za: M. Arnaudow

Analiza morfologiczna

a₁. Młoda mężatka zamiata podwórze domu, płacze i rozmawia ze słońcem.

a₂. Rada stoi na skrzyżowaniu dróg i wypytuje przechodniów.

b₁. Młoda mężatka pyta słońce, czy nie widziało jej rodziny.

b₂. Rada pyta przewoźnika, czy nie widział jej brata Nikoły.

c₁. Słońce opowiada o tym, co widziało poprzedniego dnia: ojciec młodej mężatki cesał brodę, matka myła włosy, bracia oporządzali konie, a szwagierki przygotowywały dla niej dar. Już wkrótce będzie miała gości – przyjdą w Wielkanoc, odejdą na św. Jerzego.

c₂. Przewoźnik opowiada Radzie, że widział na skrzyżowaniu dróg porąbany wóz, ryczące zwierzęta i ludzi wrzucających jej brata do ognia.

2.2. Wskazówki dla młodej mężatki (zalecenia akceptacji nowej rodziny jako własnej)

[SNU1892/7/21/9]

Сфжкнжл ми беши син бѣал гжлжбчиц,	a _{1,1}	Какту слугувжш нж твоіти брати,
Чи ми е кацнжл нж прет булкини,		Тжі дж слугувжш нж девъарти си;
Нж пред булкини мали вржица:		Какту слугувжш нж твоітж буља,
– Іа излес, излес ти, младж булко,	b _{1,1}	Тжі дж слугувжш нж итжрвж си;
Дж тж пусждим, дж тж пугжлчим!		Какту слугувжш нж твоіти систри,
Какту слугуваш нж твоіж бжшта,	c ₁	Тжі дж слугувжш нж злвити си.
Тжі дж слугувжш нж свекърж си;		

Razgradskie, za: S. I w a n o w

Прехвъркна птичка [JordObicz143/7]

Префръкна фтичка през равно дори,	a _{1,2}	йот съща майка, йот същи баща,	
тойне Тудоро, тойне любе ле,		йот съща майка, йот същи баща,	
Като префръкна и с глас пувика:	b _{1,2}	йот същи сестри, йот същи братя,	
– Я изляз, изляз, булка Тудоро.		хатър да гледаш на свикърва си,	c _{2,1}
я изляз, изляз, булка Тудоро,		на свикърва си и на свекъра,	
хабер ти носим йот съща майка,		на свикърва си и на свекъра	
хабер ти носим йот съща майка,		кат съща майка, кат същи баща.	

Burgaskie, za: Ł. J o r d a n o w a

[SNU1956/461]

Тръгнъл ми й сукол,	a _{1,3}	глас прюодиль	
чи й пангъл нъ стол,		дъ слушеш свекър	c _{2,2}
викъл и кликъл.		къту быща си	
Мър излез, булкъ,	b ₂	и я свикървъ	
питъй суколу		къту майкъ си.	
ъшо ти й майкъ			

Nowopazarskie, za: S. R u s a k i e w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Gołąb usiadł przed „małymi wrotami” młodej mężatki.

a_{1,2}. Ptak przeleciał przez „równe podwórze” Todory.

a_{1,3}. Sokół usiadł na wozie.

b_{1,1}. Gołąb wzywa młodą mężatkę, by wyszła przed dom, bo chce z nią porozmawiać.

b_{1,2}. Ptak wzywa Todorę, by wyszła przed dom, bo chce jej przekazać wiadomość od ojca, matki, siostr i braci.

b₃. Łazarki wzywają młodą mężatkę, by wyszła przed dom i zapytała sokoła, co mu powiedziała jej matka.

c₁. Gołąb nakazuje młodej mężatce, by członków nowej rodziny obsługiwała tak, jak poprzednio członków własnej rodziny: świekra – jak ojca, dziewierzy – jak braci, szwagierkę – jak bratową, siostry męża – jak własne.

c_{1,1}. Ptak przekazuje Todorze polecenie, żeby była posłuszna woli świekry i świekra, tak jak woli matki i ojca.

c_{1,2}. Sokół przekazuje młodej mężatce polecenie, by świekra i świekrę słuchała tak, jak ojca i matkę.

2.3. Pochwała urody młodej mężatki (akceptacja młodej mężatki przez nową rodzinę)

Снощи чауша пристигна (II) [SNU1994/93/162]

Снощи чаушо дофтаса,
чаушо и мендаджо,
че е кундисал, кундисал
у Бою, у болерина,
у Стою, у чорбаджо.
Мама на Стою думаше:
– Стою льо, мама, Стою льо,

a₁ много тий тежка балата,
балата и корамата.
Стою майка си викаше:
– Мале ле, стара майчо льо,
нека ми й тежка балата,
b₁ балата и корамата,
ала ми й булка хубава.

c_{1,1}

Karnobatskie za: D. Todorow

Кехая вика из село (I) [SNU1994/93/161]

Кейята вика из село,
из село, из сокаците:
– Селяне, я сбирвайте са,
тежка ще бала да хвърлим,
тежка, селяни, и усилна,
кому по двеста, по триста,
я пък на Митка петстотин.
Митко майка си думаше:

a₂ – Майко ле, мила майчице,
оти ми й тежка балата?
Миткова мама думаше:
– Нека ти й тежка балата,
че ти й хубава булката
и при булката момченце,
момченце златно перценце.
b₂

c₂

Karnobatskie, za: D. Todorow

Хубава е гидията! [SNU1949/44/417/807]

Бре Стояне каурино,
Защо ти е тай невеста,
Тай невеста, тай гидиа –
Да ти турци врата трошат,
А кауре вратниците?
– „Ако трошат, нека трошат:
Убава е гидията!

a₃ Кога нея доведохме,
Прес панагюр преведохме,
Кое беше киткосано,
Китката си повръщаше,
Кое беше позгодено,
c_{1,2} Голдежа си повръщаше!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Анализ морфологична

a₁. Сierzant policji i urzędnik podatkowy zatrzymują się na noc u Boja i Stoja – dwóch bogatych gospodarzy.

a₂. Kechaja zwołuje mieszkańców wsi w związku z wysokim podatkiem, jaki na nich nałożono, a zwłaszcza na Mitka, który będzie musiał zapłacić najwięcej.

a₃. Łazarki pytają Stojana, po co mu taka żona, dla której Turcy i niewierni gotowi są rozbić wrota prowadzące do jego domu.

b₁. Matka żałuje Stojana z powodu wysokiego podatku, jaki na niego nałożono.

b₂. Mitko pyta matkę, dlaczego nałożono na niego tak wysoki podatek.

c_{1,1}. Stojana nie martwi wysoki podatek skoro ma piękną żonę.

c_{1,2}. Stojan nie przejmując się groźbami Turków i niewiernych. Jest dumny z żony, której uro-

dzie nikt nie może się oprzeć – kiedy prowadzili ją przez targ, każdy, kto już miał bukiet od dziewczyny, zwracał go jej, a ten, kto był po słowie, zrywał zaręczyny.

c. Matka pociesza Mitka -- czymże jest wysoki podatek, gdy ma piękną żonę, która dała mu syna.

2.4. Akceptacja przynależności do nowej rodziny

2.4.1. Dwie młode mężatki goszczą u siebie Bożego posłańca

[StoinSof187/16]

Що ли обичам, мале ле, моме,
Дека два брата живуват 2)
И две етърви слугуват.
Тамо е каша богата,
Тамо е ишло божяче.
Два браќа са го приеле,
Етърви са го сретнале,
И дарба са го дариле:

a_{1,1} Със крина бела белия,
Със скути жълти жълтици.
Божяче го богослови:
Да даде Господ, невести,
Да има, та да прелива
b₁ Прес праго злато и сребро,
Та в двори да се налива.

c

Sofijskie, za: W. Stoin

Сговорни етърви [SNU1949/44/418/809]

Що ли обичам да гледам,
Дека два брата живуват
И две етърви слугуват!
Тамо се Богу смилило –
Испрати божьо просяче.
Младата каже старата:

a_{1,2} „Како ле, стара етърво,
Що да дарувам просяче?”
Старата каже младата:
„Нагреби бела белиа
И червената ченица,
b₂ Та си дарувай просяче!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Do bogatego domu, w którym żyją razem dwaj bracia z żonami, przybywa żebrak.

a_{1,2}. Do domu, w którym żyją razem dwaj bracia i ich żony, Bóg wysła żebraka.

b₁. Bracia przyjmują żebraka, a ich żony obdarowują go pszenicą i złotymi monetami.

b₂. Młodsza szwagierka pyta starszą, czym ma obdarować żebraka. Starsza każe młodszej nabrać pszenicy i dać ją żebrakowi.

c. Za otrzymany dar żebrak błogosławi kobietom, życząc wszelkiej pomyślności ich domowi.

2.4.2. Inne

Synowe dobrze wypełniające swe obowiązki

Тази година млада булка [BNT5/380]

Ой, Лазаре, Лазаре, / синцец, петлец, Лазаре, / малка мома у венцец! / Лазар оди у село, / малки деца събира, / млади булки нахожда / и на булки думаше: / – Кога лани дойдоме, / стара баба найдоме: / ни метени дворове, / ни редени столове. / Кога сега дойдоме, / таз втората година, / млади булки найдоме: / и метени дворове, / и редени столове. – / Ой, Лазаре, Лазаре, / синцец, петлец, Лазаре!

Orjachowskie, za: W. Stoin

Łazarki chodzą po wsi, zbierając małe dzieci i mówiąc do młodych mężatek: „Kiedy byliśmy tu rok temu, znalazłyśmy starą kobietę, niezamiecione podwórze i niezastawione stoły. Dzisiaj przychodzimy – zastajemy młode mężatki, zamiecione podwórze, zastawione stoły”.

Posłuszna synowa wypełnia polecenia świekra

[ZachKam196/29]

Руселена крави музла. / Момците ву телци дрѣжат, / А момкини поли дрѣжат. / Свекръ си я повикнуе: / Айде, айде, Руселено. / Що е керван през пол'ето / Керван кон'е и бивол'е! / Руселена одговаря: / Що че да ги даруеме? / Свекуро ву одговаря: / Давай жито немерено, / Зимай пари неброени!

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

Ruselena doi krowy. Świekr woła ją do siebie, żeby powiedzieć o przejeżdżającej przez ich pole karawanie z końmi i bawołami. Synowa pyta, czym ma obdarować ludzi z karawany. Świekr mówi synowej, żeby dała im pszenicę nieważoną i nie liczyła pieniędzy, które za nią dostanie.

Młoda mężatka pomaga dziewczewi w wyborze żony

[ZachKam195/26]

Убава Бино, невесто, / Що ти се гърло лелес, / Лелес, Бино, белее? / Дали ти е белек било, / Ели е зръно бисерено? / – Аво моми, лазарици, / Та не ми е белек било. / Ни ми е зръно бисерно, / Ъо ми е гердан подкован! / Имам си девер златарин, / Сноши ми е девер дошел / И е донел кован гердан: / – На ти, снао, товай гердан: / К'е си дойдатъ лазарици, / Коя мома си арешеш, / Да ву врѣжеш кован гердан! / Благослови, Бино невесто! [α] / – Да сте живи, лазарици! [β].

Kjustendilskie, za: J. Zachariew

Łazarki pytają młodą mężatkę, co ma na szyi. Bina odpowiada, że to naszyjnik od dziewczęra – złotnika, który prosił, żeby założyła go tej łazarce, która się jej spodoba.

2.5. Młoda mężatka i jej mąż

2.5.1. Chłopak/sokół zrywają dziewczynie naszyjnik z pereł

Момък скъсва напиза на мома [SNU1953/325-326/488]

Сички моми минайъ, Лазъри,
сички моми минайъ
пу високи мустови, Лазъри,
пу високи мустови,
пу шъроки дулови, Лазъри,
сал мума Пенъ ни мина
чи йъ спривари млат Стуян,

a₁ тъ й скъса маргъриц.
Сидна Пенъ дъ плачи.
Стуян си Пени думъши:
„Мълчи, Пену, ни плъчи,
двамъ сми гу скъсали,
двамъ жъ гу уберим,
двамъ жъ гу нънижим!”

b

Karlowskie, za: L. Ralew

Сокол изкълвал маргарита на мома [SNU1953/328/495]

Сукол ми фрѣкнъ,
! Дойни ли, Дойчици, ти малкъ моми !
фрѣкнъ, путфрѣкнъ,

a₂ нъ стан ми кацнъ,
тъ ми узобъ
дрѣбни маргъриц.

Karlowskie, za: L. Ralew

Analiza morfologiczna

a₁. Wszystkie dziewczęta przechodzą przez wysokie mosty, z wyjątkiem Peny, której Stojan zerwał naszyjnik z pereł.

a₂. Sokół zerwał dziewczynie naszyjnik z pereł.

b. Pena плаче, Стоян ја pocича – oboje zerwali naszyjnik. oboje zbiorą perły i na nowo nanizają je na sznurek.

2.5.2. *Łazarki nakazują żonie, by obudziła męża*

Невестице, Капчице! [SNU1949/44/417/805]

Невестице, Капчице,	a _{1,1}	Да отиде у гора,
Капни войну на рака,		Да отсече кересте,
Да сабудиш млад войно,		Да направи манастир.
Да си земе секирка,		

Botewgradskie/Sofijskie?, за: G. I w a n o w

[SNU1905/5/13]

Невестице, капчице,	a _{1,2}	Да се воино разбуди!
Капни воину на образ		

Trynskie, за: P. Ż i w k o w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Łazarki nakazują młodej mężatce, żeby obudziła męża – niech pójdzie do lasu po drzewo na budowę monasteru.

a_{1,2}. Łazarki nakazują młodej mężatce obudzić męża.

2.5.3. *Mąż nieobecny*

2.5.3.1. *Żona żegna wyruszającego na targ męża*

[WakSof182/6]

Пооди Станко на пазар,	a _{1,1}	Да дойдат ю нас на госте	
<u>Първо</u> го либе испраша.		<u>И перо</u> да ми донесат.	
Та па на Станко говоре:	b ₁	Слънцето трепти да зајде,	c
Станко ле, либе, Станко ле,		Либе на порти стоеше,	
Като йотаждаш на пазар		Станко йот пазар идеше,	
Да најдеш мама и тате,		Та па на либе говоре:	
Да им зарачаш-порачаш		Не најдох мама и тата,	
Да купатъ перо за двеста,		На најдох млади войници	
За триста да го позлатат,		И я писах млад войник.	
Че кога баде велиден,			

Sofijskie, за: Ch. W a k a r e l s k i

[SNU1890/3/30-31/9]

Пооди Стојан отоди,	a _{1,2}	Повече синья зелена,
Пооди Стојан на пазар.		Свила ми јако требава;
<u>Либе</u> му воз кон стоеше.		Да купиш. либе, да купиш
Та па на Стојан говоре:	b ₂	На две жлвета махрами,
„Либе, Стојане, Стојане!		На стара мајка шамшија,
Кога отидеш на пазар,		На два девере по кафал,
Да купиш свила червена,		На кум старојка кошуља,
По-малко бела червена,		И у кошуља армаган”.

Sofijskie, за: C. W y l c z i n o w

Analiza morfologiczna

a_{1,1}. Stanko wyrusza na targ, kochana żona go odprowadza.

a_{1,2}. Stojan wyrusza na targ, kochana żona stoi przy jego koniu.

b₁. Żona mówi mężowi, by odnalazł na targu jej rodziców i powiedział im, żeby kupili dla niej pozłacane pióro, które przyniosą w Wielkanoc, gdy będą u nich w gościnie.

b₂. Żona mówi mężowi, co i dla kogo ma kupić: dla niej jedwab czerwony i zielony, dla dwóch szwagierek i starej matki – chustę na głowę, dla dwóch dziewczery po kawale, a dla kuma – koszulę.

c. Powracający z targu mąż mówi żonie, że nie znalazł jej rodziców, ale za to spotkał młodych żołnierzy i zaciągnął się do wojska.

2.5.3.2. Pytania o męża

Дунав и булка [SNU1949/44/417-418/808]

Рано ранила Петкана,
На Дунав бивол да пои.
 Златен го синджир дръжеше
 И си на Дунав думаше:
 „Дунаве, водо голема,
Виде ли нейде Стояна?”
 За чудо Дунаф продума:
 „Буле ле, Стоянице ле,
 Доде петлите пяха,

a Триста гямии минаха.
 Ф пръва гямия млат Стоян
 b₁ На висок диван стоеше
 И за теп песен пееше:
 „Буле ле, Стоянице ле,
 Пооди, либе, поноси,
 c₁ Доде си млада, зелена,
 Доде ти, либе, прилега!”

Botewgradskie/Sofijskie?, za: G. Iwanow

[SNU1891/4/15/3]

Илковичко, невестичко, !: Лазаре !:
Каде ти ie млади Илко?
 – Надоле ie, надоле ie,

b₂ Надоле ie сас овнове
 Ште ми донесе тулбен кърпа.
 c₂

Wakarel, za: Ch. Konstantinow

Analiza morfologiczna

a. Petkana idzie nad Dunaj napić bawołu.

b₁. Petkana pyta Dunaj, czy nie widział jej Stojana.

b₂. Łazarki pytają młodą mężatkę, gdzie jest jej mąż Ilko.

c₁. Dunaj odpowiada Petkanie, że widział młodego Stojana w jednej z trzystu łodzi, które przepływały wtedy o świcie. Śpiewał dla niej – żeby chodziła strojna, dopóki jest jeszcze młoda i jej to przystoi.

c₂. Młoda mężatka odpowiada, że mąż jest z baranami, a gdy wróci, przyniesie jej chustę.

Bibliografia

Źródła

- Ангелова Р.: *Лазаруване в село Бояново*. В: *Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски*. София 1960, s. 709–730.
- Арнаудов М.: *Фолклор от Еленско*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 27. София 1913, s. 349–350.
- Арнаудов М.: *Фолклорни приноси от Родопско (Обичаи в с. Юсюк)*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 38. София 1930, s. 34.
- Арнаудов М.: *Лазарски песни от Шумен*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 35. София 1923, s. 319–320.
- Чехларев Н.: *Лазарски песни от разни места*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 26. София 1912, s. 283–285.
- Даскалова-Желязкова Н.: *Кариоти. Етническа принадлежност и културно-битови черти в края на XIX и началото на XX век*. София 1989, s. 99–109.
- Дюлгеров В.: *Лазарски песни от Пирдоп*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 3. София 1890, s. 31–32.
- Иванов Г.: *Лазарски песни от Софийско и Ботевградско*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 44. София 1949, s. 416–425.
- Иванов С.: *Лазарски песни от Разградско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 7. София 1892, s. 17–22.
- Йорданова Л.: *Обичани обичаи*. София 1996.
- Каменова А.П.: *Пролетни обичаи от Чипровци*. „Българска етнография” 1992, кн. 4, s. 40–46.
- Коев И.: *Лазарски песни от Капанци*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 47. София 1956, s. 481–482.
- Константинов Х.: *Лазарски песни от Вакарел*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 4. София 1891, s. 14–15.
- Кузев Р.: *Лазарски песни от Razardžik*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 16–17. София 1900, s. 49–50.

- Кузманова В.: *Лазаруването в Санданско и общобългарското лазаруване*. В: *Единство на българската фолклорна традиция*. Ред. Т. Живков. София 1989, s. 242–273.
- Лазарски песни и обичаи. В: *Българско народно творчество*. Т. 5: *Обредни песни*. Ред. М. Арнаудов, Х. Вакарелски. София 1962, s. 329–434.
- Мартинов А.: *Лазарски песни от Граово*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 49. София 1958, s. 305.
- Радулов М.: *Лазарски песни от Добричско (Хаджолгу Пазарджик)*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 3. София 1890, s. 32–34.
- Ралев Л.: *Лазарски песни от с. Войнягово, Карловско*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 46. София 1953, s. 323–328.
- Русакиев С.: *Обичаи от Нови Пазар и с. Еньово, Новопазарско*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 47. София 1956, s. 461–462.
- Спасов С.: *Лазарски песни от Софийско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 5. София 1891, s. 17–21.
- Сталийски Ц.: *Лазарски песни от Царибродско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 6. София 1891, s. 17–18.
- Стаменова Ж.: *Пролетно-летен цикъл*. В: *Пловдивски край. Етнографски и езикови проучвания*. Ред. Т. Михайлова. София 1986, s. 265–267.
- Стоин В.: *Лазарски песни от Софийско*. В: *Известия на народния етнографски музей*. Кн. 10–11. София 1932, s. 183–187.
- Стоин Е.: *Лазаруване в село Негушево (Елинпелинско)*. В: *Известия на Института за музикознание на БАН*. Кн. 2–3. София 1956, s. 189–213.
- Тенев Т.: *Празнуването на Цветоносна неделя (Връбница), Младенци и Гергьовден в Чипровци*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 16–17. София 1900, s. 43–46.
- Тодоров Д.: *Лазарски песни от Карнобатския край*. В: *Сборник на народни умотворения и народопис*. Кн. 59. София 1994, s. 75–97.
- Вакарелски Х.: *Лазарици в Софийско*. В: *Известия на народния етнографски музей*. Кн. 10–11. София 1932, s. 176–182.
- Василева М.: *Пролетно-летни празници и обичаи*. В: *Капанци. Бит и култура на старото българско население в Североизточна България. Етнографски и езикови проучвания*. Ред. Д. Тодоров. София 1985, s. 215–221.
- Вълчинов С.: *Лазарски песни от Софийско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 1. София 1889, s. 19–25.
- Вълчинов С.: *Лазарски песни от Софийско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 2. София 1890 (1), s. 17–22.
- Вълчинов С.: *Лазарски песни от Софийско*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 3. София 1890 (2), s. 26–31.
- Захариев Й.: *Лазаруване в Каменица (Кюстендилско)*. В: *Известия на народния етнографски музей*. Кн. 10–11. София 1932, s. 187–202.
- Живков П.: *Лазарски песни от с. Радово и с. Кожинци*. В: *Сборник на народни умотворения, наука и книжнина*. Кн. 21. София 1905, s. 3–6.

Słowniki

- Български тълковен речник*. Ред. Л. А н д р е й ч и н и др. София 2002.
- Г е р о в Н.: *Речник на българския език*. Т. 1–6. Пловдив 1895–1908.
- Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век*. Ред. С. И л ч е в. София 1974.
- S ł a w s k i F.: *Podręczny słownik bułgarsko-polski*. Т. 1–2 (z suplementem). Warszawa 1987.
- Słownik etnologiczny – terminy ogólne*. Red. Z. S t a s z c z a k. Warszawa 1987.
- Słownik wyrazów obcych*. Red. R. T o k a r s k i. Warszawa 1980.

Opracowania

- А н г е л о в а Р.: *Один из балладных мотивов в весенних песнях южных славян*. „Македонски фолклор” 1973, год. 6, бр. 12, s. 25–29.
- Б а й б у р и н А.К.: *О кулинарном коде*. В: *Балканские чтения 2. Симпозиум по структуре текста*. Ред. Н.П. Т р и н ц е р, Т.В. Ц и в њ я н. Москва 1992, s. 66–68.
- Беновска-Събкова М.: *Култът към св. Лазар в културата на православните народи*. В: *Етно-културолошки зборник*. Кн. 2. Сврљиг 1996, s. 146–154.
- Беновска-Събкова М.: *Змеят в българския фолклор*. София 1995.
- Българска митология. Енциклопедичен речник*. Ред. А. С т о й н е в. София 1994.
- B a r t m i ń s k i J.: „Jaś koniki poił” (*Uwagi o stylu erotyku ludowego*). W: *Teoria kultury. Folklor a kultura*. Red. M. W a l i ń s k i. Katowice 1978, s. 174–185.
- B a r t m i ń s k i J.: *Pieśń o pannie co trzy wianeczki wila. Między staropolskim erotykiem a kołędą ludową. Problem tożsamości tekstu*. W: *Wszystek krąg ziemski. Antropologia – historia – literatura. Prace ofiarowane Profesorowi Czesławowi Hernasowi*. Red. P. K o w a l s k i. Wrocław 1998, s. 148–163.
- Генчев С.: *Сватбени обичаи и обреди*. В: *Етнография на България*. Т. 3. *Духовна култура*. Ред. С. Г е н ч е в. София 1985, s. 171–192.
- К о л е в а Т.: *За произхода на пролетните момински обичаи (лазаруване, кумичене и буенец)*. В: *Проблеми на българския фолклор. Доклади и изследвания*. Ред. П. Д и н е к о в. София 1972, s. 367–372.
- М а у е н о в а М.Р.: *Poetyka teoretyczna*. Wrocław 1979.
- М о р о з Й.: *Еленът в вългарския фолклор и вярвания*. „Български фолклор” 1981, кн. 3, s. 37–48.
- П о т е б н я А.А.: *Переprava через воду как представление брака*. Москва 1886.
- Т о д и е р Ж.: *Носията и човешката хубост според българските народни песни*. „Български фолклор” 1977, кн. 2, s. 52–60.

- Толстой Н.И.: Из „граматики” славянских обрядов. В: *Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике*. Москва 1995, s. 63–77.
- Tokarska J., Wasilewski J.S., Zmysłowska M.: *Śmierć jako organizator kultury*. „Etnografia Polska” 1981, T. 26, z. 1, s. 79–113.
- Виноградова Л.Н.: *Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования*. Москва 1993.
- Wrocławski K.: *Opieśni „Jana i Słońce” ze zbiorów braci Miladinovów*. В: *Животот и делото на браќата Миладиновци*. Скопје 1984, s. 39–53.

Słownik¹

ADRIANOPOL – obecnie Edrine, miasto w europejskiej części Turcji, w pobliżu granicy z Grecją

ADRIANOPOLSKIE TRZEWIKI, zob. ADRIANOPOL

BAN – tu: gospodarz, właściciel, pan możny

BOENICA – przywódczyni grupy łazarskiej

CAROGRODZKI KWIAT, zob. CAROGRÓD

CAROGRÓD – dawna słowiańska (głównie w źródłach bułgarskich i ruskich [Цариград]) nazwa Konstantynopola (obecnie Stambuł)

CHORO – ludowy taniec bułgarski, w którym uczestnicy trzymają się za ręce, tworząc otwarty pólokrąg lub koło

CZELEBIJA – pan (tytuł nadawany zamożnym Bułgarom przez Turków)

CZESZMA – źródło obmurowane rynienką kamienną lub korytkiem, którymi spływa woda

CZUMBAS – czub

DORAMCZE – krótki kożuszek do pasa, bez rękawów

GERGJOWSKIE JAGNIĘTA – pieczone jagnięta spożywane przez Bułgarów podczas obchodów dnia św. Jerzego (6.V.), poświęconego rolnictwu i hodowli

HAJDUK – rabuś, rozbójnik lub buntownik przeciw władzy tureckiej

¹ Słownik obejmuje wprowadzone do polskich przekładów pieśni: nazwy geograficzne (w postaci, w jakiej przyjęło się je używać w języku polskim lub w transkrypcji); terminy obrzędowe; wyrazy bułgarskie, dla których brak odpowiednika polskiego lub trudno go znaleźć; wyrazy obcego pochodzenia występujące w obu językach – różniące się znaczeniem lub tak rzadko używane, że ich objaśnienie uznano za konieczne.

JAMBOŁ – miasto w południowo-wschodniej Bułgarii

KADI – sędzia muzułmański

KARABUNARKI – mieszkanki Karabunaru (wieś w okolicach Pazardżiku w środkowo-południowej Bułgarii)

KAWAŁ – rodzaj fujarki pasterskiej

KECHAJA – tu: ogłaszający zarządzenia na wsi

KMET – tu: wójt

KRAWAJ – obrzędowy chleb z dziurką w środku

KUM – jedna z głównych postaci obrzędowych w tradycyjnym bułgarskim weselu

KUMA – 1. żona kuma; 2. przywódczyni grupy łazarskiej

KUMICZENE – jeden z etapów *łazaruwanie* (zwykle realizowany jeszcze w okresie przygotowań do obrzędu), w którym dziewczęta puszczały na wodę wianki z gałązek wierzbowych lub łódeczki z kory wierzby; ta, której wianek/łódeczka odpłynie najdalej, zostaje przywódczynią grupy łazarskiej lub przyjmuje w gościnie grupę łazarską w jednym z końcowych etapów obrzędu

ŁAZAR – 1. nazwa chora tańczonego przez uczestniczki obrzędu łazarskiego; 2. nazwa grupy obrzędowej; 3. nazwa święta (ludowy odpowiednik *Лазаровден*); 4. nazwa obrzędu (ludowy odpowiednik *łazapywanie*)

ŁAZARKI – dziewczęta uczestniczące w obrzędzie łazarskim

MACHAŁA – tu: część wsi

MEGDAN – majdan

MŁODY ŁAZAR – nazwa grupy łazarskiej w dziecięcym *łazaruwanie* (uczestniczą w nim małe dziewczynki między 4–5 a 10–12 rokiem życia; poprzedza obrzęd łazarski z udziałem dorastających dziewcząt – małe łazarki chodzą po wsi, naśladując starsze koleżanki)

PASZA – honorowy tytuł dostojników cywilnych i wojskowych w imperium osmańskim

PETROWSKIE KURCZĘTA – pieczone kurczęta spożywane przez Bułgarów w dniu św. Piotra (29.VI.), kończącym dwutygodniowy post, zaczynający się w pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach

SOŁUŃ – słowiańska nazwa Tesaloniki (obecnie Saloniki, miasto w północnej Grecji)

SPAHIS – tu: żołnierz ciężkiej jazdy tureckiej

STAMBOŁ – Stambuł

STUDNIA HAJDUCKA – zob.: HAJDUK

WOJWODA – 1. wódz, dowódca powstańców z okresu niewoli tureckiej; 2. w okresie niewoli tureckiej bułgarska nazwa zarządcy okręgu (kajmakamina) lub mniejszego miasta (mjudjurina)

WRACA – miasto w północno-zachodniej Bułgarii

WRACZANKA – mieszkanka Wracy

WRACZAŃSKA WIEŚ – wieś z okolic Wracy

Wykaz skrótów

[AngBojan]	– Ангелова Р.
[DaskKariot]	– Даскалова-Желязкова Н.
[BNT]	– <i>Лазарски песни и обичаи...</i>
[JordObicz]	– Йорданова Л.
[KamCzipr]	– Каменова А.П.
[KuzSand]	– Кузманова В.
[SNU1889]	– Вълчинов С.
[SNU1890/2]	– Вълчинов С. (1)
[SNU1890/3]	– Дюлгерев В.; Вълчинов С. (2); Радулов М.
[SNU1891/4]	– Константинов Х.
[SNU1891/5]	– Спасов С.
[SNU1891/6]	– Сталийски Ц.
[SNU1892]	– Иванов С.
[SNU1900]	– Кузев Р.; Тенев Т.
[SNU1905]	– Живков П.
[SNU1912]	– Чехларев Н.
[SNU1913]	– Арнаудов М.
[SNU1923]	– Арнаудов М.
[SNU1930]	– Арнаудов М.
[SNU1949]	– Иванов Г.
[SNU1953]	– Ралев Л.
[SNU1956]	– Коев И.; Русакиев С.
[SNU1958]	– Мартинов А.
[SNU1994]	– Тодоров Д.
[StamPlow]	– Стаменова Ж.
[StoinNeg]	– Стоин Е.
[StoinSof]	– Стоин В.
[WakSof]	– Вакарелски Х.
[WasKapan]	– Василева М.
[ZachKam]	– Захарнев Й.

Indeks pieśni¹

A

Абре, бело Бое [ZachKam190/7'] 13

B

Баба на жерове думаше (II) [SNU1994/86/134] 100

Белолика девоїкѣ [SNU1900/45/7] 67

Било мало маненко [SNU1889/21/11] 86

Буен вятър духа (II) [SNU1994/95/169] 70

Булка пита за брата си [SNU1923/321/388] 116

C

Цар у градинка седеше [AngBojan724] 29

Царица моли за дете [BNT5/408] 116

Цвете от мома [SNU1994/44/423/825] 31

Чебричеце, девойкѣ! [SNU1949/44/421/818] 80

Чернооко ергенче [SNU1891/4/15/4] 35

Чернооко ергенче [StoinNeg198] 35

Чернооко ергенче [StoinSof186/11] 35

Чернооко невясто [StamPłow266] 106

Чубриченце, девойченце [ZachKam198/39] 110

Чубро кубро девоїко [Snu1891/4/15/6] 110

Чул се прочул Богоя [ZachKam190/10] 9

Чул се ie Стоїан и прочул [SNU1889/20/6] 107

D

Да си жива и здрава [ZachKam189/1] 11

Да съм малко по-дебела [SNU1949/44/419/812] 58

Де гиди Радж Тодурум думж [SNU1892/7/21-22/11] 71

Дане бане блъарине [SNU1890/2/17-18/3] 87

Дете на кон [SNU1949/44/424-425/831] 107

Добра е Славей чувала [StoinNeg201] 10

Добро итро, равни двори [ZachKam190/8] 13

Дойчин си слънце сборува [StoinNeg200] 27

Дунав и булка [SNU1949/44/417-418/808] 122

Два се брата преигруят [ZachKam197/34] 47

¹ W porządku alfabety łacińskiego.

Дворито си метете [SNU1994/81/118]
95

Дъвн'анинка кон' водила [SNU1905/
3/2] 58

Е

Е Йоване, деветлийо [ZachKam192/14]
87

Е Витано, бре невесто [ZachKam195/
27] 115

Еден синок у майкя [ZachKam194/22]
71

Един е Тодор желепин [SNU1890/3/27-
28/3] 33

Ел Божано, бел Божано [ZachKam196/
28] 88

Ело ле тънка тополо [StoinSof186/15]
59

Ергенине левенине [StoinSof186/13]
50

Ергенину, левенину [StoinNeg200] 50

Г

Галабенце, вода пие [ZachKam199/44]
109

Гюргена двори метеше [StoinSof185/8']
65

Гръкала ми грълица [SNU1905/4/8]
10

Гълъбенце и сив сокол [BNT5/350]
108

Гълъби [SNU1949/44/416/802] 98

Гълъби и паун [SNU1949/44/416/801]
97

Гълъби в Янкови двори [BNT5/378]
98

Н

Хубава е гидията! [SNU1949/44/417/
807] 118

И

Иано моме Иано [SNU1890/3/33/3] 79

Игличенце, девойченце [ZachKam199/
40] 109

Илковичко, невестичко [SNU1891/4/
15/3] 122

Имала маікѡа имала [SNU1890/3/29/6]
86

Имаш іунак не женен [SNU1889/19/1]
89

Іовдека ми казуіу [SNU1900/44/1] 13

Іу рубница ми трепери [SNU1900/45/8]
25

Иван и лов [BNT5/401] 42

Иванчова майка думаши [AngBojan
721] 29

Ивановата майчица [AngBojan725] 32

Из вир вода извира [SNU1905/5/14] 90

Изъздило лудо-младо [SNU1890/2/
17/2] 37

Изникна злтна ябълка [AngBojan725]
49

Израсъл ми струк босил'ак [SNU1905/
3/1] 50

Извир вода извира [ZachKam191/11]
89

Извир вода извира [ZachKam191/12]
88

Ј

Я момата годете, я момѡка женете!
[BNT5/379] 95

Я не жрижи се, мале, мо! [BNT5/402]
26

Йорго, любе Йорго [JordObicz141/5] 71

Йорубница ми трепери [KamCzipr43]
48

К

Каде ние заминале [ZachKam189/5]
11

Калугер ходи из село [SNU1994/91/151]
59

Калугер оди из село [AngBojan719]
58

Канят се да крадат мома [SNU1953/
324/482] 78

Кату викна юнак [AngBojan722] 24

Кехая вика из село (I) [SNU1994/93/161]
118

Кмет Лазар и син му [SNU1949/44/
423/826] 93

Кмете, Пауне, Пауне [SNU1889/24-
-25/18] 92

Кралица и гълъби [BNT5/395] 98

Куцар през Ямбол [BNT5/403] 25

L

„Лаленце“ в люлка [SNU1949/44/425/
834] 104

Лаленце се люлее [SNU1994/79/110]
105

Лазар е дошел рано [BNT5/338] 76

Лазар пред порти [BNT5/340] 106

Лазар се вози [SNU1890/3/32/2] 77

Лена лен сеяла [SNU1949/44/424/828] 10

Ленива мома [SNU1953/324/483] 77

Летели ми са, летели [StoinSof183/3]
97

Либе ми лежи болно, неволно [SNU
1994/76/96] 73

Ловъ на мома [SNU1923/320/384] 42

Лудо-младо грабва мома [SNU1949/44/
422/823] 37

Лудо-младо и три моми [BNT5/396]
41

Лудо младо коня я [ZachKam197/31]
36

Лудо младо коня я [ZachKam197/33]
31

Лудо-младо коня стера [SNU1890/2
/21-22/9] 45

Лудо младо с кон играе [SNU1891/5/20-
-21/4] 43

M

Майка да жени сина си [SNU1953/325/
485] 90

Майка къне дъщеря си [SNU1923/321/
387] 71

Майка Стояну думаше [StoinNeg199]
31

Мале, мила мале [JordObicz128/1] 74

Мале, мила мале [JordObicz129/1']
74

Мари булка Милано [SNU1994/93/160]
115

Мари како Тодоро [SNU1912/284-285/
406] 75

Мари Радо, бяла Радо [WasKapan219]
94

Марко Елена проштава [SNU1890/2/
18/4] 12

Мела мома дворове [SNU1994/88/143]
75

Мелай мома дворове [StamPłow266]
75

Милка и пъстро пиле [SNU1900/49-
50/1] 61

Мило ми е да си тропнем [JordObicz
130/2] 32

Митко си гради дворове (I) [SNU1994/
92/155] 72

Миткува мама думаша [AngBojan724]
30

Млад неженен коня ѝзди [SNU1890/
2/17/1] 36

Млада оженена [BNT5/417] 114

Мома бере ягоди [SNU1953/325/487]
73

Мома Чубра [BNT5/370] 62

Мома грее като слънце [SNU1953/326/
490] 64

Мома и капина [SNU1949/44/418/810]
67

Мома лен пазилж [SNU1890/3/33/2]
79

Мома на Дунавъ [SNU1923/322/392]
58

Момците си поделят момите [SNU1953/
326/489] 42

Момче гледа лазарки [SNU1923/320/
385] 106

Момче лъже девок'у [SNU1905/6/2]
35

Момино цвете [SNU1949/44/419-420/
814] 66

Момкова премяна [BNT5/400] 34
 Момък иска да види лазарка [SNU1956/
 481/10] 46
 Момък изкарва елен [SU1949/44/423-
 424/827] 44
 Момък на кирия [SNU1923/320/382]
 99
 Момък примамва мома [SNU1949/44/
 420/816] 34
 Момък скъсва наниза на мома [SNU
 1953/325-326/488] 120
 Мори ело, тънка ело [ZachKam198/35']
 60
 Мър мумице Дубрице [SNU1930/34/3]
 33
 Мъри, бульо, убъвъ [SNU1956/461]
 43
 Мъри, бульо, убъвъ [SNU1956/461]
 106
 Мъри, Найдо, тънкъ Найдо [SNU1956/
 461] 73

N

Нарачала чубричица [ZachKam194/21]
 95
 Научила се е Тодора (II) [SNU1994/91/
 153] 62
 Научиле се е Тодорка (I) [SNU1994/
 91/152] 62
 Назлъм гора зелена [AngBojan711]
 76
 Неделината мама на Неделя дума
 [SNU1994/86/135] 101
 Невестица двори мела [ZachKam195/
 25] 116
 Невестие, църноока [ZachKam195/24]
 115
 Невестие, итрин'ице [SNU1905/6/4]
 72
 Невестие, Капчице! [SNU1949/44/
 417/ 805] 121
 Невестие, капчице [SNU1905/5/13]
 121
 Не роди се босиляк [SNU1949/44/424/
 830] 66
 Ние тука знаеме [SNU1994/78/105]
 40
 Ний тука духоми [SNU1912/285/410]
 42
 Никола коня подковава [JordObicz134/3]
 30
 Никола лага Драгана [StoinNeg200]
 39
 Никола мами Драгана [SNU1891/5/20
 /3] 39

O

Огряло ми ясно слънце [WasKapan219-
 -220] 41
 Ой, Лазаре, Лазаре [KamCzapr43] 96
 Ой Лазаре, Лазаре [SNU1912/283/400]
 91
 Ой Лазъре, Лазъре [SNU1913/350/4]
 91
 Ой Лазъре, Лазъре [SNU1913/350/6]
 76
 Ой Лазъре, Лазъре [SNU1913/350/7]
 13
 Ой Лазаре, вуиниче [SNU1900/50/2]
 109
 Ой ми те тебе, Лазаре [SNU1912/284/
 403] 91
 Орал Юрдан на нива [AngBojan724]
 45
 Орле и гълъбенце [SNU1949/44/425/
 832] 108
 Остан сбогом, рамни двори [ZachKam
 201/50] 14
 Ошел е Павле у гора [WakSof177/1]
 99
 Още да съм черноока [SNU1949/44/418-
 419/811] 57
 Отъ какво е момата хубава? [SNU1923/
 321-322/390] 59
 Отъ тука първо дойдоме [StoinSof185/5]
 97
 Отдолу иде хранено конче (I) [SNU
 1994/84/127] 27
 Отдолу иде хранено конче (II) [SNU
 1994/95/171] 27

Отдолу иде момче латинче [SNU1994/95/170] 47

Оваі дивна господжа [SNU1891/6/18/4] 88

Овчар гони елена [SNU1905/4/6] 44

Овчари двама другари [SNU1994/84-85/130] 79

Овдека ми казуу [KamCzipr43] 86

Р

Пасло момче врани конѐ [SNU1889/21/10] 40

Паун лети високо [StoinSof185/6] 14

Петко си двори градеше (II) [SNU1994/92/156] 72

Петровице, невесто, Петровице [KamCzipr43] 13

Петър колело дялаше [JordObicz154/14] 80

Подигни се, лисна горо [ZachKam189/4] 11

Подухна ветрец горянец [StoinNeg197] 107

Подухнал ми тих-бел ветар [SNU1890/2/21/8] 107

Похвалил се млад Стоян [StoinNeg201] 9

Пофал'и се Милки майкя [ZachKam198/35] 64

Пооди Станко на пазар [WakSof182/6] 121

Пооди Стоіан отоди [SNU1890/3/30-31/9] 121

Прехврѣкна птичка [JordObicz143/7] 117

Прехврѣкнали са два гълѣба (I) [SNU1994/81-82/119] 100

Прехврѣкнали са два гълѣба (II) [SNU1994/82/120] 101

Припаднало е тъмна мъгла [SNU1994/84/129] 11

Прочула се е Рада [SNU1994/88/142] 64

Провикна се левен Гъуро [SNU1890/3/31/11] 49

Първа кук'я ойдоме [SNU1958/305/519] 96

Р

Разигралж і бѣала Рада [SNU1890/3/33/1] 63

Радкина майка, Радка ле [AngBojan721-722] 101

Разшири се, тия водо [ZachKam189/6] 11

Родила майка керка Раинка [KuzSand265] 108

Родила майка син Питимия [KuzSand265] 108

Руселена крави музла [ZachKam196/29] 120

С

Саратличе кон'а игра [SNU1905/4/7-II] 46

Седи мома във градина [StoiNeg198] 65

Седнала е Еленка в бащина градинка [SNU1994/79-80/111] 65

Седела іе Елин-Доіна [SNU1889/19-20/5] 65

Селим тъмки девок'у [SNU1905/3/3] 94

Селяно, сем бен, Дамяно [StoinNeg198] 66

Сфжкнжл ми биши син бѣал гжлжбчиц [SNU1892/7/21/9] 117

Сговорни етърви [SNU1949/44/418/809] 119

Силен вятър вее (I) [SNU1994/94-95/168] 70

Силни вятра вейт [JordObicz142/6] 70

Сиф се сокол виіеше [SNU1900/45/6] 48

Сиви бели гълѣбе [StoinSof183/2] 9

Славчо майка си тихо думаше [AngBojan720] 26

Снощи чауша пристигна (II) [SNU1994/93/162] 118

Снощи се Павел похвали [SNU1890/3/25-26/2] 33
 Сокол и гълъбенец [SNU1949/44/425/833] 109
 Сокол изкълвал маргарита на мома [SNU1953/328/495] 120
 Сокол лети високо [SNU1891/6/17/2] 27
 Стоенчицеломиче [SNU1891/4/15/5] 75
 Стоян на мама дума [SNU1994/83-84/126] 24
 Стоянко, мало момиче [StoinNeg197] 66
 Стоянови двори дръво ябленево [WakSof181/3] 48
 Шетала мома шетала [SNU1890/3/31/10] 61
 Ще дойдат сватове [BNT5/339] 97
 Шо го, майко, не жениш? [SNU1949/44/421/820] 89
 Що го, мале, не жениш? [SNU1949/44/421/821] 89
 Що ли обичам, мале ле, моме [WakSof187/16] 119

T

Тази година млада булка [BNT5/380] 119
 Теляли викатъ изъ село [SNU1912/284/405] 63
 Тодор с Тодора зборева [SNU1889/20/8] 63
 Тодора кърши лилъако [SNU1889/22/12] 67
 Тръгна Стоян на нива да иде [SNU1994/82/122] 45
 Тръгнал Гюро на нива [SNU1994/83/125] 46
 Тръгнал ми й сукол [SNU1956/461] 117
 Тръгнала е Пена за вода студена [SNU1994/76/98] 61
 Тук ни казаха – мома хубава [SNU1994/86/137] 91

Тук сме чули, разбрали [StamPlow266] 89
 Тук сме чули, рѣзбрали [SNU1913/350/5] 96
 Тука първо дойдохме [StoinSof185/7] 96
 Тука са ни казали (I) [SNU1994/80/114] 40
 Тука са ни казали (II) [SNU1994/81/115] 28
 Тука са ни казали (III) [SNU1994/81/116] 28
 Тука сме чули – ерген неженен [SNU1994/81/117] 27
 Тука сме чули, разбрали [SNU1912/283/402] 95
 Туку ричи, мамо [DaskKariot104] 24

U

У града е шибин'к'а [SNU1905/4/7-I] 49
 Убава Бино, невесто [ZachKam195/26] 120

W

В село златари дойдоха [SNU1994/83/123] 47
 Велика дума жерави [AngBojan722] 100
 Върба има, върба нема [JordObicz148/10] 11
 Възкачила се е Драгана (I) [SNU1994/88-89/144] 68
 Възкачила се е Драгана (II) [SNU1994/88/145] 69

Z

Забележи млат Воїни [SNU1900/46/10] 25
 Забележил је млад Стоїан [SNU1889/19/4] 47
 Забягна Тодор, Тодоре (I) [SNU1994/85/133] 99
 Забягнали съ двамата братя [AngBojan720] 10

Заљубилж е Нидела [SNU1890/3/33/4]
 73
 Заниша се тио море [ZachKam198/38]
 106
 Засака Стоіан Стоіанка [SNU1890/3/29-
 30/7] 38
 Заспало детенце [KamCzipr43] 104
 Заспало іе детенце [SNU1900/46/13]
 104
 Заспало ми детенце (I) [SNU1994/79/
 107] 105
 Заспало ми детенце (III) [SNU1994/
 79/109] 104
 Заспало ми е детенце [SNU1912/285/
 407] 104
 Заспало ми е детенце [SNU1953/323/
 480] 104

Заспало ми е детенце (II) [SNU1994/
 79/108] 104
 Злата лазаркиня, Лазар още оди [Jord
 Obicz183-184] 77
 Златж мума Златж [SNU1890/3/33-
 34/5] 77
 Златари и мома [BNT5/370] 61
 Златно перо [BNT5/371] 80
 Змейко на Злата дума [SNU1994/89
 /146] 78
 Зъспалу ми й детѣнци [SNU1912/285/
 408] 103

Ž

Жали ли невеста за Лазара [SNU1953/
 323/479] 115

Йоанна Млечко

Български лазарски песни опит за систематизация на обредните песни

Резюме

Монографията е опит за систематизация на фолклорни текстове, които съпровождат българския пролетен обред – лазаруване. Този обред спада към т. нар. *rites de passage* – обреди, които по символичен начин изразяват промените както в живота на индивида, така и на природата. Участничките в обряда – наричани лазарки – са момичета в предбрачна възраст. С участието си в лазаруването те получават нов социален статус, което става в периода на прехода от зимата към пролетта.

Фолклорните текстове свързани с лазаруването се разделят на две групи: 1. една част са **песни, адресирани към членовете на селското общество** (изпълнявани по време на обиколка из селото – в дворовете на посещаваните от лазарките домове или в специално определено обществено пространство – на гробището, в кръчмата или на мегдана). 2. друга част са **всички останали**: а) песни, които обредната група изпълнява по пътя си от една къща до друга или от едно място до друго, където се извършват обредни действия; б) песни свързани с акционен код на обряда: описващи действията, извършвани от обредните лица или призоваващи към извършване на такива действия.

Тук се систематизират само текстове от първата група. Те образуват 5 основни цикъла: песни за моми, ергени, стопани, невръстни деца и млади булки.

Моминският цикъл (лазарките са едновременно обредни лица и реални жителки на селото, бъдещи съпруги и снахи) представлява последователни етапи на влизането на момичето в ролята на жена: виждаме го как става мома (*МОМА ЗА ЖЕНЕНЕ* [I]), как си намира годеник (*МОМИЧЕТО ИМА МОМЪК* [II]), как се готви за участие в лазаруването, което ще потвърди неговата готовност за омъжване (*МОМИЧЕ – ЛАЗАРКА* [IV]) и най-сетне как си приготвя сватбените дарове (*МОМИЧЕТО ВЕЧЕ Е СГОДЕНО* [V]).

Преминаването на момичетата към новата социално-възрастова група (което именно съобщава обредът) трябва да доведе до същия преход у техните връстници – момчета. Това се потвърждава от песните от ергенския цикъл, които представят момъка в типичната за него семейно-обществена роля на „търсещ съпруга“: най-напред той заявява, че иска да се жени (*МОМЪКЪТ ЗАПОЧВА ДА СИ ТЪРСИ МОМИЧЕ* [I]), после започва да действа – иска да намери подходяща за себе си съпруга (*МОМЪКЪТ СИ Е НАМЕРИЛ МОМИЧЕ* [II]), а когато търсенията му бъдат увенчани с успех, той вече е сгоден (*МОМЪКЪТ ИМА ГОДЕНИЦА* [III]).

Преминаването към по-високо стъпало в обществената йерархия скоро ще се случи и при по-младото поколение, което ще заеме мястото на момите и ергените, когато те – след

сключването на брак – ще станат част от обществото на възрастните хора. От песните предназначени за по-младото поколение ясно се открояват последователните етапи, които го приближават към лазаруването, показващи момчето и момчето в ситуации, които – според народната традиция – еднозначно се възприемат като съобщение за влизане в зряла възраст (*МОМЧЕТО И МОМИЧЕТО В ТЕХНИТЕ БЪДЕЩИ ОБЩЕСТВЕНИ РОЛИ* [I]).

Като резултат от участието в лазаруването лазарките – момите за женене – ще бъдат включени в групата очакващи брак. Те ще заместят младите булки, които от този момент ще се причисляват към групата на жените. И именно тази промяна, заедно с произлизащите от нея права и задължения, сигнализируют адресираните към тях песни (*НОВИЯТ СТАТУС НА МЛАДАТА БУЛКА* [I], *МЛАДАТА БУЛКА В НОВОТО СИ СЕМЕЙСТВО* [II]).

Преходът от една възрастова група към друга на момите и ергените определя новата роля, която приемат техните родители – най-важната тема на песните от стопанския цикъл са търсенията на подходящи снахи или зетъве и подготовката за сватба (*СТОПАНИТЕ И ДЕЦАТА ПРЕДИ ЖЕНИТБАТА* [I]).

И така фолклорните текстове, които спадат към всеки от петте цикъла, се разделят най-напред на тематични блокове, а после на типове (и подтипове). За вътрешното подреждане на тематичните блокове решаващи са били признаците за социално-семеен статус на адресата на песента. Типовете (и подтиповете) обхващат текстове, които се базират върху общ основен мотив и които реализират една и съща фабулна схема (отделни текстове, които не спадат към някои от определените типове, тук са обозначени като *Други*). В рамките на определените типове (подтипове) песните са представени според версиите, основащи се на един и същи структурен модел, а в рамките на отделните версии – от най-разгънатите до най-простите варианти.

Joanna Mleczko

Bulgarische *lazaruwane*-Lieder **ein Versuch der Systematik der Volksbrauchlieder**

Zusammenfassung

Die Monographie ist ein Versuch der Systematik von Folkloretexten, die die Realisierung des bulgarischen Volksbrauchs aus dem Frühlingszyklus *lazaruwane* begleiten. Den Brauch zählt man zu den so genannten *rites de passage* – Volksbräuchen, die auf symbolische Art und Weise Veränderungen darstellen, die im Leben des Menschen und der Natur vor sich gehen (die Teilnehmerinnen des Volksbrauchs – *lazarki* genannt – sind junge Frauen im vorehelichen Alter, die durch die Teilnahme daran einen neuen gesellschaftlichen Status gewinnen, was von dem Übergang des Winters in den Frühling begleitet wird).

Die mit *lazaruwane* verbundenen Folkloretexte bilden zwei Gruppen: 1. **Lieder, deren Adressaten die Mitglieder der Dorfgemeinschaft sind** (die während des Zuges durch das Dorf gesungen werden – in den Höfen der besuchten Häuser oder in einem speziell dazu bestimmten öffentlichen Raum – auf dem Friedhof, in der Dorfschenke oder auf dem Dorfplatz) und 2. **andere Lieder** (die von der Volksbrauchgruppe auf dem Weg von einem Haus zum anderen gesungen werden oder auf dem Weg zu Orten, wo die einzelnen Etappen des Volksbrauchs stattfinden; es sind Lieder, die eng mit der Aktionsschicht des Brauchs verbunden sind – die die rituellen Handlungen der teilnehmenden Personen beschreiben oder sie zur Aufnahme von diesen Handlungen aufrufen).

Der vorliegende Systematikversuch umfasst Texte aus der ersten Gruppe. Sie bilden hier fünf Hauptzyklen: Lieder für junge unverheiratete Männer, Lieder für junge unverheiratete Frauen, Lieder für Hauswirte, Lieder für heranwachsende Kinder und Lieder für junge verheiratete Frauen.

Als ein Element des verbalen Codes des Brauchs, der auch seinen Sinn mitbildet, knüpfen sie in ihrem Inhalt an die davon geäußerte Idee des Übergangs an, und werden dadurch zu einer eigenartigen Illustration der Veränderungen, die gerade im Leben der Dorfgemeinschaft vor sich gehen. Somit ist der Jungfrauen-Zyklus (*lazarki* sind zugleich Volksbrauchteilnehmerinnen und reale Dorfbewohnerinnen, Kandidatinnen für zukünftige Frauen und Schwiegertöchter) eine Beschreibung der einzelnen Etappen des Eintretens eines Mädchens in die Rolle der erwachsenen Frau: wir sehen, wie sie heiratsfähig wird (*HEIRATSFÄHIGES MÄDCHEN* [I]), wie sie einen Verlobten findet (*DAS MÄDCHEN HAT EINEN PARTNER* [II]), wie sie sich auf die Teilnahme an dem Volksbrauch vorbereitet, der ihre Bereitschaft zur Verheiratung bestätigt (*DAS MÄDCHEN WIRD ZUR LAZARKA* [IV]), wie sie schließlich Hochzeitsgaben vorbereitet (*DAS MÄDCHEN IST SCHON VERLOBT* [V]).

Die Aufnahme der Mädchen in die neue soziale Altersgruppe (was der Brauch eben ausdrückt) muss zu einem analogen Vorgang bei ihren Altersgenossen vom anderen Geschlecht führen. Es

bestätigen die Lieder aus dem Junggesellen-Zyklus, die einen Jungen in der für ihn typischen Rolle des „Ehefrau-Suchers“ zeigen: es beginnt mit der Deklaration eine Familie gründen zu wollen (*DER JUNGE BEGINNT EINE PARTNERIN FÜR SICH ZU SUCHEN* [I]), danach kommt die Zeit für Handlungen, deren Ziel es ist, eine passende Kandidatin für eine Ehefrau zu finden (*DER JUNGE HAT FÜR SICH EINE PARTNERIN GEFUNDEN* [II]), und wenn die Suche von Erfolg gekrönt ist – für eine Verlobung (*DER JUNGE HAT SCHON EINE VERLOBTE* [III]).

An der Verschiebung um eine Stufe in der sozialen Hierarchie wird schon bald auch die etwas jüngere Generation teilhaben, die an die Stelle der jungen Frauen und Männer treten wird, wenn sie – nach der Verheiratung – zu einem Teil der Erwachsenengemeinschaft werden. Aus dem Zyklus der Lieder, deren Adressaten heranwachsende Kinder sind, werden genau die einzelnen Etappen ersichtlich, die die Kinder bis zum *lazaruwane*-Brauch hinführen. Und zwar zeigen die Lieder einen heranwachsenden Jungen und ein heranwachsendes Mädchen in Situationen, die in der Volkstradition eindeutig als eine Ankündigung des Eintretens ins mündige Alter interpretiert werden (*EIN JUNGE UND EIN MÄDCHEN IN IHREN ZUKÜNFTIGEN SOZIALEN ROLLEN* [I]).

Die Konsequenz der Teilnahme an *lazaruwane* ist die Aufnahme der *lazarki*-Jungfrauen – der heiratsfähigen Mädchen – in die Gruppe der auf die Trauung wartenden Frauen. Sie nehmen den Platz der jungen verheirateten Frauen ein, die wiederum seither zu der Gruppe der Ehefrauen gehören werden. Und gerade diese Verwandlung – gemeinsam mit den daraus resultierenden Rechten und Pflichten – signalisieren die für sie bestimmten Lieder (*DER NEUE STATUS EINER JUNGEN VERHEIRATETEN* [I], *EINE JUNGE VERHEIRATETE IN DER NEUEN FAMILIE* [II]).

Der Übergang von der einen in die andere soziale Gruppe, an der die Jungen und Mädchen teilhaben, determiniert auch die neue Rolle, in die ihre Eltern schlüpfen – das wichtigste Thema der Lieder aus dem Hauswirte-Zyklus ist die Suche nach den entsprechenden Kandidaten für die Schwiegertochter oder den Schwiegersohn und auch die Vorbereitungen für die Hochzeit (*HAUSWIRTE UND IHRE KINDER VOR DER HEIRAT* [I]).

Die Texte aus jedem von diesen fünf Zyklen wurden also zuerst in thematische Blöcke aufgeteilt, und weiter in Typen (und Untertypen). Für die Unterteilung in thematische Blöcke waren Signale entscheidend, die den sozial-familiären Status des Liedadressaten betrafen. Die Typen (und Untertypen) umfassten Texte, die sich auf ein gemeinsames Leitmotiv stützen und dasselbe Handlungsschema realisieren (einzelne Texte, die keinen Typus bilden, wurden als *Andere* bezeichnet). Im Bereich der einzelnen Typen (Untertypen) wurden die Lieder nach den Versionen geordnet, die auf demselben Strukturmodell basieren, und im Rahmen dieser Versionen – von den umfassendsten zu den vereinfachten Varianten.

Übersetzt von Beata Adamek

Projektant okładki
Paulina Tomaszewska-Cieplý

Redaktor
Barbara Todos-Burny

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigala

Copyright © 2007 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1620-8

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 200 + 50 egz. Ark. druk 9,0. Ark. wyd. 11,0.
Przekazano do łamania w styczniu 2007 r. Podpisano do druku
w kwietniu 2007 r. Papier offset kl. III, 80 g

Cena 17 zł

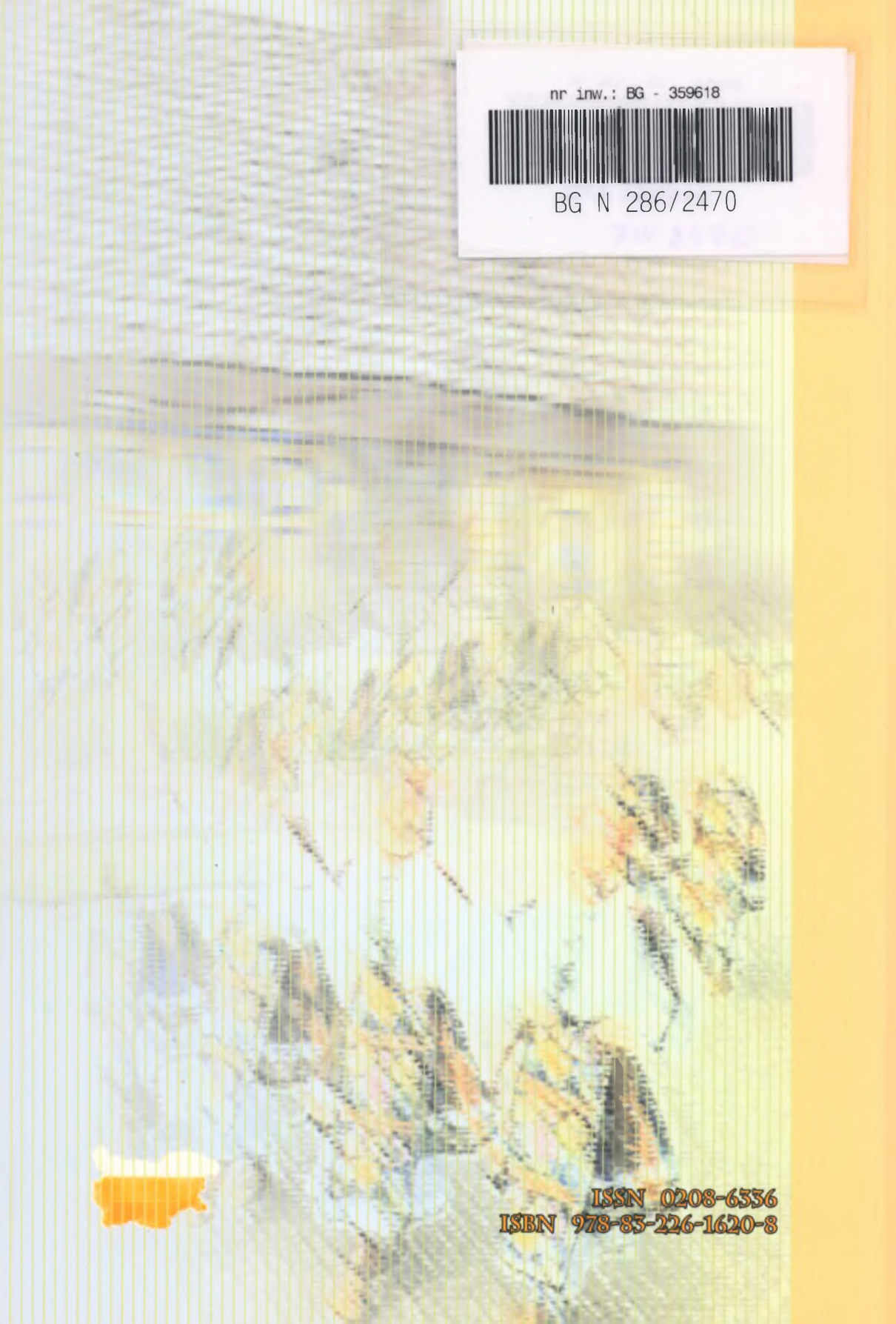
„EXPOL”, P. Rybiński, J. Dąbek, spółka jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

nr inw.: BG - 359618

BG N 286/2470

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1620-8